

Vakblad voor
museummedewerkers in
Vlaanderen en Nederland

museum peil

nummer 26
najaar 2006

Musea in de
maatschappij

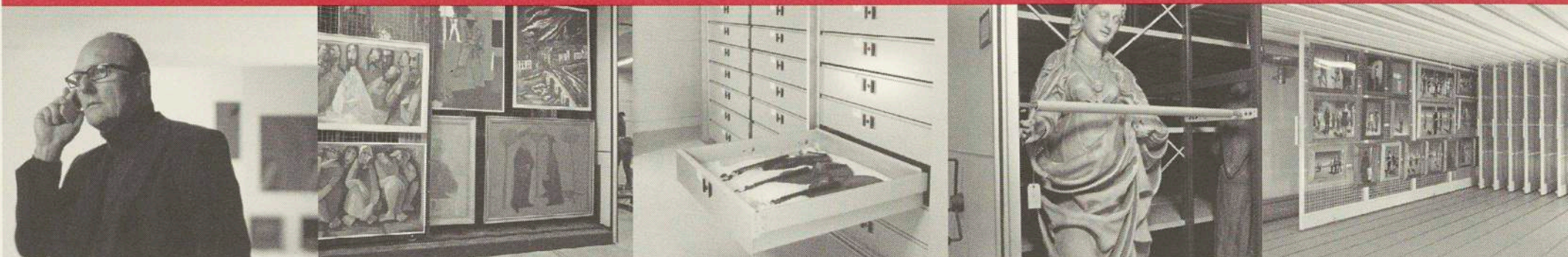
De maatschappij
in de musea

13

18

Opslaan is ook een kunst

Het belangrijkste criterium bij depotopslag in musea is de zekerheid van een perfect behoud van de unieke collectie. Bovendien dient de collectie altijd bereikbaar te zijn en te blijven.

Veilig en Bereikbaar

Bruynzeel filing and storage heeft een ruime ervaring in het op maat inrichten van museumdepots. Ongeacht welk opslag systeem het beste aansluit bij uw eisen en wensen, met Bruynzeel kiest u altijd voor een belangrijke meerwaarde: kwaliteit. Onze adviseurs helpen u graag de beste oplossing voor uw museum te ontwikkelen.

**Laat u inspireren, vraag de nieuwe museum cd-rom aan,
kijk op www.bruynzeel.org of neem contact op met +31 (077) 306 90 00.**

 bruynzeel filing and storage

FOCUS ON CUSTOMER SATISFACTION

Bruynzeel Storage Systems BV • Industrieterrein 7 • Postbus 7118 • 5980 AC Panningen - Nederland
Tel.: +31 (0)77 306 90 00 • Fax: +31 (0)77 307 81 33 • www.bruynzeel.org

Musea midden in de maatschappij

Na het lezen van dit nummer zal niemand meer kunnen volhouden dat musea stoffige instituten zijn. Ineens lijkt het zelfs alsof ze wel overal goed voor (moeten) zijn: resocialisatie, tewerkstelling zoals ondermeer in de Gentse stadsmusea, werkervaring, inburgering, integratie, social inclusion, buurtwerk, sociale cohesie, revitalisering van oude bedrijfstakken zoals in de mijnstreek in Beringen gebeurt, outreach-projecten, herdenking en bezinning. De doos van Pandora is open.

Er blijkt ook een grenzeloos optimisme uit; als het aan de musea ligt, en aan de beleidsmakers!, zullen zij samen wonderen verrichten op het gebied van inburgering en het opkrikken van het zelfvertrouwen van allochtonen of kansarmen. Musea nodigen uit te fietsen tussen de godshuizen in Zoetermeer, te koken en te ontmoeten in Amsterdam of gewoon een verhaal te doen op de buurt-website in Vlaardingen-Oost. Turkse vrouwen in Roermond moeten naar het museum om de autochtone bevolking te ontmoeten en vice versa.

Musea, omwonenden en uiteindelijk iedereen zullen dankzij hoog ingezette en geprezen projecten weer weten welke nationale identiteit we moeten hebben en

moeten verdedigen. En het zijn nota bene de kunst-musea die ons blikveld scherp stellen. Opvallend vaak figureert in de kopij het uitroepteken, opvallend weinig het vraagteken. Toch is er een enkeling die zich zorgen maakt over de vele nieuwe opdrachten die richting musea worden geschoven, of die musea zelf aantrekken. En het is uitgerekend een (ex-)politicus die er voor waarschuwt dat het museum zijn afkomst niet verloochent, bij zijn oorspronkelijke doel blijft en niet verandert in een sociaal-culturele instelling.

Is het als museum dan zo moeilijk zijn rol in de maatschappij en de invulling hiervan kritisch te bekijken, te definiëren en de projecten en hun effecten te evalueren, vroegen wij ons als redactie af. We kunnen er kritisch over schamperen, maar zeker is dat de museumwereld er nieuwe taken bij heeft, al was het maar omdat zich op het digitale trapveld, via buurtwerk, herdenking of inburgering, nieuwe publieksgroepen aandienen.

Rebecca Schoeters

Jan Sparreboom

Inhoud

- 3 Voorwoord
- 4 De maatschappelijke relevantie van musea
Jacobus Trijsburg
- 6 Musea belichamen een moraal
Patrick Allegaert
- 9 Muren doorbreken
Kristof Reulens
- 11 Op zoek naar herkenbaarheid – Genker liedjes
- 12 Deze inleiding gaat niet over social inclusion
Jan Sparreboom
- 13 Kringen in het water – De nawerking van Blauwdruk
Caroline Bunnig
- 14 Stadsmuseum Zoetermeer
Jouetta van der Ploeg
- 15 Echt inburgeren doe je in musea!
Loes A. Peeperkorn-van Donselaar
- 16 Het Geheugen van Oost en de dames van de OMVA
Mila Ernst
- 16 Het Stedelijk Museum Roermond en haar nieuwere stadsgenoten
Jeannine Höveling
- 17 Museum Oostwijk in Vlaardingen
Jacqueline Heerema
- 18 Zcala/Voorheen het Volksbuurt-museum
Everard Warffemius

- 19 Herdenkingsmusea
Jacobus Trijsburg
- 21 Nationaal gedenkteken van Fort van Breendonk
Olivier Van der Wilt
- 21 Oproep van Stichting Sobibor
- 22 1835 + 1
Leo Adriaanse
- 23 Tien jaar Vrienden van Archeon
Tiny Brouwers
- 25 Hoe motiveer je vrijwilligers?
Daphne Maes
- 26 De maatschappij in de musea
Rebecca Schoeters
- 26 Museumboerderij plaatst mensen terug in de maatschappij
Leo Adriaanse
- 27 Opstap naar werk via de musea
Chris De Wolf
- 27 Zijn komst is een zegen voor ons museum
Patriek Geldhof
- 28 In het museum leert men... werken
Rebecca Schoeters
- 29 Kijk Mohammed, ik heb mijn mama en papa meegebracht!
Rebecca Schoeters
- 30 Stimuleringsprijs Mondriaan Stichting
Elly Pouwels

- 30 Made in Mirrors
Maaïke Frencken
- 31 Museum De Paviljoens en projectplan 'De Nederlandse Identiteit'
Macha Roesink
- 32 Het Edward Said Programma in het Centraal Museum
Catrien Schreuder
- 32 Divers Rotterdam
Rein Wolfs
- 33 Be(com)ing Dutch in het tijdperk van globalisering
Annie Fletcher
- 34 Sociale inclusie en de Belgische musea
Peter Wouters
- 35 Museum Dr. Guislain
Leon Smets
- 36 Museum voor Natuurwetenschappen
Rebecca Schoeters
- 38 Nederlands IJzermuseum
Peter van Toor
- 40 Voormalig DRU-fabriekscomplex
- 40 Bovengrondse toekomst voor een ondergronds verleden
Jos Biesmans
- 41 Nieuws uit Nederland en Vlaanderen
- 42 Adressen

Colofon

Museumpeil nummer 26
najaar 2006
Museumpeil informeert museummedewerkers in Nederland en Vlaanderen over landelijke en provinciale ontwikkelingen in de museumsector vanuit een praktijkgericht perspectief. Museumpeil is een uitgave van de Stichting Landelijk Contact van Museumconsulenten in samenwerking met de bureaus van de provinciale museumconsulenten en Culturele Biografie Vlaanderen vzw. Museumpeil verschijnt tweemaal per jaar en wordt gratis verspreid onder de relaties van museumconsulenten en Culturele Biografie Vlaanderen vzw.

Redactie
Elly Pouwels
Rebecca Schoeters
Leon Smets
Jan Sparreboom
Jacobus Trijsburg
Liesbeth Bijlmakers (secretaris)
Herro Brinks (eindredacteur)

Inhoudelijke redactie
Rebecca Schoeters
Jan Sparreboom

Redactieadres
Bureau Landelijk Contact van Museumconsulenten,
Parade 18, 's-Hertogenbosch
Postbus 1325,
5200 BJ 's-Hertogenbosch
T (+31) 073 615 62 73

Abonnementen
Een jaarabonnement kost 12,-.
Opgave voor Nederland bij het redactieadres, voor België bij Culturele Biografie Vlaanderen vzw, Generaal Van Merlenstraat 30, 2600 Berchem
Abonnementen lopen per kalenderjaar en dienen voor het einde van het jaar te worden opgezegd.

Losse nummers
Losse nummers kosten 7,- (excl. verzendkosten).

Advertenties
Van Kruijsbergen Project Media v.o.f.
Will A.G. van Kruijsbergen
Anna Blamanlaan 4
6532 SP Nijmegen
T (+31) 024 350 22 27
F (+31) 024 350 22 29
E wakuijs@worldonline.nl

Vormgeving en drukwerk
Drukkerij Olijdam, Enschede

Oplage
2600 exemplaren
ISSN 1381-1088

Foto omslag:
Museum voor Natuurwetenschappen, Brussel

© Museumpeil
's-Hertogenbosch 2006
Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de schade, van welke aard ook, die het direct of indirect gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

De maatschappelijke relevantie van musea

Verkiezingsprogramma's zeggen nauwelijks iets over cultuur

Jacobus Trijsburg,
Directeur Stichting
Gelders Erfgoed

'Wie in de nieuwe verkiezingsprogramma's zoekt naar cultuur, heeft een loep nodig,' zegt Hans Dijkstal. Hij zegt het niet zonder enige spijt. 'Dat de politiek het laat afweten op het moment dat er lijnen getrokken worden naar de toekomst, als het over cultuur gaat, zegt overigens niet alleen iets over politici, maar ook iets over de cultuurmakers. Wat doen zij eraan om politici voor cultuur te interesseren?'

Een klein jaar geleden gaf Hans Dijkstal tijdens een cultuurdebat in Nijmegen de culturele sector het volgende advies: 'Vaak hoor je dat politici een bepaald project adopteren of steunen. Waarom niet andersom? Adopteer een raadslid, verdeel ze onder elkaar'. Hij zag het helemaal zitten dat cultuurmakers met politici op gemeentelijk, maar evengoed op provinciaal of rijksniveau contact leggen en hen informeren over het vele werk dat binnen de culturele sector wordt verzet. Dat zou ertoe kunnen leiden dat politici zich wat grondiger verdiepen in cultuur in plaats van opinies 'van de straat' verheffen tot een standpunt in de politieke arena.

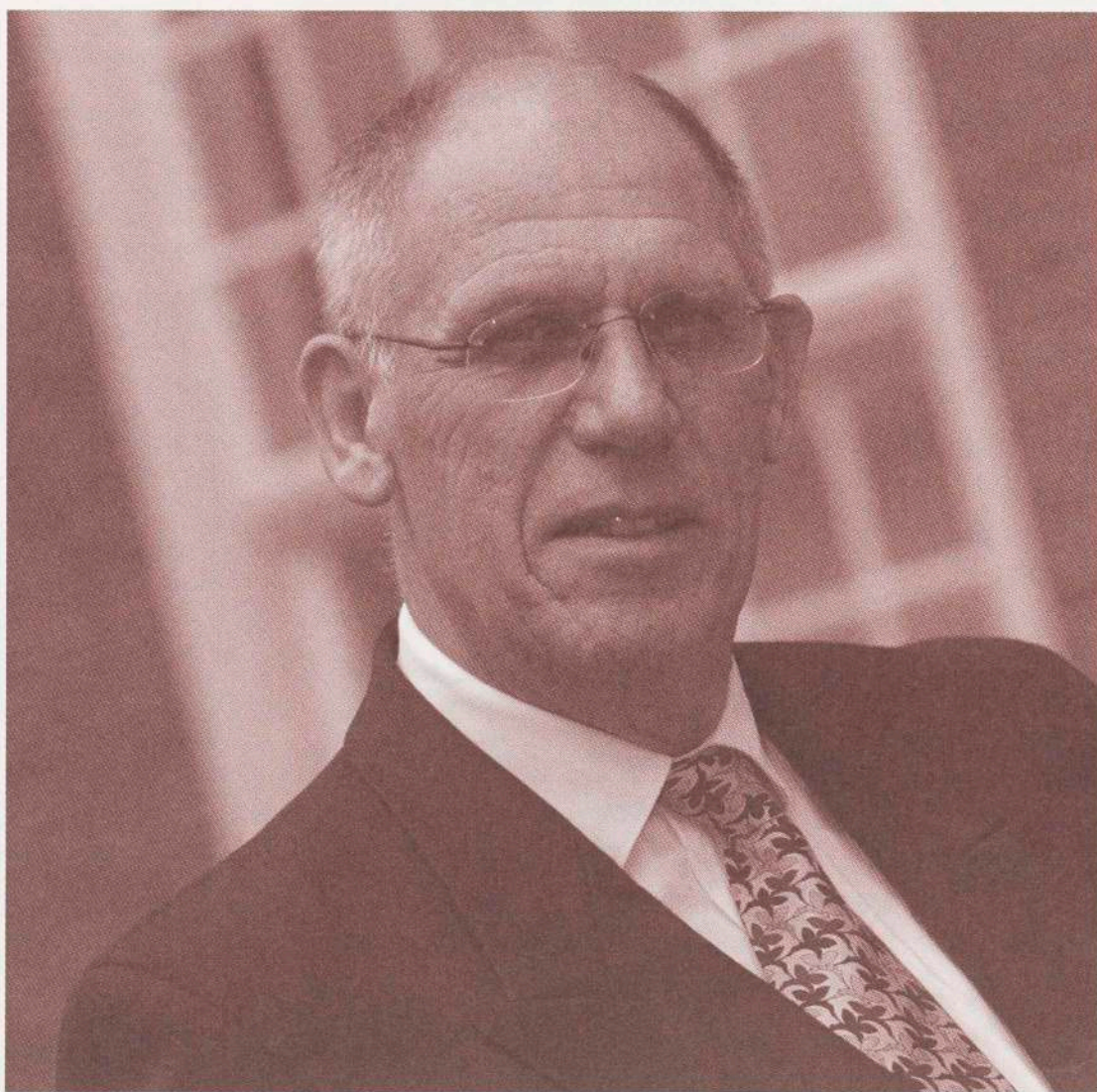
Dijkstal kan zich behoorlijk opwinden over het schaamteloos populisme van sommige politici, maar ook over nieuwe bewindslieden die zonodig binnen een kabinetsperiode onverschillig wat teweeg willen brengen. Daar heeft hij het niet op. In zijn ogen behoort de overheid de

culturele sector met respect te behandelen, structureel de ruimte te geven om op een behoorlijk niveau voor zowel kunst als erfgoed te zorgen en het publiek daarmee te confronteren.

De discussie tussen de voormalige staatssecretaris Medy van der Laan en de hoogleraar Pauline Westerman over de nota *Bewaren om teweeg te brengen*, waarin Medy van der Laan musea wil belonen als zij erin slagen nieuw en met name jong publiek te werven, laat Hans Dijkstal de wenkbrauwen fronsen. Volgens hem schenkt de culturele sector permanent aandacht aan publiekswerving. Daar is men voortdurend mee bezig. Elk serieus museum is bezig antwoorden te vinden op de vraag hoe de mensen te bereiken.

Als de middelen waarmee de overheid de publieksverbreding wil bevorderen, eerst onttrokken worden aan de reguliere, structurele subsidiëring en die overheid die middelen vervolgens terug laat vloeien naar musea 'die op innovatieve wijze publiek voor zich winnen en een nieuwe band met de samenleving aangaan', zoals Medy van der Laan het stelt, is dat gewoon een sigaar uit eigen doos. Hans Dijkstal zou het beter vinden als incidentele subsidies voor publieksverbreding uit additionele, dus extra toegevoegde, middelen zouden worden betaald. De kritische reactie van professor Westerman op de nota *Bewaren om teweeg te brengen* over de onduidelijke regels van de flexibele subsidies en over de toenemende onvrijheid van gesubsidieerde instellingen, sterkt Dijkstal in de overtuiging dat bij het ministerie van OC&W (Onderwijs, Cultuur & Welzijn) veel onbegrip heerst over marketing. Naar zijn waarneming treedt bevoogding in de plaats van stimulering. Bevoogding is nooit goed, je moet vertrouwen op de kwaliteit van mensen en instellingen. En die kwaliteit, daar moet de sector voor gaan.

Hans Dijkstal is persoonlijk bij de museumsector betrokken. Hij is lid van de Raad van Toezicht van Naturalis, het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden. Van het Museum Hermitage aan de Amstel is hij bestuurslid. Voorts is hij lid van het Curatorium van de Stichting

Nationaal Monument Kamp Vught. Vanuit die persoonlijke betrokkenheid kent hij de musea van binnenuit en constateert hij een toenemende interesse voor en kennis van marketing. En dat is een goede zaak.

'Het belang van kunst en cultuur staat buiten kijf. Het gaat om algemeen maatschappelijk erkende fenomenen. Het is noodzakelijk dat er geld beschikbaar is en blijft om deze te faciliteren en in stand te houden. Als je praat over musea, bestaan die evenzeer bij de gratie van het publiek dat daarheen gaat. Je moet dat zakelijk bekijken. Het museum, zijn collectie, de activiteiten, de educatie; het zijn allemaal producten. Formuleer je producten. Bepaal welke mensen daar vanzelf al in geïnteresseerd zijn en welke in de marge van jouw actieradius zitten. Het is onzin om mee te balken in het koor van lieden die het voortdurend en uitsluitend hebben over jongeren, dan wel ouderen of allochtonen. Veel te ruim geformuleerd. Daar kun je geen doelgerichte marketing voor ontwikkelen. Kijk bij jongeren ook naar leeftijdscategorieën, opleidingsniveaus en maak gebruik van de mogelijkheid om met het onderwijs samen te werken, en dan gericht op een specifiek type onderwijs. De meest kansrijke publieksgroepen zitten aan de rand van de cirkel die je als museum al bestrijkt. Ik heb absoluut niet de indruk dat de musea achterover leunen en ondertussen met het grootste gemak subsidie zitten op te strijken. Integendeel, degene die zo denkt, koestert een fundamentele misvatting. Dat kabaal over het verbeteren van de efficiency, stoelt meestal op een gebrek aan kennis van de sector en past helemaal in het straatje van de politieke opportunisten. Ik voel veel meer voor het scheppen van een sfeer waarin musea worden geprikkeld met marketing aan het werk te gaan en dat als een uitdaging beschouwen. Geen dwang maar drang, geen eisen stellen, maar kansen bieden.'

'Over de maatschappelijke relevantie van musea is veel te zeggen. Laten wij om te beginnen het beeld corrigeren dat musea en kunst identiek zijn. Helemaal merkwaardig is dat ook weer niet, omdat de top van onze musea het meest spraakmakend is en de kunstmusea daarin domineren, zoals het Rijksmuseum en vele andere. Maar ik wil dat onderscheid tussen kunst en de rest helemaal niet maken. Ik ben trots op de grote variatie in ons land. Voor elk museum en elke soort collectie die wij hebben, is een maatschappelijke functie weggelegd. Musea dienen zich bewust te zijn van hun natuurlijke omgeving en van het publiek dat zij vanuit hun collectie met een vaste presentatie, met tijdelijke exposities en activiteiten, kunnen bedienen. Voorbeeldig in dat opzicht was het Volksbuurtmuseum in de Schilderswijk in Den Haag dat met interessante programma's de aandacht trok. Evenzo informeert Naturalis in Leiden met presentaties en activiteiten het publiek over milieubehoud, een relevant maatschappelijk thema dat museale aandacht verdient. Zeer onder de indruk ben ik van de metamorfose die het Nederlands Openluchtmuseum heeft ondergaan; bepaald spectaculair hoe dit museum de relatie legt tussen hoe het vroeger was en het vandaag de dag

is. Waar ik voor wil waarschuwen, is dat het museum zijn afkomst niet verloochent, bij zijn oorspronkelijke doel blijft en niet verandert in een sociaal-culturele instelling.

Via samenwerking is veel te bereiken. Een gezamenlijk educatief programma voor het benaderen van scholen, samen een promotiefolder ontwikkelen om toeristen te informeren. Zoiets kan meer effect sorteren dan ieder zijn eigen folder. Een gemeenschappelijke personeelsadministratie kan ook verlichten en laten wij vooral de marketing niet vergeten. Kortom alles wat voor een klein museum bijna ondoenlijk is om aan te pakken, kan in een groter verband veel professioneler. Toch is het ook hier oppassen geblazen. Samenwerking moet niet worden afgedwongen. Tussen samenwerking en fusie zit een groot scala van mogelijkheden. Juist musea moeten er voor waken de eigenheid niet te verliezen. Van de schaalvergroting in het onderwijs krijgen wij zo langzamerhand spijt, laat dat een waarschuwing zijn.'

Gratis toegang

'Een onderwerp dat de Tweede Kamer onlangs serieus bezighield, was de gratis toegang. En niet voor de eerste keer, weet ik uit ervaring. Het is een misvatting dat het geheel gratis maken van musea nieuw en ander publiek trekt. De Museumnacht is daar juist een prachtig instrument voor. Als musea gratis worden en er staat onvoldoende extra geld tegenover, zitten die straks met verminderde inkomsten. Zo'n gat is niet te repareren. Het veelgenoemde voorbeeld Amerika gaat hier niet op. Daar heb je een financieel en fiscaal totaal anders ingerichte samenleving, een veel lager belastingniveau en een sterk ontwikkeld mecenaat via sponsoring. Willen wij dat in Nederland imiteren, dan moeten we politiek wel heel flink zijn, de vennootschapsbelasting afschaffen, de inkomstenbelasting drastisch verlagen en wat nu nog uit gemeenschapsmiddelen wordt gefinancierd – en dus ook door de gemeenschap via democratische spelregels wordt gecontroleerd – overlaten aan het bedrijfsleven dat naar eigen inzicht het mecenaat via sponsoring kan inrichten. Ik heb daar geen principiële bezwaar tegen, maar het systeem dat wij hebben is wel in honderden jaren opgebouwd. Dat kun je niet afbreken zonder een zorgvuldig ontwikkeld alternatief bij de hand te hebben.'

Kwaliteit

'Geen museum overleeft zonder kwaliteit. Dat geldt voor gebouw en collectie, voor de activiteiten en exposities. Musea bewegen zich op de vrijetijdsmarkt, moeten concurreren met een recreatief en cultureel aanbod, waar ook sport en televisie bij horen. Van al dat aanbod dient men zich te onderscheiden. Inhoudelijk zal dat nog wel lukken, maar het moet ook kwalitatief. Zoiets komt tot uitdrukking in de wijze van presentatie, in de sfeer die wordt opgeroepen. Is die aangenaam? Gastheerschap, hoe wordt dat ingevuld? Voor veel mensen betekent museumbezoek even ertussenuit, een uurtje, een middagje of een hele dag. Kwaliteit – daar gaat het om, in die zin valt er voor de musea nog een wereld te winnen.'

H.F. (Hans) Dijkstal,
63 jaar, is sinds 1974
actief als VVD-politicus, achtereenvolgens als raadslid, wethouder, lid Tweede Kamer, vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken in het Eerste Kabinet-Kok en ten slotte, tot 2002, als fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer.
Daarnaast is hij bestuurlijk actief bij tientallen maatschappelijke en culturele organisaties, alsmede in commissies en adviescolleges op een breed terrein.

Musea belichamen een moraal

Naar een praktijk voor musea in de toekomst

Het Museum Dr. Guislain bestaat dit najaar 20 jaar. Deze verjaardag vormt een aanleiding om na te denken over de rol en betekenis van een museum dat 'de geschiedenis van de psychiatrie' als zijn belangrijkste uitgangspunt en onderwerp heeft.

Patrick Allegaert,
Museum Dr. Guislain,
Gent

Maar de vraag stelt zich natuurlijk ook breder: hoe kunnen musea zich een plaats in de toekomst denken? Hoe gaan ze om met grote maatschappelijke evoluties? Welke problemen en mogelijkheden zijn er op deze weg te verwachten? Ik kan in het beknopte bestek van deze tekst geen systematisch antwoord geven, maar ik wil vragen stellen en richtingen zoeken, het debat mee stof-feren.

Ik begin hiervoor graag met een citaat van de Nigeriaans-Britse auteur Ben Okri. Hij omschrijft op een scherpe manier de opdracht van musea: 'Musea belichamen een moraal. Een manier van leven. In onze tijd beseft men dat degenen die verantwoordelijk zijn voor musea, diep moeten nadenken over zulke dingen en over het feit dat het publiek hier voortdurend komt. Het publiek verwacht niet alleen grote kunstwerken te zien. Het verwacht iets meer, en we moeten proberen erachter te komen wat dat precies is.'

Het publiek verwacht iets meer en het is aan ons, museumwerkers, daar achter te komen. Misschien houdt dit belangrijke citaat wel een té passieve rol voor de museumwerkers in: het gaat er niet enkel om zaken te detecteren, maar zeker ook om actief standpunten in te nemen, praktijken te ontwikkelen en zo 'het publiek' mee te krijgen in wat het museum van de toekomst kan zijn. In dit verband is een bescheiden mediadebat dat deze zomer in Vlaanderen plaatsvond, zeer sprekend.

Mediadebat

Het 'incident' begint met een scherp opiniestuk van de literatuurwetenschapper Geert Buelens (Universiteit Utrecht). Hij verwijt het Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen (MuHKA) de dynamiek van een crematorium. Hij sneert dat het misschien wel een esthetisch concept zou kunnen zijn om zo grof om te gaan met bezoekers en dit terwijl er voor de citymarketing van een stad als Antwerpen toch wel veel gelegen is aan een vriendelijk onthaal. Dit leidt tot een breedvoerig antwoord van museumdirecteur Bart De Baere, waarin die zich afvraagt welke verwachtingen en wensen we hebben voor het museum van de toekomst. Voor De Baere is het alvast duidelijk: het museum is geen winkelraam voor kunstenaars, geen toeristenlokmiddel en geen strip-tent of café. Hip zijn is een randvoorwaarde en de aangeklaagde onvriendelijkheid is een punt om aan te werken, maar de essentie voor de MuHKA-directeur zijn

deelname aan het internationale gesprek, is een vooruitstrevend collectiebeleid, een werking vanuit participatie en aandacht voor onderzoek.

Christoph Ruys, museumdirecteur van het FotoMuseum Provincie Antwerpen, en buur van De Baere aan het Antwerpse Zuid, levert daar een forse repliek op. Waar De Baere suggereert dat musea specifieke zaken mogelijk maken, roept Ruys provocerend: 'Weg met het museum!' Ruys vraagt zich af of het kristalliseren van problemen rond een concept dat geen slagkrachtige toekomst meer heeft, wel zo nodig is. De basistaken van een museum, zoals collecties verwerven en bewaren, bestuderen en ontsluiten, zijn al lang geen exclusieve rechten meer voor en van een museum. Ruys: 'Wel integendeel, de manier waarop Mark Getty en Bill Gates hun miljoenen actuele én historische foto's beheren, tja, daar kun je als directeur van eender welk museum alleen maar van dromen. [...] Musea behoren eigenlijk tot het vrijetijdssegment en hebben nog weinig van doen met de pleitbezor-gers van de volksopvoeding, de eenzijdige artistieke paradigma's en bij uitbreiding de gehele culturele polyfonie. Als er al een taak is weggelegd voor de musea, dan ligt die meer dan ooit in een kruispuntpositie, een platform waarbij diversiteit en innovatie bovenaan de agenda staan en waar zoveel mogelijk lokale, nationale en internationale spelers, elk met hun publiek, zich thuis voelen. [...] Want ook al bezitten musea vaak een enorm potentieel, de artistieke navelstaarderij is niet zelden de oorzaak van het struikelen over de eigen drempel.'

Dit minidebat (gevoerd op de opiniepagina's van de krant De Morgen, augustus 2006) levert genoeg stof om na te denken over hoe een museum, i.c. het Museum Dr. Guislain, zich een toekomst ziet. Internationaal slagkrachtig, eigenzinnig collectiebeleid, niet navelstaarderig, kruispuntpositie, vrijetijdssegment: het zijn begrippen die we graag meenemen.

Multicultureel

Laat mij vertrekken bij de vaststelling dat musea een zeer westerse origine hebben en zo hoe dan ook in een gespannen relatie treden met een geloof in cultuur als 'multi-cultuur'. De Franse filosoof Jean-Luc Nancy definieert cultuur als volgt: 'Iedere cultuur is in wezen "multicultureel", niet alleen omdat er altijd al een voorafgaande acculturatie was, en omdat er niet zoiets bestaat als een pure en zuivere oorsprong, maar, op een dieper

niveau, omdat de gestus van de cultuur altijd de gemixte gestus is: om te provoceren, te confronteren, te transformeren, af te leiden, te ontwikkelen, opnieuw samen te stellen, te combineren, te kanaliseren.'

Interessant aan die definitie is dat alle werkwoorden die gebruikt worden, verwijzen naar activiteit, beweging en verandering, voegt Erwin Jans hier aan toe in zijn *Inter-culturele intoxicaties. Over kunst, cultuur en verschil* (2006). Werken aan een toekomst voor het museum is dan ook essentieel werken in verandering.

Waanzin en normaal

Het uitgangspunt voor het Museum Dr. Guislain is, gezien de eigen geschiedenis, het omgaan met waanzin en met de vraag naar wat normaal is. We willen laten zien dat waanzin geen concept is dat uitsluitend beheerd en uitgesproken wordt door psychiaters, maar een grensgebied waarin kunstenaars, filosofen, psychoten, psychiaters en 'zelfs' normale mensen zich bewegen. In onze vaste presentatie willen we naast de aandacht voor de ontwikkeling van de psychiatrische praktijk ook art brut, of breder outsiderkunst presenteren: een medische praktijk wordt in relatie gebracht met een esthetische behoefte tot creëren. Kunst en wetenschap worden niet gepresenteerd als gescheiden werelden, maar als een interactie tussen verschillende antwoorden op dramatische situaties – zoals geestesziek zijn. Het museum reflecteert over het speelveld mens/psyche/cultuur. Het museum ontwikkelt een werking die tegelijkertijd zeer internationaal en zeer lokaal is. We zoeken meer en meer contact met de rond het museum gelegen Bloemenwijk en ontwikkelen samen projecten. Anders dan de naam laat vermoeden, is de wijk vrij somber, een typisch negentiende-eeuwse arbeidersbuurt. Maar meer en meer zijn museum en buurt in elkaar geïnteresseerd aan het raken. Jaarlijks worden verschillende activiteiten ontwikkeld: gaande van een feest tot een gezamenlijk kunstparcours in buurt en museum. Tegelijkertijd willen we als museum met belangrijke collecties art brut/outsiderkunst de discussie op Europees vlak over statuut en betekenis van deze kunst activeren. Via druk bijgewoon-

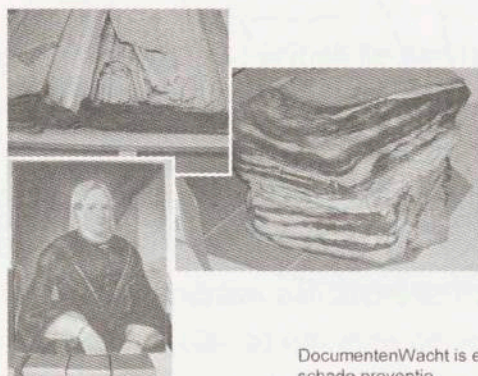
de colloquia spelen we daarbij als een echt kruispunt tussen Scandinavische en Zuid-Europese opvattingen en praktijken hierover. Maar we zoeken uiteraard met allereerste initiatieven in Gent, in Vlaanderen en België mogelijkheden tot samenwerking. Meer nog dan vroeger zal het museum, naast het goed registreren en beheren van de collectie, zich als een actieve culturele en sociale partner opstellen. Theatergroepen laten zich inspireren door de sfeer van het gebouw en spelen er. Scholen, ook lagere, vinden beter hun weg tot ons aanbod en wij vinden beter de weg tot die jonge leeftijden. Ondanks het 'moeilijke' van het thema psychiatrie proberen we een werking te ontwikkelen die zich tot vele doelgroepen richt.

Open museum

Boven alles willen we uiteraard een aantrekkelijk en uitnodigend museum zijn. Het is op het eerste zicht wel een contradictio in terminis: de psychiatrie is voor velen nog een zwaar, taboegeladen onderwerp, maar door onze activiteiten willen we nu net een aantal hardnekkige opvattingen over geestesziekte bespreekbaar maken. Tentoonstellingen over aspecten van gezond en ziek zijn, vormen daarvoor een goed middel. In een recente tentoonstelling over *Pijn* (op zich ook geen 'leuk' onderwerp) namen we de bezoeker mee door een geschiedenis van wetenschap, maar ook van verbeelding van pijn. Oude meesters, even goed als hedendaagse wetenschappers, ervaringsdeskundigen en kunstenaars, zijn met pijn bezig geweest. Op het kruispunt van oud en nieuw, kunst en wetenschap, normaal en abnormaal is de tentoonstelling gemaakt als een vraag naar hoe je als bezoeker 'pijn' kent, beleeft en verbeeldt. De tentoonstelling heeft een zeer divers publiek bereikt: van 'klassieke' bezoekers, geïnteresseerd in kunst, tot pijnpatiënten. De diversiteit was groot in opleiding, leeftijd en culturele achtergrond. Het is deze mix die we graag willen bereiken. Toegegeven, het kan altijd nog meer en beter, maar de inspanningen die we daarvoor leveren, brengen wel degelijk iets op.

Restauratie atelier Sterken BV

Atelier voor restauratie en conservering
van papier en perkament

- Brieven & Archieven
- Boeken & Banden
- Prenten & Grafiek
- Kaarten & Wandkaarten
- Charters & Zegels

DocumentenWacht is een service van Restauratie atelier Sterken BV en gericht op schade preventie.

DocumentenWacht
documentenrestauratie - schade preventie

DocumentenWacht is de officiële partner van Isotron Nederland BV voor gammabestraling voor de gehele Culturele en Administratieve sector in de Benelux en Duitsland.

Engelanderholt 3, 7361 CZ Beekbergen
T. 055-5423147 F. 055-5430614

E. info@sterken.nl Meer informatie op: www.sterken.nl

Het Museum Dr. Guislain kent een zoektocht die het met veel collega's in Vlaanderen deelt. Zo is het onmiskenbaar dat de museumwereld al ruim tien jaar volop in beweging is. Wat er te zien en te beleven valt, wie er komt, hoe men met verschillende groepen publiek omgaat: we nemen het mee in een vrij dynamisch museumbeeld.

Waarschuwing

Ondanks de praktijken die musea recent ontwikkelen, past hier ook wel een ernstige waarschuwing. We mogen ons in Vlaanderen verheugen op grotere (financiële) inspanningen vanuit de overheid voor cultuur. De erfgoedsector deelt in deze positieve evolutie. Maar daartegenover staat wel dat veel nieuwe opdrachten en andere taken richting musea geschoven worden. De gevraagde

maatschappelijke legitimering is zeker verantwoord, maar wat verwacht wordt, is tegelijk zeer ambitieus. En boven alles ontbreekt de rust. De mogelijkheid om weloverwogen strategieën te ontwikkelen, moet al te snel wijken voor wéér een nieuwe mogelijk maatschappelijk verantwoorde hype. Het zal de musea in de toekomst ten goede komen wanneer ze zelf meer het voortouw mogen nemen in de ontwikkeling van de dynamiek. Het is op deze wijze dat we best ons museum een toekomst toedenken: vanuit zijn eigen geschiedenis, deskundigheid en methodes, zich meer en duidelijker positioneren in het maatschappelijke debat. Het museum zal nog meer publiek zijn of het zal niet zijn!

Priatnov

consult & training

Raad en daad op maat
met veel gevoel voor kleine musea

Priatnov is er voor praktische, concrete hulp en advies bij:

- veranderingen
- het maken van beleidsplannen, collectieplannen, marketingplannen
- personeelsproblemen
- kwaliteitszorg

Voor:

- het voorzitten van lastige vergaderingen
- vervanging ad interim
- individuele coaching

Contact: poradce@priatnov.nl

Priatnov is de onderneming van Kees Plaisier

www.priatnov.nl

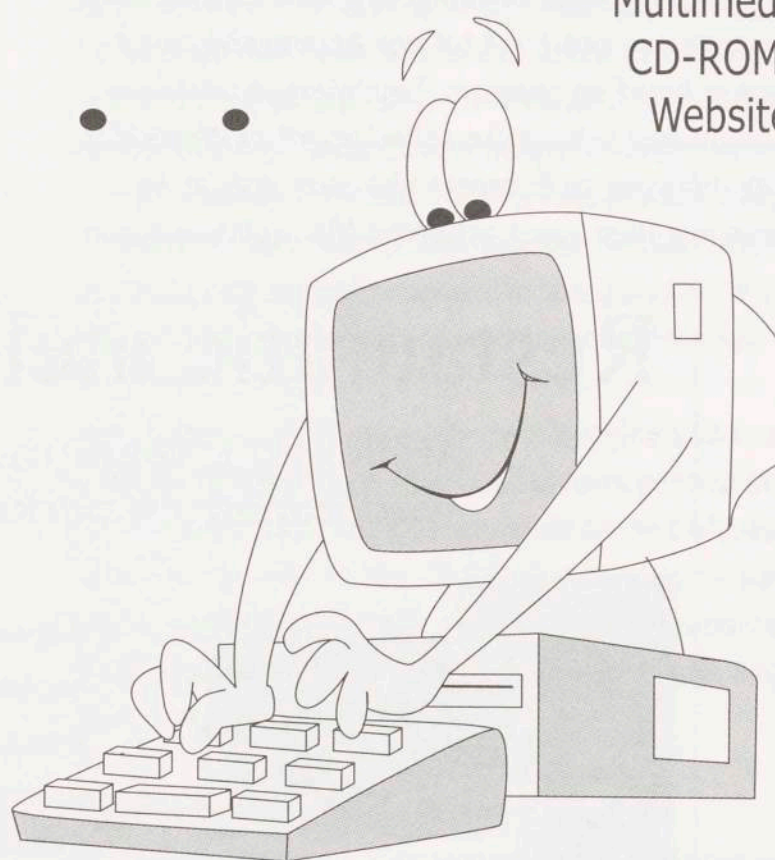
ELSAS PRODUCTIES

Informatieve en educatieve computerproducties

Multimedia

CD-ROM's

Websites

Slobeend 14
3435 VP Nieuwegein
tel. 030-6048495
GSM 06-51261810
e-mail: relsas@xs4all.nl

Muren doorbreken

Culturele diversiteit en erfgoedbeleid in Genk

Terwijl Genk in 1900 nauwelijks 2500 inwoners telde, is de stad sinds de ontdekking van de steenkool en de drie mijnzetels op zijn grondgebied (Waterschei, Winterslag en Zwartberg) uitgegroeid tot een multiculturele stad met ruim 63.000 inwoners en tachtig verschillende nationaliteiten. Ruim de helft van de inwoners heeft een allochtone achtergrond.

Genk heeft op zijn grondgebied twee musea: het provinciale Openluchtmuseum Bokrijk en het Emile Van Doren-museum, een voormalig kunstenaarshuis waar een collectie landschapsschilderijen bewaard en getoond wordt. Een stadsmuseum ontbreekt dus, maar dit is niet noodzakelijkerwijze een nadeel, zeker niet wanneer gesproken wordt van culturele diversiteit. Het dwingt de stad Genk immers de muren te doorbreken en de interculturele realiteit van de stad actief op te zoeken.

Culturele diversiteit en erfgoedbeleid

We leven in een tijd van decreten, die zich – ook in Genk – vertaalt in een opeenstapeling van beleidsplannen. Een van de constanten in al deze stapels papier, is het naar voren schuiven van culturele diversiteit als prioriteit. Zo ook binnen het erfgoedbeleid van de stad Genk, waar de nadruk op culturele diversiteit deels te verklaren is vanuit de decretaal opgelegde voorwaarden en deels vanuit een doorleefde beleidsvisie. Maar nog belangrijker is het gegeven dat diversiteit deel uitmaakt van de geschiedenis van de stad Genk en dus een onderdeel is van de realiteit waarop het erfgoedbeleid geënt is. Een erfgoedbeleid in Genk kan niet anders dan een cultureel divers erfgoedbeleid zijn. Hierbij wordt niet als doel gesteld het 'gekleurde' erfgoed naast het 'witte' erfgoed te plaatsen, maar is het de doelstelling om een normalisering van de diversiteit, de aanvaarding van diversiteit als een gegeven, te verkrijgen en de wisselwerking in het verleden en heden tussen individuen, groepen en erfgoed in al zijn vormen en verschijningsvormen bloot te leggen.

Beleidsplanning krijgt soms de kritiek de aandacht af te leiden van wat echt belangrijk is, namelijk de praktijk. Maar het belang valt toch niet te ontkennen: door culturele diversiteit op te nemen in het beleidsplan, verklaart een instelling of gemeente zich immers zowel intern als extern bereid hieraan aandacht te besteden. Bovendien wordt er aangetoond dat men de vereiste (financiële) middelen voorziet, tijd zal uittrekken om dit cultureel divers beleid te implementeren en de nodige expertise wil opbouwen om een langetermijneffect te verzekeren. Op deze wijze kan continuïteit gegarandeerd worden, wat logischerwijze de effectiviteit en efficiëntie van een cultureel diverse werking ten goede zal komen.

En hoewel soms gesakkerd wordt op het grote aantal beleidsplannen, levert de veelheid aan plannen volgend voordeel op: dwarsverbanden tussen verschillende disciplines en sectoren komen duidelijker naar voren, waardoor samenwerking en wisselwerking eenvoudiger op te zetten zijn.

De stedelijke realiteit

Over culturele diversiteit in de cultuursector is de teneur vaak dat *de culturele sector [niet] werkt met alle elementen uit de levende cultuur, of toch niet in dezelfde mate. Niet alle levensvormen worden even intensief gedocumenteerd. De cultuurproductie is te eenzijdig. [...] Migranten [...] werden veertig jaar geleden ingevoerd als arbeidskrachten, niet als cultuurproducenten. Tot vandaag, tot in de tweede en derde generatie, zijn ze niet doorgedrongen in de geïnstitutionaliseerde cultuur-productie en -reproductie.*¹ Door de aard van het – in essentie cultureel diverse – aanwezige erfgoed kan binnen het erfgoedbeleid van de stad Genk hierop een antwoord geboden worden.² Hierbij is het niet simpelweg de opzet om de participatie van allochtonen aan de traditionele, 'witte' cultuur te bevorderen, of omgekeerd. Bedoeling is om een netwerk uit te bouwen waarin wisselwerking mogelijk is en gedeelde betekenissen opgespoord worden. Wederzijdse betrokkenheid is het uiteindelijke streefdoel.

Sinds jaren wordt hier actief aan gewerkt door onder andere het cultuurcentrum en de dienst cultuur, zoals blijkt uit een aantal concrete voorbeelden.³

Culturele biografie van een stad

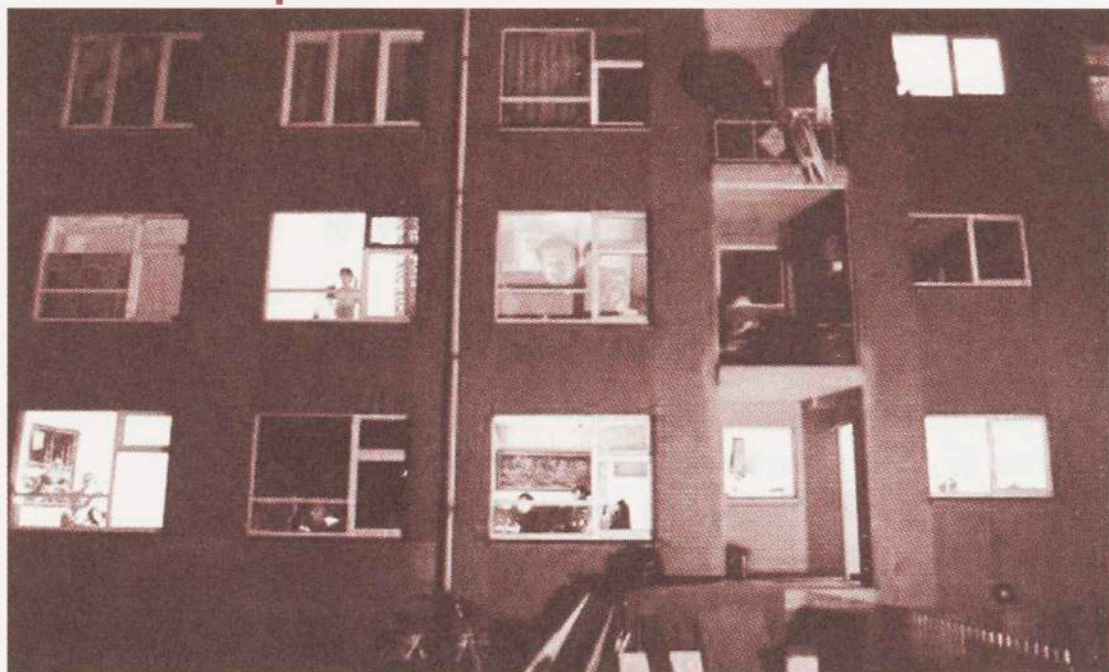
Een mogelijke uitweg uit de impasse van het 'witte' perspectief binnen de cultuur- en erfgoedproductie is te 'verkleuren' en de gelaagdheid en het interculturele op te zoeken. Het blootleggen van de culturele biografie van een stad als Genk stelt ons in staat om door de gelaagdheid van het verleden de complexiteit van het heden te verklaren.

Een perfect instrument hiertoe is het collectieve betekenisfonds waarmee de dienst cultuur aan de slag gaat. Dit is een fonds met betekenissen die gedragen worden door verschillende individuen, groepen en gemeenschappen in Genk en drie delen omvat: uitwisseling van betekenissen, verbindingen tussen gemeenschappen en het

Kristof Reulens,
Erfgoedcoördinator
Dienst Cultuur,
Stad Genk

- delen van betekenissen. Op deze wijze wordt geprobeerd een zekere verkramptheid en beslotenheid te overstijgen.
- De website www.overleveningen.be, waar geprobeerd wordt gaandeweg een arsenaal aan betekenissen te verzamelen en hiermee in dialoog te treden met de Genkenaar, draagt hiertoe bij. De website heeft drie onderdelen: 'overleve(re)n', 'over het leven' en 'overleven'.
- Binnen 'overleve(re)n' wordt de zoektocht naar gedeelde betekenissen specifiek met betrekking tot het Genkse verleden en erfgoed opgezet. Het achterliggende idee is dat *ieder individu de betekenis van erfgoed anders 'inkleurt'. Uitwisseling aan de hand van erfgoed is een rijke bron voor het herkennen van zowel overeenkomsten als verschillen. [...] De 'wij' die we in ons verleden zoeken, moet een inclusief wij worden.*⁴

Scènebeeld Biz Kolderbos (2005), binnen het project Buurtpatrouille van De Queeste en het Cultuurcentrum.

Betrokkenheid

- Een andere manier om de culturele biografie van de stad uit te proberen bouwen, is het Vertelfestival; sinds jaren een initiatief van het cultuurcentrum in samenwerking met de dienst wijkontwikkeling. De opzet van het festival is om grote en kleine verhalen binnen Genk te verzamelen en te delen met een publiek. De samenwerking met de dienst wijkontwikkeling is noodzakelijk gebleken om de rechtstreekse binding met de wijk aan te gaan en de betrokkenheid van zijn bewoners te garanderen. Uit ervaring blijkt namelijk dat het werven van verhalenvertellers via advertenties of flyers, niet of nauwelijks effect heeft. Een persoonlijke aanpak werkt beter, is effectiever en efficiënter en biedt de mogelijkheid om een abstract project individueel te vertalen. Anderzijds blijft hier de oefening om een nauwe betrokkenheid van de samenwerkingspartner te garanderen. Dergelijke projecten zijn voor de dienst wijkontwikkeling immers bijkomend en vergen dus een extra tijdsinvestering. Het is een absolute must om de betrokkenheid vanaf de opzet te verzekeren.

De stad als forum

- Een van de grote sterktes van het Vertelfestival, bestaat erin dat de muren van het stadhuis en cultuurcentrum doorbroken worden en de stad als forum gebruikt wordt. Een treffend voorbeeld hiervan is Buurtpatrouille: een jaarlijks project binnen het Vertelfestival, bestaande uit een samenwerking tussen theatergroep de Queeste en het Cultuurcentrum. In het kader van Buurtpatrouille

gaat de Queeste, samen met het Cultuurcentrum in Genk, op zoek naar verhalen waarbij het thema en niet de origine van de verhalenverteller van belang is. Deze verhalen worden volgens de voorschriften van de mondelinge geschiedenis, verzameld en bewaard. Met deze verzamelde interviews als basis, gaan de theatermakers aan de slag. Hiervoor gaan ze ook temidden van de realiteit staan.

In 2005 draaide het project rond en in de multiculturele wijk Kolderbos. Niet alleen de thematiek van gemengde relaties, ook de nabijheid en herkenbaarheid van de setting en de wekenlange fysieke aanwezigheid van de theatermakers, zorgden voor een erg grote betrokkenheid van wijkbewoners bij het stuk Biz Kolderbos. Door de muren te doorbreken en een tijdelijke theaterplek in te richten in de wijk werd bovendien het trouwe, voornamelijk 'witte publiek' in een voor hen niet alledaagse realiteit, context en interactie binnengehaald.

*Diversiteit betekent dus niet: het naast elkaar bestaan van tegengestelde identiteiten. Diversiteit betekent wel dat er voortdurend overgangen mogelijk zijn tussen de logica van de verschillen en de logica van de gelijkwaardigheid.*⁵ Participatie aan cultuur wordt onder meer verkregen door een nauwe betrokkenheid aan te gaan, zoals bij de projecten van de Queeste het geval is. Door een projectmatige aanpak en een grote betrokkenheid (wat herkenning garandeert) is het mogelijk een nieuw publiekssegment te bereiken. Maar zodra de betrokkenheid wegvalt, valt vaak ook de participatie weg. Om de drempel van een eenmalige participatie te overschrijden, is een systematische aanpak en continuïteit vereist. En dit geldt evenzeer voor een autochtoon als voor een allochtoon publiek

- 1 Corijn, Eric: Cultuur als zeggenschap, dan pas als participatie!, in: Vos, Ine (red.) *Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen*, Brussel, CultuurNet Vlaanderen, pag. 46-61 (2003).
- 2 Hetzelfde geldt voor de Limburgse mijnstreek, zoals o.a. uitgeschreven staat in de intentienota tot het bekomen van een erfgoedconvenant. Dit is een initiatief van de projectvereniging Mijnstreek, een samenwerkingsverband tussen de zes Limburgse Mijngemeenten (As, Beringen, Genk, Heusden-Zolder, Houthalen-Helchteren en Maasmechelen).
- 3 Aangezien hier gefocust wordt op het cultuurbeleid van de stad Genk, worden hiermee de talrijke inspanningen van bijvoorbeeld de stedelijke integratiedienst en het gedecentraliseerde wijkmanagement buiten beschouwing gelaten.
- 4 Stam, Dineke: De band tussen boeren, burgers en buitenlui. Een pleidooi voor een open blik op verleden, heden en toekomst van multicultureel Nederland, in: *Boekman*, vol. 16, nr. 61, pag. 130-138 (2004).
- 5 Hall, Stuart. Democratie, globalisering en diversiteit, in: *Noordzuid Cahier*, vol. 27, nr. 4, pag. 87-100 (2002).

Met dank aan Eddie Guldolf, François Mylle en Gert Philippeth voor de kritische lezing en suggesties.

Voor nadere informatie:
www.overleveningen.be,
www.vertelfestival.be,
www.dequeeste.be

Op zoek naar herkenbaarheid – Genker liedjes

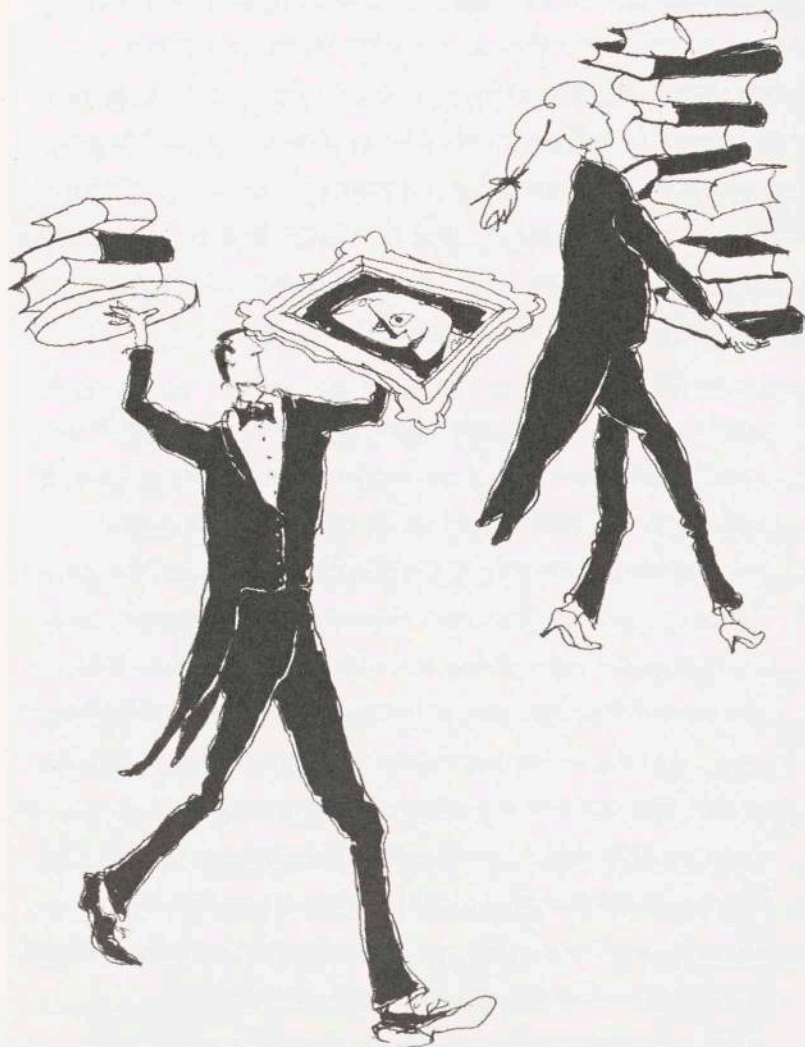
Het idee om Genkenaren voor de camera een lied te laten zingen, ontstond binnen het cultuurstudium. Samen met de Dienst Cultuur van de stad Genk werd het idee verder uitgewerkt en geconcretiseerd. De opzet was – onder de titel *Genker Liedjes* – op zoek te gaan naar herinneringen aan vroeger in de vorm van een lied. Elk lied dat een verhaal vertelt over de zanger/es, zijn/haar herkomst en leven, kwam hiervoor in aanmerking. Kortom: gezongen mondelinge geschiedenis.

Bij een eerste opnamesessie werd een grote diversiteit aan liederen verzameld, gaande van een Vlaams kerstlied en een Italiaans wiegenlied, gezongen door een Italiaanse nonna, tot een Poolse liefdeslied, vol passie gezongen door een Poolse dame in een rusthuis. De Genker Liedjes kregen onder andere een plek op www.overleveningenk.be en Genk 3600, een wekelijkse uitzending op TV-Limburg. De herkenbaarheid van

het concept bleef echter uit. 'Autochtone' Genkenaren zagen niet in waarom een Italiaans of Pools lied een Genks liedje was. En omgekeerd zagen allochtonen niet in hoe een lied in hun eigen taal van oorsprong typisch Genks kon zijn. De twijfel sloeg toe. Het concept wankelde: er was geen sprake van herkenning, noch bij autochtonen, noch bij allochtonen. Maar het initiële idee om Genkenaren voor de camera een lied te laten zingen en hiermee een verhaal te 'vertellen' dat anders minder eenvoudig te verwoorden is, bleef het verdedigen waard.

Daarom werd besloten het concept gedeeltelijk te herzien en de mensen zelf een betekenis aan het lied toe te laten kennen, door hen het verhaal te laten doen waarom dit lied nu net een Genks liedje is. En ook dit verhaal willen we van nu af aan door de camera laten vastleggen. Zo kan je bijvoorbeeld te weten komen dat het Italiaanse wiegenlied gezongen werd voor de eerstgeborene in een Genks ziekenhuis, het Vlaamse kerstlied jaarlijks onder de kerst-

boom door de hele familie aangegeven werd en het Poolse liefdesliedje door grootmoeder aan haar kleindochter geleerd werd op een koude winteravond in Sledderlo.

INGRESSUS

vakbekwaam toegankelijk maken van uw collectie

Ontsluiting fysieke collecties, Ontsluiting digitale collecties
Kwaliteitszorg, Ondersteuning, Digitale diensten

www.ingressus.nl

Deze inleiding gaat niet over social inclusion

Jan Sparreboom,
Museumconsulent
Museaal & Historisch
Perspectief Noord-
Holland

Deze inleiding gaan we niet gebruiken om een exposé te geven over de voorgeschiedenis van het begrip social inclusion in Nederland.¹ En ook een historisch overzicht van alle 'outreachprojecten' die gericht waren op minderheden, allochtonen of kansarmen, lijkt ons hier niet opportuun. We kunnen een hyperkritisch of juist enthousiast stuk schrijven over de exclusieve rol van musea in het proces van inburgering, maar we doen dat toch maar niet. Omdat Museumpeil een blad is voor museummedewerkers die zelf maar al te goed zich een mening kunnen vormen, ligt het meer voor de hand om met dit artikel diegenen aan te spreken die werk willen maken van het bereiken van 'moeilijke' publieksgroepen. Wat we wel graag willen, is de vraag stellen wat we kunnen leren van de ervaringen tot nu toe.

Allereerst is het belangrijk om kennis te nemen van de ervaringen van degenen die ons voorgingen op dit moeilijk begaanbare en smalle pad. Dan blijkt dat musea zich al sinds 1992 intensief zijn gaan bemoeien met het bereiken van allochtonen ('migranten') en andere publieksgroepen.² Diverse fondsen, met het VSB Fonds voorop, hebben uiteenlopende initiatieven ondersteund, de Nederlandse Museumvereniging heeft intercultureel werk in musea op de kaart gezet, en er een handreiking voor uitgebracht.³ Het project Interculturele Programma's (2001-2004), uitgevoerd door de NMV, leverde een aantal resultaten op.⁴ Via het project Erfgoed Culturele Minderheden (ECM) en de subsidieregeling met die naam, uitgevoerd door de Mondriaan Stichting, werden 47 projecten gehonoreerd die aandacht besteedden aan het verzamelen, ontsluiten en presenteren van cultureel erfgoed van minderheden.⁵ Ook de zogenaamde 2%-regeling van toenmalig staatssecretaris Van der Ploeg lokte een aantal initiatieven uit. De teneur van de verslagen van veel projecten is dat outreachprojecten hoe dan ook de moeite lonen; zo niet (of juist niet zozeer) qua bezoekersaantallen, dan toch wel qua bereik van andere doelgroepen en bewustwording onder museummedewerkers. Onlangs verschenen de resultaten van een onderzoek dat Bureau ART deed in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW).⁶ Het onderzoek probeert na te gaan hoe musea en andere culturele instellingen zijn omgegaan met de stimulering van het bereiken van nieuwe groepen door OCW. De resultaten zijn niet alleen verhelderend en bruikbaar voor de beleidsmakers, maar ook voor de musea. Tussen 2001 en 2004 ontvingen 284 instellingen subsidie voor een op culturele diversiteit gericht project; bij 39 werd een steekproef gedaan. Ook interviewde Bureau ART tien instellingen. Uit het onderzoek komt naar voren dat veel instellingen hun eigen publiek nog niet zo goed kennen. Het was daarom moeilijk om nieuwe doelgroepen met hun specifieke kenmerken te benoemen, te specificeren en te kwantificeren.

Belangrijke tip die hieruit kan worden geformuleerd voor toekomstige projecten: zorg eerst dat je je eigen publiek goed kent en telt, voordat je nieuwe doelgroepen benoemt. Dit wordt ook als meest positief gevolg van de 2%-maatregel gezien: deze stimuleerde het denken in doelgroepen en de bewustwording daaromheen. Na stopzetting van de maatregel in 2004 is het 'doelgroepdenken' onder de geïnterviewde instellingen blijven bestaan. Wat echter de effecten van veel van de activiteiten zijn geweest, kunnen de instellingen volgens het onderzoek niet zeggen. Daarmee is een belangrijk meetinstrument (wat zijn je succesfactoren?) onbruikbaar, wat erg jammer is. Nieuwe projecten kunnen zo te weinig profiteren van de ervaringen van hun voorgangers. In algemene zin lijkt een zogenaamde 'integrale aanpak' het meest succes te hebben, zijnde een combinatie van speciaal op de doelgroep gericht aanbod en educatieve activiteiten, en een speciale wervings- en marketingactie. Deze laatste activiteiten moeten (voorwaarde!) continuïteit hebben en een vast netwerk genereren. Jongeren, en vooral jongeren van allochtone afkomst, zijn – daar is iedereen het over eens – het best te benaderen via het onderwijs. De verzamelnaam 'jongeren' (12 tot 19 jaar) is in het doelgroepenbeleid van de onderzochte instellingen veruit favoriet. De denominatie 'allochtoon' wordt als achterhaald beschouwd; iedere schoolklas is tegenwoordig meer of minder multicultureel. Veel instellingen vinden tenslotte dat geslaagde praktijkvoorbeelden meer en betere bekendheid moeten krijgen. Om aan deze laatste aansporing gevolg te geven, heeft Museumpeil een aantal projecten op een rij gezet die momenteel verspreid over het land worden uitgevoerd. Met de blauwdruk uit *Blauwdruk* en deze projecten kunnen we weer voort. Koester de informanten en ontlok ze succesfactoren!

- 1 Meer over de term en de achtergrond van social inclusion op de site van Cultuurnetwerk, waarop een verslag van een bijeenkomst over dit onderwerp, april 2005, in het kader van het project Blauwdruk: www.cultuurnetwerk.org/PUBLICATIES/pdf/Socialinclusion2005.pdf.
- 2 *Musea en Migranten*. Amsterdam: Hogeschool voor de Kunsten, 1993. Zie verder onder andere *Publiek in het jaar 2000. Musea in de multiculturele samenleving*. Amsterdam en Den Haag: NMV en RBK, 1995. Hamersveld, I. van (red): *Nieuwe Nederlanders en musea*. Amsterdam: Boekman studies, 1998. *Culturele diversiteit in Nederlandse musea. 32 interculturele projecten 1994-1998*. Amsterdam: Mondriaan Stichting en NMV, 1999.
- 3 Zie bijvoorbeeld *Outreachproject Tiener-moeders uit de Bijlmer: tienermoeders, vissersliefde en Rembrandt*. Utrecht: 2001 en *Blauwdruk*, 2001. *Vier musea en social inclusion*. Amsterdam: NMV, 2006.
- 4 Helaas niet meer na te lezen op de site www.prismaproject.nl.
- 5 *Beleidsplan Museumvereniging 2006-2008. Kiezen voor kwaliteit, een kwestie van overleven*: pag. 16. Zonder plaats en jaar.
- 6 Zant, Peter van der: *Stimulering van diversiteit. Rapportage in opdracht van het ministerie van OCW over maatregelen om diversiteit bij culturele instellingen te stimuleren*: 2006, Bureau ART.

Kringen in het water - De nawerking van Blauwdruk

Het project *Blauwdruk/social inclusion* startte in 2002 en was een samenwerking tussen het Amsterdams Historisch Museum, Natuurmuseum Brabant in Tilburg, Museum Jan Cunen in Oss, Zcala (voorheen Volksbuurtmuseum) in Den Haag, de Nederlandse Museumvereniging en Cultuurnetwerk Nederland. Het VSB-fonds was hoofdfinancier.

De vier musea hebben gedurende drie jaar de mogelijkheden verkend om nieuwe doelgroepen aan zich te binden.

Het project kreeg niet voor niets de noemer *Blauwdruk*. Alle ervaringen moesten leiden tot een of meerdere modellen, een *Blauwdruk* voor andere musea die in een dergelijke doelstelling en werkwijze geïnteresseerd zijn. Dat bleek een lastig uitgangspunt. Musea zijn onderling verschillend van aard en hun doelgroepen en activiteiten zijn divers. Wel hebben de vier musea door hun inspanningen een bijdrage geleverd aan de constructie van *social inclusion* voor musea, los van hun eigen karakter. De ervaringen van deze vier vooroplopende Nederlandse musea met het benaderen en vasthouden van nieuwe doelgroepen zijn in 2005 in boekvorm verschenen.¹ Het boek presenteert een overzicht van de diverse projecten en spoort de lezer aan *social inclusion* en outreachwerk hoog op de museumagenda te zetten. Naast de ervaringen van de vier musea geeft het boek ook een beschrijving van *social inclusion* in de geschiedenis van de Nederlandse museumeducatie.

Outreachwerk kost heel veel tijd en middelen, maar heeft zonder twijfel rendement. Het museum krijgt, zo bewijst *Blauwdruk*, op langere termijn betrokken publiek dat werkelijk een afspiegeling vormt van de bevolking. Het museum raakt hierdoor lokaal breder ingebed.

Drie van de vier musea (Zcala bestaat niet meer; zie elders in dit nummer) zijn inmiddels bevestigd in hun overtuiging dat het waardevol

en noodzakelijk is nieuwe, museumvreemde groepen bij het museale werk te betrekken en dat hun werkwijze een goede is. Vandaar dat zij ook andere musea ertoe willen overhalen te kiezen voor een vergelijkbare aanpak. De uitstraling van het project loopt gestaag en langs geleidelijke weg, zoals dat ook in de publicatie wordt verwoord. Diverse publicaties in dagbladen en tijdschriften verschenen na de presentatie van *Blauwdruk* en de afsluitende conferentie in april 2005.² Natuurlijk is een project als *Blauwdruk* nooit af. De aanpak, verworven inzichten en ervaringen dragen alle betrokkenen uit en geven die weer door aan andere geïnteresseerden.

Hieronder volgt een korte opsomming van de effecten van het project *Blauwdruk*.

- Op 20 juni 2005 vond een expertmeeting plaats met als onderwerp *Musea en jongeren*, geïnitieerd door de Museumvereniging, het Ministerie van OCW en het CJP, waarbij *Blauwdruk* nadrukkelijk besproken werd.
- De Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (Reinwardt Academie) heeft het boek als verplicht studiemateriaal voor 4de-jaars studenten opgenomen. De school bestudeert onder andere de praktijk van het Tropenmuseum in Amsterdam, waar *Blauwdruk* wordt toegepast in de opstelling van wisseltentoonstellingen en vaste collectie, en organiseert studentenexcursies naar de andere deelnemende musea.
- Mila Ernst heeft op de 4de internationale conferentie van stadsmusea, op 3 en 4 november in Amsterdam een workshop gehouden over social inclusion, samen met Jurgen Selmer, directeur van Stadsmuseum van Copenhagen. Daar is het *Geheugen van Oost* gepresenteerd als case. Het thema van de conferentie was 'Citymuseums as centres of civic dialogue'. Er was veel belangstelling voor de aanpak op basis van

Blauwdruk, waarmee het Amsterdams Historisch Museum het project *Geheugen van Oost* heeft opgezet.

Caroline Bunnig, Medewerker Museum promotie
Nederlandse Museumvereniging

¹ De 200 pagina's tellende publicatie kost 9,95 euro (voor niet-leden van de Museumvereniging 19,95 incl. verzendkosten per boek). www.museumvereniging.nl.

² Telegraaf, 22 april 2005, over de afsluitende *Blauwdruk* conferentie op 14 april. Trouw 23 juli 2005, over het belang van Social inclusion, Engeland als voorbeeldland en de vier pilotprojecten die in Nederlandse musea hebben plaatsgevonden. Cultuur als contrapunt, in *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, nr. 9 (2005). Hierin worden de publicatie *Blauwdruk* en het begrip Social Inclusion besproken.

Stadsmuseum Zoetermeer: Zoetermeer tussen Hemel en Aarde

Tegen de achtergrond van een groeiende belangstelling voor religie in het publieke domein en een nationaal debat over integratie van immigranten, heeft Stadsmuseum Zoetermeer een project over geloven van de grond getild, om mensen te prikkelen stil te staan bij hun persoonlijke geloofsbeleving. De titel van de tentoonstelling was *Zoetermeer tussen Hemel en Aarde, ziel en geweten van een moderne groeistad*.

Aanvankelijk was het project gebaseerd op het idee dat de religieuze diversiteit van Zoetermeer zou appelleren aan de nieuwsgierigheid van het publiek. Hoe zou het zijn als een tentoonstelling mensen een kijkje achter de schermen zou gunnen en de gelegenheid zou bieden een blik te werpen op een zo intiem aspect van het leven als het geloof van iemand anders? De controversiële suggestie van Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, om religieuze en in het bijzonder islamitische gemeenschappen meer te betrekken bij hun woonplaats om de gemeenschapszin te bevorderen, werkte inspirerend. Deze pragmatische benadering stond lijnrecht tegenover de opvatting dat de islam een obstakel zou vormen voor de integratie van immigranten uit Turkije en Marokko. De museumleiding werd sterk gemotiveerd om niet alleen een tentoonstelling te presenteren over de religieuze diversiteit in Zoetermeer, maar ook om mensen met verschillende achtergronden bij elkaar te brengen en hen aan te moedigen elkaar te leren kennen. Er werden plannen gemaakt voor een zes maanden durend programma rondom deze tentoonstelling. De seculiere ruimte van het museum was bij uitstek geschikt voor interreligieuze bijeenkomsten.

De tentoonstelling in het Stadsmuseum ging over een groep inwoners met uiteenlopende culturele en religieuze achtergronden. Deze mensen werden vooraf geïnterviewd en gefotografeerd met een object dat hun geloof symboliseerde. Het was een bonte

verzameling Zoetermeeders, die echter niet een juiste afspiegeling vormt van de plaatselijke bevolking. Het aandeel allochtonen in deze tentoonstelling was namelijk drie keer zo groot als in de Zoetermeerse bevolking. Foto's en citaten van de geïnterviewden werden opgehangen in takken van nagebouwde bomen waarvan de stammen de wereldgodsdiensten voorstelden. Persoonlijke objecten werden tentoongesteld en gewijde muziek vulde de ruimte. Bezoekers werden uitgenodigd om hun commentaren en persoonlijke verhalen op een muur te schrijven, een verwijzing naar de klaagmuur in Jeruzalem.

De tentoonstelling, die liep van september 2004 tot januari 2005, vond plaats in een turbulente tijd waarin de spanning tussen verschillende bevolkingsgroepen in Nederland hoog opliep. Mensen waren bang voor islamitisch terrorisme en de media verhaalden regelmatig over Marokkaanse jeugdbendes.

Op 2 november 2004 werd filmmaker Theo van Gogh door een militante moslim vermoord. De dag erna was een interreligieuze ontmoetingsbijeenkomst in het museum gepland. Voor het programma van start ging, las de leider van de Marokkaanse moslimgemeenschap in Zoetermeer een verklaring voor, waarbij hij zijn afschuw over de moord uitte en zijn angst uitsprak dat alle moslims verantwoordelijk zouden worden gehouden.

Na de opening door Rabbijn Abraham Soetendorp, voorstander van de interreligieuze dialoog, volgde een serie activiteiten: 'Wereldreis (per fiets) door uw eigen woonplaats', met bezoeken aan verschillende godshuizen, of 'Buitenlands eten', met een maaltijd in een etnische ambiance. Er waren ook wekelijkse lezingen en interreligieuze bijeenkomsten, twee educatieve projecten (voor basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs) en een afsluitende evaluerende manifestatie in het stadhuis. Op initiatief van enkele deelnemers aan de tentoonstelling zet een werkgroep de interreligieuze dialoog voort en nu, in 2006, een vredesmissie naar

Marokko voorbereidt 'om te leren van de Marokkaanse traditie van tolerantie'.

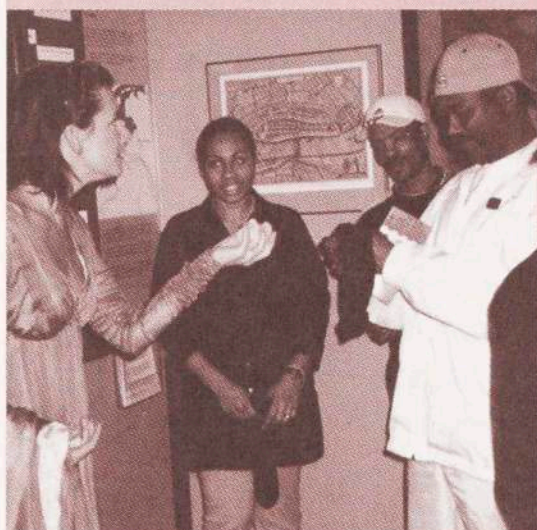
Het Zoetermeerse project kan worden gekarakteriseerd als een stimulans voor sociale cohesie door gebruik te maken van religie als cultureel bindmiddel. Door het definiëren van de religie als een persoonlijke zaak in een 'neutrale' openbare ruimte (het museum) werden mensen van verschillende geloven uitgenodigd om elkaar te leren kennen en te leren over hun uiteenlopende godsdienstige overtuigingen. Met het project heeft het museum moeilijk bereikbare doelgroepen aan zich gebonden, met als resultaat dat verscheidene van deze groepen het museum inmiddels als gemeenschapscentrum gebruiken.

Jouetta van der Ploeg,
directeur Stadsmuseum Zoetermeer.

Echt inburgeren doe je in musea!

Vijf culturele instellingen in Rotterdam ontwikkelden samen met Regionaal Opleidingscentrum (ROC) Zadkine een succesvol project voor inburgeraars, getiteld 'Thuis in Rotterdam'. Doel is om via de geschiedenis van Nederland diegenen die willen inburgeren zich sneller thuis te laten voelen binnen onze samenleving. Historisch besef is namelijk een onderdeel van het nationale bewustzijn en levert cohesie op. Zo werkt dat binnen kleine, schriftloze gemeenschappen, maar ook bij geïndividualiseerde samenlevingen zoals de onze. Juist historische musea hebben de mogelijkheid om geschiedenis op aantrekkelijke, visuele wijze uit te dragen.

Het verleden verrast

De leerdoelen van de cursus inburgering zijn in dit project voorzien van een historische component die Mariniersmuseum, Nationaal Schoolmuseum, Havenmuseum en Belasting & Douane Museum aanbieden. Het visualiseren van de geschiedenis vereenvoudigt de kennisoverdracht. Wezenlijk is het uitgangspunt dat de lessen over het verleden aansluiten op de actualiteit. De Stichting Kunst Voor Rotterdammers (SKVR) verzorgt het onderdeel hobby en vrije tijd. Voor veel mensen uit andere culturen is deze mogelijkheid tot individuele ontplooiing iets geheel nieuws. De docent bereidt in de les het bezoek aan de instellingen voor. Na afloop is er aandacht voor wat de cursist hierbij heeft geleerd. De ontdekking dat bijvoorbeeld de positie van de vrouw in Nederland in het verleden een andere was dan tegenwoordig, blijkt voor cursisten een eye-opener. Via de geschiedenis van

Nederland ontdekt men zo dat er meer overeenkomsten kunnen zijn met de cultuur van het land van herkomst dan verwacht: voor velen een verrassing.

Geschiedenis leeft

Een speciaal voor dit project getrainde gids leidt de groep rond in het museum. Ieder museum heeft daarvoor zijn eigen mensen. Zij stemmen hun verhaal af op het ontwikkelingsniveau van de cursisten én op hun kennis van het Nederlands. Enkele musea, zoals het Belasting & Douane Museum, schakelen ook een acteur in. Het museum koppelt de belastinggeschiedenis aan de ontwikkeling van de democratie in Nederland. Cursisten krijgen de rol van belastingplichtigen. Op speelse wijze krijgen zij inzicht in de ontwikkeling van het principe 'voor wat hoort wat' en van de inbreng van de burger hierbij. Na afloop vindt discussie plaats over de begrippen belastingen en democratie in onze tijd.

Pluspunten

De cursisten, vaak mensen die al langer in Nederland wonen, maar niet of nauwelijks aan het openbare leven deelnemen, zijn aangenaam verrast als ze in de musea voor het eerst aandacht krijgen van mensen die in hun ogen 'echte' Nederlanders zijn. Individueel bezoek aan musea was tot dan voor deze nieuwe Nederlanders een brug te ver. Als ze via de cursus eenmaal over de drempel zijn geweest, komen ze vaak terug, meestal in gezelschap van familieleden. Trots laten ze zien wat en waar ze hebben geleerd. Hun zelfvertrouwen groeit als ze merken dat hun burens (ook met een autochtone achtergrond) nog nooit in de musea zijn geweest waar zij over vertellen. Het simpele feit dat de cursisten samen met hun docent de instellingen bezochten en daarvoor het openbaar vervoer gebruikten, draagt al bij tot hun zelfstandige deelname aan het maatschappelijke leven.

De culturele instellingen zien de nieuwe Nederlanders als een belangrijke doelgroep, te meer daar een

stad als Rotterdam een hoog percentage aan inwoners uit andere culturen herbergt. Via 'Thuis in Rotterdam' kunnen ze deze mensen bereiken. Daarnaast levert het project inkomsten op. Het onderwijs, in dit geval ROC Zadkine, waardeert dit onderdeel omdat de cursus aantrekkelijker en effectiever werd.

Thuis... in elke stad!

Het project loopt zelfs zo goed dat, wegens gebrek aan capaciteit, niet aan alle verzoeken tot deelname kan worden voldaan. ROC's in de buurgemeenten tonen inmiddels belangstelling voor het Rotterdamse project. Zo is het idee ontstaan om de Rotterdamse formule toe te passen in andere steden met veel inwoners van allochtone afkomst. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland is geïnteresseerd, zodat in eerste instantie binnen deze provincie naar potentiële steden wordt gekeken. Uiteraard vinden we niet in elke stad musea en andere culturele instellingen die naadloos aansluiten op de verplichte leerstof in de cursus inburgering. Vaak echter leent een (deel van een) museale collectie zich wel voor gebruik in de lessen inburgering. Het is een kwestie van creatief en flexibel nadenken om te komen tot een programma dat er toe bijdraagt dat nieuwe Nederlanders zich daadwerkelijk thuis voelen in Rotterdam of welke andere stad dan ook!

Loes A. Peeperkorn-van Donselaar

Het Geheugen van Oost en de dames van de OMVA

Het project 'Geheugen van Oost' (www.geheugenvanoost.nl) is ooit ontwikkeld als voortraject bij de tentoonstelling 'Oost, Amsterdamse buurt' (2003) in het Amsterdams Historisch Museum (AHM). Het Geheugen van Oost (GvO) is een samenwerking met digitaal trapveld Buurtonline en bevindt zich op een uniek snijvlak tussen cultuur en welzijn. Bewoners die participeren (verhalenverzamelaars) zijn actief bezig met hun eigen geschiedenis en met de geschiedenis van anderen. Ze leggen nieuwe contacten in de buurt en maken via het museum kennis met een deel van het culturele erfgoed van hun stad. Sterker nog: ze dragen zelf aan dat erfgoed bij door de verhalen die zij verzamelen. De website is onderdeel van de collectie van het museum. De bijeenkomsten en trainingen zijn laagdrempelig en vinden plaats in Buurtonline. Grotere bijeenkomsten worden in het AHM georganiseerd. Het GvO steekt veel tijd in de werving van verhalenverzamelaars om de sociale en culturele diversiteit van het project te waarborgen. Amsterdam Oost is immers een zeer gemengde wijk.

Afgelopen jaar is het GvO verder gegaan met het betrekken van speciale groepen die op maat begeleid werden. De deelnemers kregen extra

begeleiding om tot het verzamelen van verhalen te komen. Een aantal zeer ervaren verhalenverzamelaars heeft een aanvullende training tot begeleider gekregen om dit soort projecten te kunnen begeleiden. Er zijn inmiddels diverse projecten geweest met jongeren, leerlingen van een basisschool, middelbare scholieren, bejaarden van een verzorgingshuis en (eerste generatie) migrantenvrouwen.

Een van die projecten is uitgevoerd in samenwerking met de Marokkaanse vrouwenvereniging OMVA. Hierbij zijn eerste generatie migrantenvrouwen bij het GvO-project betrokken. Zij hebben hun verhalen en die van anderen opgetekend. Vanwege de belangrijke rol van taal in het project kregen de dames hun training tot 'verhalenverzamelaar' op maat van de begeleidende verzamelaars.

De verhalen die deze nieuwe verhalenverzamelaars verzamelden, gaan over thuis voelen, de eerste indrukken in Amsterdam Oost, toekomstverwachtingen in Nederland, over heimwee en onthechting, over vrijheid waarvan genoten wordt. Relatief veel verhalen gaan over muizenoverlast, een van de onverwachte gruwelen waarmee sommigen aanvankelijk moesten leven in de oude 19de-eeuwse Amsterdamse Oost. De verhalen geven een prachtige aanvulling vanuit het perspectief van vrouwen wier stem bij dit soort ver-

halenprojecten normaliter niet wordt gehoord of opgetekend.

Uit evaluaties van het GvO komt het project bij de OMVA als meest gewaardeerd uit de bus. De begeleiders geven aan dat zij het een enorme verrijking vinden om samen te werken met een groep vrouwen uit hun eigen buurt, waarmee ze hiervoor nooit contact hadden. De dames van de beide vrouwenverenigingen zeggen hetzelfde en vinden het daarnaast heel bijzonder dat ook eens naar hun verhalen en belevenissen wordt gevraagd. Het is dus met name het contact en de uitwisseling die gewaardeerd worden. Uitstapjes naar het museum werden gezamenlijk ondernomen en na afloop van het project kookten de deelnemers en begeleiders samen een maaltijd. Dit soort projecten wordt door het museum alleen nog op hoofdlijnen gecoördineerd. De rest doen de deelnemers en begeleiders zelf. Indien nodig kan bij het museum om ondersteuning worden gevraagd. Minstens twee keer per project wordt het museum bezocht. Vanwege het grote enthousiasme staan ook komend schooljaar weer projecten bij OMVA gepland. Mede hierdoor blijft de website www.geheugenvanoost.nl levendig en geeft deze een daadwerkelijke afspiegeling van de buurt.

Mila Ernst, Hoofd Educatie, Amsterdams Historisch Museum

Het Stedelijk Museum Roermond en haar nieuwere stadsgenoten.

Blow up was in het Stedelijk Museum Roermond in najaar 1991 de aftrap voor een inmiddels vijftien jaar lopend project *Kunst op School*. En het was meteen een succes. Kinderen in achterstandswijken bezoeken met hun ouders niet of nauwelijks een museum, theater of andere culturele instelling. *Kunst op School*, gecoördineerd door het Roermondse Centrum voor de Kunsten, probeert daarom veelal allochtone kinderen via school in contact te brengen met verschillende kunstdisciplines. Het zoekt elk jaar een kunstdiscipline uit

en presenteert het lespakket aan de scholen in Roermond. De groepen 7 (leerlingen van 10 en 11 jaar) van de desbetreffende scholen nemen deel aan het project. Het omvat een introductie op het thema op een passende locatie, bijvoorbeeld het museum, een werkperiode op school en een presentatie van de resultaten in de vorm van een expositie of uitvoering, al naar gelang de 'kunstsoort van het jaar'.

Bij *Blow up* gingen de kinderen aan de hand van een speurtocht objecten bekijken in het Stedelijk Museum Roermond, een museum voor historische en hedendaagse kunst. Niet zomaar objecten, maar objec-

ten met een afwijkend formaat. Zoals een zeer grote zilveren lepel, die vroeger werd gebruikt bij chique ontvangsten, of een fors uitgevallen middeleeuws, handgeschreven boek. Na deze verkenning in het museum gingen ze in school zelf iets maken van een ongewoon formaat met een expositie na afloop om de resultaten te tonen: van speeltoestellen in de vorm van ijsjes tot flink uitgegroeide troffels die als stoel fungeerden. De popart was nieuw leven ingeblazen. Maar belangrijker was dat de kinderen en hun docenten razend enthousiast waren over dit project, dat kant-en-klaar werd aangeboden aan de scholen mét begeleiding in het museum en projectdocenten.

Sindsdien komen eens per jaar de groepen 7 van de desbetreffende scholen aan de beurt voor *Kunst op School*. Allerlei kunst- en cultuurdisciplines komen aan bod zoals beeldende kunst, dans, muziek, theater en archeologie. Vaak fungeert het museum als startpunt van een thematocht door de opstelling.

Een andere keer wordt er intensief gebruik gemaakt van een expositie, zoals tijdens de Sieradenparade in 2003, toen het Stedelijk Museum Roermond en de hele stad in het

teken stonden van het hedendaagse sieraad.

Het Stedelijk Museum Roermond heeft de jeugd al voor zich 'gewonnen', want we zien ze vaker terugkomen in het museum, bijvoorbeeld voor *Maak geschiedenis!*, een educatief project voor de bovenbouw van de basisschool bij de vaste opstelling over de historie van de Roermond. Maar hoe zit het met hun ouders? Voor de oudere allochtonen bereidt het museum nu, samen met het Roermondse Gemeentearchief, een tentoonstelling voor. Deze expositie

richt zich specifiek op de situatie van de Turkse vrouw hier in de stad. De bedoeling van deze expositie is tweërlei. We willen de allochtonen over de drempel krijgen door hun verhaal uitgebreid te 'vertellen' en te laten zien. Maar we willen ook de autochtonen in het museum halen om hen te informeren over hun stadsgenoten, die (nog) (te) onbekend voor hen zijn.

Jeannine Hövelings beleidsmedewerkster
Stedelijk Museum Roermond

Museum Oostwijk in Vlaardingen

Ik woon nu in een museum

Bewoners zijn als curatoren de samenstellers van tentoonstellingen, zij beheren en bewaren de collectie als conservatoren en kunnen bovendien het publiek rondleiden als suppoosten in hun museum.

De Oostwijk is een prettige woonwijk met circa 3000 huishoudens en kent een grote sociale gelaagdheid. Voorjaar 2002 kreeg beeldend kunstenaar Jacqueline Heerema van de gemeente Vlaardingen de kunstopdracht om de culturele identiteit en belevingswereld van de bewoners van de Oostwijk te visualiseren. In de zomer van 2003 resulteerde dat in de start van Museum Oostwijk (MO). In dit museum krijgt de sterk beleefde wijkbinding vorm.

MO is geen museum in de klassieke betekenis van het woord, maar een concept dat als een koepel over de Oostwijk ligt. Doel van het museum is een verbinding te vormen tussen alle verhalen, voorwerpen, plekken en personen in de wijk en daarmee het karakter van de wijk en de betekenis ervan voor haar bewoners zichtbaar te maken. Hiervoor worden op verschillende niveaus (populair, kunsthoudelijk en wetenschappelijk) activiteiten geïnitieerd.

De gemeenschap als museum

In MO onderzoeken wijkbewoners in samenwerking met kunstenaars vanuit hun persoonlijke beleving de cultuur van het dagelijks leven. De collectie van het museum blijft bij de bewoners thuis, maar het zichtbaar maken van die collectie gebeurt door projecten 'in real life' (irl) en op internet. Mensen nemen eraan deel of nemen zelf het initiatief om de collectie zichtbaar te maken.

Collectie

Vroeger en nu, alles en iedereen in de Oostwijk is onderdeel van de collectie van het museum. Huizen, bomen, voorwerpen, herinneringen en verhalen vormen samen de unieke museumcollectie. In MO kunnen individuele belevenissen door het leggen van verbindingen worden opgetild en boven het alledaagse uitstijgen. Het onderzoeken, selecteren en opnieuw ordenen van elementen uit deze collectie kan leiden tot nieuwe verbanden en andere inzichten in de culturele identiteit en belevingswereld van de bewoners.

Social inclusion

Museum Oostwijk is voor alle bewoners van de Oostwijk, ongeacht leeftijd, geloof, ras en dergelijke. Het uitgangspunt is de cultuur van het dagelijkse leven in de Vlaardingse Oostwijk. In Museum Oostwijk kan het gewone versterkt en uitvergroot worden, maar je kunt net zo goed inzoomen op details. De wijze waarop mensen zichzelf zien in relatie tot hun omgeving, hun familie, vrienden, burens, de straat, de buurt, de wijk, en – andersom – de invloed van de woonomgeving op bewoners, worden in het museum onderwerp voor onderzoek door kunstenaars.

Gedeelde passies

In de afgelopen jaren zijn er diverse projecten gerealiseerd, waaronder de *Audio-tour BBSchat – Best Bewaarde Schat* (Marije Schuurman Hess) en de *Digitale Atlas* (TCHM/Felix Janssens). Tijdens de *Meet 'n Greet Martin Gaus* werden alle dierenliefhebbers verzameld. De *Meet 'n Greet Jaap ten Hoeve* daagde de scooterfans uit. En tijdens de recente *Meet 'n Greet prof.dr.Gerard Rooijackers* kwamen geliefde persoonlijke voorwerpen voor het voetlicht en werden een deel van het digitale *Vertel een verhaal/Making History*. Deze korte

verhalen zijn nu op de website te lezen in de zogenaamde inkijk-atlas. Kies een rubriek, bijvoorbeeld kunst en cultuur, en lees het verhaal over de oude kassa van de Vlaardingse Stadsgehoorzaal: de kassa van de Stadsgehoorzaal werd altijd gebruikt door de caissière Willemijn van Dongen. In 1985 kwam de computer en moesten het kassaatje en Willemijn met pensioen. Ze kreeg het als aandenken mee. Toen ze in februari 2005 overleed, kreeg de huidige eigenaar het van haar dochter om verder te bewaren. Wie een paswoord en gebruikerscode heeft ingevuld, kan aanvullingen geven op dit verhaal.

In november 2006 wordt het boek *Helden* gerealiseerd: fotograaf en wijkbewoner Eric van Straaten ging op zoek naar mensen die op grote of kleine wijze bijdragen aan de sociale structuur van de wijk.

Jacqueline Heerema

www.museumoostwijk.nl
info@museumoostwijk.nl

Zcala/Voorheen het Volksbuurtmuseum

Zcala te Den Haag ademde niet de sfeer van een museaal gebouw en heeft daardoor minder last gehad van museale codes. De drempel was laag omdat het gebouw met horeca en theaterprogramma's een functie had als ontmoetingscentrum in de oude binnenstad.

Van alle Nederlandse musea had Zcala rond 2002 de meeste ervaring met social inclusion. Er was geruime tijd met succes geprobeerd nieuwe doelgroepen aan de instelling te verbinden, onder meer via ambassadeurs uit diverse migrantengroepen, die fungeerden als intermediair. Zcala wachtte niet af tot het publiek kwam, maar zocht actief naar potentiële bezoekers met outreachwerkers en educatieve activiteiten

Social inclusion

Het gemis aan sociale cohesie leidt in een stad als Den Haag gemakkelijk tot uitsluiting van relatief grote groepen nieuwe Hagenaars. De

vaststelling dat culturele instellingen maar een beperkte groep mensen bereiken, maakte dat Zcala expliciet inhoud wilde geven aan haar maatschappelijke functie. Zcala stelde zich ten doel bij te dragen aan cultuurspreiding, interculturele uitwisseling, cultuureducatie en kennisoverdracht. Daarmee gaf Zcala inhoud aan de versterking van de lokale culturele cohesie.

Publieksbereik

Het museum wilde zijn maatschappelijke functie en de publieksverbreding vorm geven in projecten, tentoonstellingen en theaterproducties. Zcala koos het Johan de Witt College uit als samenwerkingspartner. Deze school wilde een verrijking van het onderwijsprogramma en van het leefklimaat van de leerlingen. Zcala verzorgde samen met deze school educatieve trajecten en workshops, gekoppeld aan programmering, tentoonstellingen en de theaterwerkplaats.

Er zijn buurtbewoners binnengehaald, die zelden of nooit in een museum of andere culturele instelling kwamen. Het idee was dat deze mensen via hun bezoek aan Zcala ook interesse zouden krijgen in het aanbod van de grotere kunstinstellingen in de stad.

De programmering

Wat was er in 2004 en 2005 in Zcala te beleven? Door middel van een programmering van theater en exposities op verschillende niveaus, was er een gedifferentieerd aanbod dat stimuleerde tot receptieve deelname aan kunst en cultuur. Het volgende onderscheid werd gemaakt: 'Portal' (laagdrempelige open voorstellingen), 'Scope' (landelijk aanbod, soms minder laagdrempelig, op de groei) en 'Urban' (jongerenaanbod). De theaterwerkplaats heeft met amateurs, (pre-)professionals en jongeren cultureel diverse multi- en interdisciplinaire kunstuitingen ontwikkeld en heeft daarbij gebruik gemaakt van educatieve trajecten en workshops.

Het doek dat viel

Zcala heeft moeten ervaren dat een

innovatieve werkwijze haast onvermijdelijk kwaliteitsverlies met zich brengt. Ook zijn de niet-westerse cultuuruitingen door haar financiers getoetst op basis van louter West-Europese criteria voor artistiek beleid en dat bleek te wringen. Zcala is in financiële problemen gekomen toen de structurele gemeentelijke en rijkssubsidies werden stopgezet. Het genereren van eigen inkomsten uit de projecten bleek al evenmin een kansrijke optie, gezien de aard en het doel van social inclusion. Zcala heeft zich ingespannen om onder het zware weer uit te varen. Dat is in de eerste plaats gebeurd door aan het einde van de cultuurplan-periode toch alle overeengekomen resultaatverplichtingen na te komen. Maar dat was te laat: Zcala is met ingang van 29 juni 2005 in liquidatie.

Er is in Den Haag sinds de sluiting van Zcala niets tastbaars over van de schat aan opgedane kennis en ervaringen, maar wel een scala aan publicaties.

Everard Warffemius,
Interim directeur Zcala
(2003 tot medio 2005)

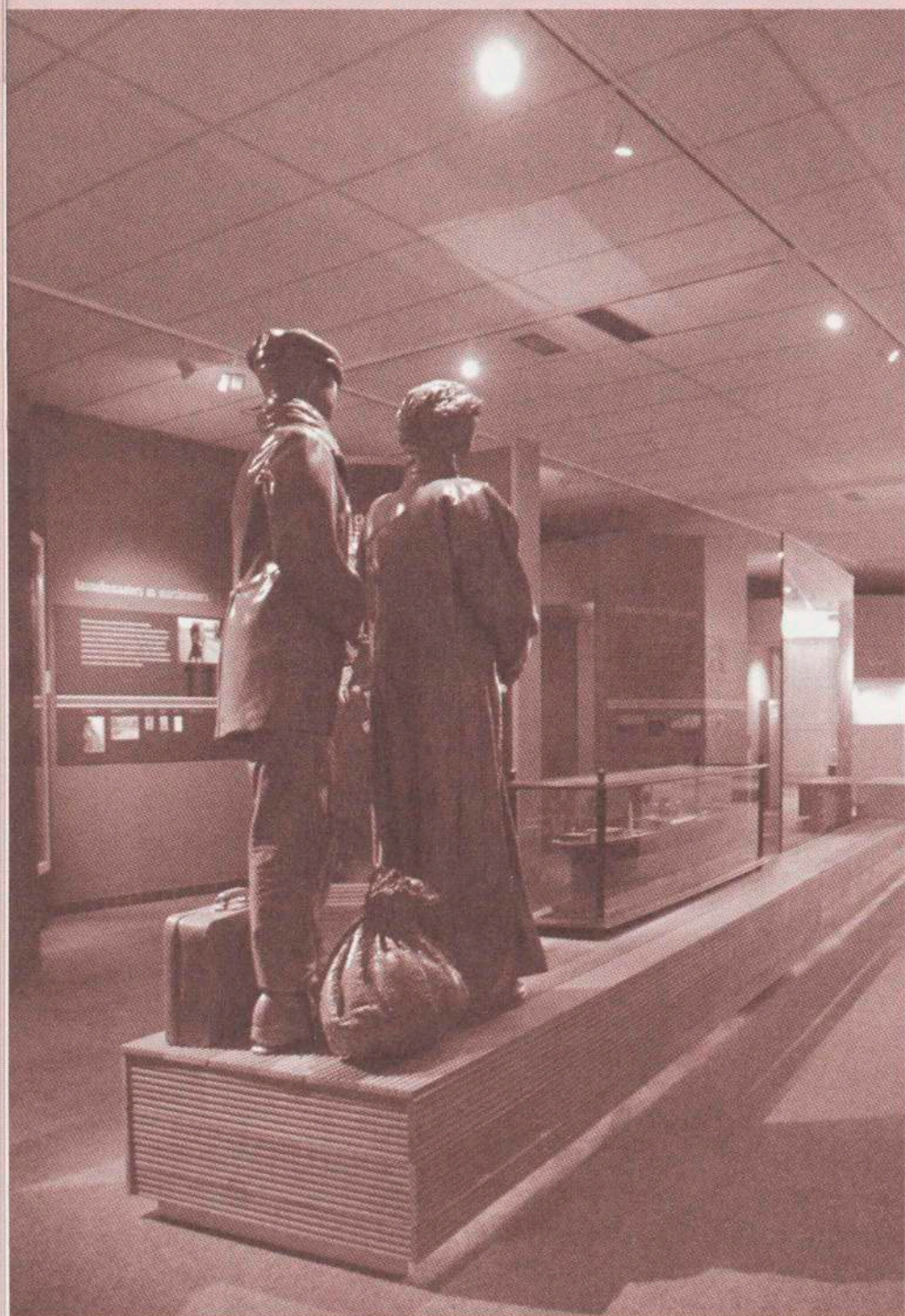
Zcala organiseerde onder andere de volgende exposities

Komen En Gaan: 200 jaar migratie; nieuwkomers, vluchtelingen en gelukzoekers.

Hagania for arts'sake: het thema migratie en spiritualiteit wordt door 3 kunstenaars uitgewerkt als work in progress in de wijken Schilderswijk, Moerwijk en Ypenburg.

Import/Export: tentoonstellingen met portretten in lino van Haagse migrantenwinkeliers, door Ondine de Kroon.

Winnende gezichten: fototentoonstelling van 30 nieuwkomers met ambitie. Een tentoonstelling van de gemeente Den Haag.

Herdenkingsmusea, een beschouwing

Het museum als plaats van herinnering, herdenking en (h)erkenning

'Afscheid nemen is iemand omhelzen vlak voordat je hem of haar loslaat. Het is het proces waarin je probeert elkaar zo dicht mogelijk nabij te komen. Wanneer dat niet kan, bijvoorbeeld doordat mensen niet gevonden worden na een oorlog, blijkt verwerking voor nabestaanden vrijwel onmogelijk. Daarom gaan zij graag naar plaatsen waar met de overledene van alles is gebeurd. Het is de plaats waarvan je mag aannemen dat het hier is gebeurd: dit is de brug waar gevochten werd.'

De voorzichtig uitgesproken woorden van Riekje Boswijk-Hummel, psychotherapeut, lijken te eindigen in een metafoor. De brug die tussen heden en verleden wordt geslagen, de brug tussen de overledene en de nabestaande, de brug die geen brug te ver hoeft te zijn als er plaatsen van herinnering beschikbaar zijn.

Sobibor

Zo'n plaats van herinnering ontbrak geheel in Sobibor. In dit concentratiekamp kwamen in de Tweede Wereldoorlog 250.000 joden om het leven, onder wie ruim 34.000 Nederlanders. Op 14 oktober 1943 kwamen de gevangenen van Sobibor in opstand. Tijdens de opstand zagen ongeveer 300 mensen kans te ontsnappen. Van hen overleefden uiteindelijk slechts 52 de oorlog. De Duitsers besloten na de opstand Sobibor te sluiten en de sporen uit te wissen. Na de oorlog deed het verhaal de ronde dat het Russen waren die de opstand hadden ontketend, wat in het toenmalige Polen automatisch leidde tot het doodzwijgen van Sobibor. De val van de muur bracht verandering. In Sobibor staat nu een klein, houten museum met een bescheiden expositie.

In het kader van de jumelage Gelderland/Lubelski, de Poolse provincie waar Sobibor ligt, helpt de provincie Gelderland een nieuw herinneringscentrum in Sobibor op te richten. Ook willen de Polen de Himmelfahrtstrasse, de route die de joden vanaf de trein naar de gaskamers moesten lopen, weer zichtbaar maken. Op het educatieve pad komt een bommonument te staan. Bovendien krijgt Sobibor een officiële begraafplaats voor de omgekomen joden. Opmaat voor het centrum is, dankzij de Gelderse gedeputeerde Hans Esmeijer, een reizende expositie over de holocaust. Daar is wereldwijd belangstelling voor, onder meer vanuit de Verenigde Staten, Duitsland, Italië en Tsjechië. Deze tentoonstelling kwam tot stand door een financiële bijdrage van de Provincie Gelderland en beleefde haar première in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Een overzicht van plaatsen van herinnering in heel Europa biedt de website www.oorlogsmusea.nl.

Riekje Boswijk-Hummel heeft er een aantal via internet bezocht en was onder de indruk van de veelheid. Als psychotherapeute is zij overtuigd van het belang van deze plaatsen van herinnering, in de eerste plaats voor nabestaanden om afscheid te kunnen nemen en los te laten wat dierbaar is. Het gaat hierbij voortdurend om ingrijpende calamiteiten. De een kan zijn verhaal kwijt, de ander die kan er kennis van verhalen tot zich nemen.

Achterhoeks Museum 1940-1945

Het musealiseren geschiedde vooral door de generatie die de oorlog heeft meegemaakt, voor de generatie die niet heeft. Dit is de gebruikelijke legitimatie. Maar in de praktijk zie je ook de naoorlogse generatie ten nauwste betrokken bij de totstandkoming van nieuwe musea op dit gebied. Mensen die de oorlog niet hebben meegemaakt, maar er wel door geraakt zijn.

Een voorbeeld is het Achterhoeks Museum 1940-1945 in Hengelo (Gld.) van Jean Kreunen (geboren 1963). Hij speelt niet alleen een actieve rol bij het opsporen van materiële getuigenissen van de Tweede Wereldoorlog, maar ook bij het achterhalen en vastleggen van de bijbehorende verhalen. Het Achterhoeks Museum is daarvoor een aan verhalen gerelateerd museum geworden. Museumobjecten zijn door zijn toedoen informatiebronnen die emoties teweeg brengen. Ze kunnen een snaar raken bij het publiek dat soms helemaal niets met oorlog heeft; althans geen persoonlijke ervaringen, hooguit van horen zeggen.

Emoties door objecten

Hoe kan het dat dingen emoties opwekken? Riekje Boswijk verklaart deze ontroering uit het feit dat zo'n object iets met je kan 'doen'. Door een bepaald object te zien, een pijp bijvoorbeeld, kan er een hele context tot leven komen. Je ziet de huiskamer en de leunstoel van je grootvader voor je. Zo'n object refereert dus aan inhouden die in jezelf aanwezig zijn. Het kan gebeuren dat hetzelfde object bij een ander niets losmaakt.

Door het zien van objecten of het bezoeken van plaatsen, kunnen ook verhalen die jou zijn verteld, gaan

Jacobus Trijsburg,
Directeur Stichting
Gelders Erfgoed

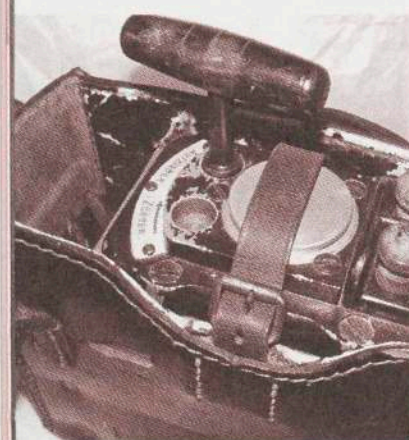
Riekje Boswijk-Hummel (1946) werkte als psychotherapeute en opleidster aan de Opleiding voor Transpersoonlijke Psychotherapie die in Centrum Boswijk (www.centrumboswijk.nl) wordt gegeven. Zij publiceerde acht boeken over menselijke relaties. In *Afscheid nemen* en *Troost* beschrijft ze de emotionele processen die zich binnen en tussen mensen voltrekken, wanneer dezen te maken krijgen met rouw en verdriet (www.boswijk.dds.nl).

Diorama naar een foto uit 1945 met Canadezen en een wegwijzer van de ANWB. Hij stond in Hummelo bij Hotel de Gouden Karper.

foto: Collectie J.Kreunen, Achterhoeks Museum 1940-1945

Duitse Zündmachine. Toen de Canadese bevrijders Keijenborg tot op vier kilometer waren genaderd, brachten de Duitsers met dit apparaat op 1 april 1945 een gebouw, nog vol met munitie, tot ont-ploffing. Zes burgers, waaronder drie kinderen, werden onder het puin bedolven. Talrijke huizen werden vernield.

foto: Collectie J.Kreunen, Achterhoeks Museum 1940-1945

'leven'. Wanneer iemand het Achterhuis van Anne Frank in Amsterdam bezoekt, zal haar dagboek meer voor hem gaan leven.

Om die reden, het tot leven laten komen en daarom beter begrijpen, heeft zij zelf meermalen rondgelopen in plaatsen als Ieper, waar door het Museum *In Flanders Fields* de Eerste Wereldoorlog – *De Grote Oorlog* – op een zeer indringende wijze wordt vertolkt en toegankelijk gemaakt. Zij heeft in Noord Frankrijk bij Calais en bij Verdun bunkers bezocht om te weten te komen wat de soldaten daar hebben meegemaakt: kou, honger, uitputting, wanhoop, zere voeten. En hoewel ze zich realiseert dat ze dat nooit zal kunnen invoelen, blijft het haar fascineren hoe mensen het in dergelijke extreme, onhoudbare situaties kunnen uithouden en voelt zij dat door het bezoeken van die plaatsen haar respect en mededogen voor de soldaten die daar hebben gevochten steeds weer opgeroepen worden.

Het zien van beelden kan een heel indringende stimulus zijn. Als ik van haar wil weten hoe het komt dat ik persoonlijk steeds meer moeite heb met de gruwelijke beelden die ons via de televisie bereiken, maakt zij duidelijk dat zoiets afhankelijk kan zijn van de levensfase waarin men zich bevindt. Naarmate je ouder bent, heb je een breder zicht op het leven en op de gruwelijkheid van wat mensen elkaar aandoen. Als kind beleef je zoiets niet als werkelijkheid. Het dringt niet zo diep door. Tot 28 jaar ben je bezig jezelf te ontdekken en tot 56 jaar heb je het druk met jezelf te handhaven, te profileren en op orde te blijven. Je leeft noodgedwongen tamelijk egocentrisch. In de derde levensfase hoeven die ambities niet meer zo. Er ontstaat ruimte om wat je hebt meegemaakt te herkauwen en je ontwikkelt – mits je niet verzuurd of verbitterd bent geraakt in de loop van je leven – mededogen.

Vrijwel ieder oorlogsmuseum is geboren vanuit de gedachte *nooit meer oorlog* of zoals een van de musea het uitdrukt: 'Oorlog hoort in een museum, nergens anders'. Toch heeft Riekje Boswijk bij het lezen van reacties van bezoekers op de websites zich bezorgd afgevraagd of het gestelde doel wel wordt bereikt. Verschillende jongeren zijn enthousiast over al het wapentuig, hebben grote bewondering voor bijvoorbeeld de kwaliteit, de omvang en diversiteit van de collectie en de uniciteit van de objecten. Ze tonen geen spoor van afschuw of mededogen met de slachtoffers. Integendeel, hun reacties gaan in de richting van 'fantastisch al die wapens' of 'heel veel vliegtuigen'. Alsof de jongeren in kwestie het over Dinky Toys hebben.

Museum Markt 12, Aalten

Daarentegen was zij onder de indruk van het Museum Markt 12 in Aalten, dat laat zien dat mensen in oorlogstijd keuzes moeten maken. Het schildert niet zwart-wit, maar maakt duidelijk hoe moeilijk dat kiezen vaak was. Prachtig vond zij dat een verbinding wordt gelegd met het hier en nu: ook in het gewone dagelijkse leven moet je vaak kiezen en ook dan is dat soms heel lastig. Het museum presenteert tot eind januari de expositie

Getekend geboren gewijd aan kinderen van 'foute' ouders, een onderwerp dat in het naoorlogse zwart-wit denken bij voorkeur buiten beeld werd gehouden of waar onbarmhartig over werd geoordeeld. Vandaar de toevoeging 1931-2010.

Riekje Boswijk pleit ervoor om op scholen aandacht te besteden aan ruzies en het leren omgaan met woede, verdriet van jezelf en anderen. Conflictbeheersing, probleemoplossing, omgaan met emoties en geweldloze communicatie zouden verplichte schoolvakken moeten worden. Het educatieve doel van de meeste oorlogsmusea zou in haar visie bekrachtigd worden wanneer bezoeken aan deze musea ingebed zouden zijn binnen dergelijke vakken.

De recente discussie over de vrijheid van meningsuiting brengt haar tot de vraag wat nog het geven van je mening is, en waar het schelden begint en mensen tegen elkaar worden opgezet.

Voor zichzelf heeft zij de conclusie getrokken dat het in ieder geval raadzaam is om gehoor te geven aan Thich Nhat Hanh, een zenmeester die de Vietnamese oorlog aan den lijve heeft meegemaakt. Hij zegt: 'Zorg dat je alleen positieve emoties zoals vrede, vreugde, vergeving of mededogen voedt en zorg ervoor negatieve emoties zoals woede, haat, jaloezie en dergelijke geen aandacht te geven'. Daarom ook vraagt zij zich af of het alsmat min of meer gedachteloos 'consumeren' van (Tweede-Wereld)oorlogsfilms wel goed is. Zij vindt het heel iets anders als men plaatsen van herinnering bewust opzoekt om er meer van te weten te komen, ervan te leren en mededogen te voelen.

Daarom is het ook goed dat Kamp Vught in ere is hersteld, want hierin ligt erkenning. Erkenning van de geleden pijn is de essentie van troost. Een vergelijkbaar project in Duitsland is Villa ten Hompel te Münster. Via dit museum kwam zij de gedachte op het spoor dat het bij schadeloosstelling de meeste mensen niet om geld gaat, maar om erkenning. Dat is buitengewoon belangrijk. In dit verband herinnert zij aan de functie van namen die leesbaar en tastbaar vereeuwigd zijn in herinneringsmuren, op zuilen, op graven en – heel belangrijk – aangeraakt kunnen worden. In dat opzicht beantwoorden de gedachtenistuin bij Huis 't Velde te Warnsveld en het monument dat voor neergestorte luchtmachtpiloten tot stand wordt gebracht bij het Luchtvaartmuseum te Lelystad, aan de behoefte aan erkenning van nabestaanden van omgekomen politiemensen en luchtmachtpiloten. De nabestaande kan daar uitspreken wat tot dan toe onzegbaar is gebleven. En men kan afmaken wat is blijven liggen, zodat het eigenlijke rouwproces op die plaats kan worden gestart of afgemaakt.

Nationaal Gedenkteken van Fort van Breendonk: opdat men niet zou vergeten

Het Fort van Breendonk, een van de best bewaarde concentratiekampen in Europa, is het bewijs van de gruwel van het nazisme in België. Van september 1940 tot en met september 1944 was het vooral een doorgangskamp waar men verbleef totdat men werd gedeporteerd naar de concentratiekampen in Duitsland, Oostenrijk, Polen of elders. Er verbleven in totaal ca. 3500 gevangenen in Breendonk, ongeveer de helft overleefde de kampen.

Bij de wet van 19 augustus 1947 werd het Fort van Breendonk tot Nationaal Gedenkteken uitgeroepen. De wetgever wilde de site bewaren in dezelfde toestand als tijdens de bezetting. Sinds 1947 luidt de doelstelling dan ook 'de bestendige bewaring van de gebouwen en werken van het Fort' en dit om de herinnering aan het fort te bewaren en zo het 'burgergevoel' te stimuleren en de vaderlandslievende opvoeding van de jeugd te bevorderen.

Het museum vindt zich terug in de objectieven die T. Todorov formuleerde in zijn 'Les abus de Mémoire' en tracht deze in zijn werking te realiseren. Zo wil het museum ener-

zijds een 'letterlijke' herinnering zijn die de gebeurtenis bewaart en anderzijds een 'exemplarische' herinnering die toelaat voorbeelden te ontleen aan het verleden die opgevolgd worden of juist niet herhaald moeten worden. Het museum is een plaats van herinnering en staat in voor het niet vergeten van de gruwelen en het verdriet. Niet vergeten is hier als het ware een plicht, een plicht tot herinnering ten aanzien van de gestorvenen.

Zo worden bijvoorbeeld elk jaar de overlevenden van het kamp, hun familieleden en genodigden verenigd tijdens een bedevaart in het Fort. Op de plaats waar bijna 200 gevangenen werden gefusilleerd of opgehangen, worden hun opofferingen met respect geëerd en wordt er bezworen hen en het gebeurde niet te vergeten. Deze plechtigheid brengt ons in de wereld van de herinnering.

Roger Coekelbergs, tijdens de zomer van '41 gevangene in het fort en nu voorzitter van het Gedenkteken, heeft enkele jaren terug de impuls gegeven tot een grondige vernieuwing van de museuminrichting. Met het grootste respect voor de site werden het bezoekersparcours heringericht en de museumzalen volledig vernieuwd om de boodschap van tolerantie, respect, burgerzin en

menselijke waarde (Rechten van de Mens) aan een nieuwe generatie door te geven. Het nieuwe parcours, geopend in mei 2003, laat nieuwe interpretaties toe van het bezoek aan dit SS-Auffanglager. Nu wordt het parcours onder meer bepaald door een honderdtal authentieke foto's die tot nadenken over de menselijke ziel stemmen.

Voor leerkrachten worden ook maandelijks scholingen georganiseerd zodat zij zich een bezoek aan deze herdenkingsplaats eigen kunnen maken. Ze krijgen hierbij verschillende denkpistes aangereikt die ze achteraf samen met hun leerlingen verder kunnen uitwerken.

Wij denken dat de toekomst van het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk ligt in de evolutie naar een sensibilisering over en verdediging van de Rechten van de Mens. Hierbij kan het Fort – als historisch gebouw en paradigma van het lijden – fungeren als een historische aanzet waarbij aan huidige en toekomstige generaties wordt getoond waartoe het niet respecteren van deze waarden, ideeën en principes kan leiden.

Olivier Van der Wilt,
conservator

Oproep van Stichting Sobibor

Uit het boek *Vernietigingskamp Sobibor* van overlevende Jules Schelvis:

'Op het rangeerterrein naast het kamp aangekomen werden maximaal elf wagons het kamp ingereden, omdat de gaskamers niet meer dan 300 mensen konden bevatten, ongeveer de helft van de 700 die in de elf wagons zaten. Het uitladen door werkjoden van het zogeheten Bahnhofskommando gebeurde niet zachtzinnig. De SS'ers schreeuwden snéller, snéller, en sloegen onbarmhartig op de mensen in. Toch wekte de eerste aanblik van het kamp geen argwaan omdat de barakken die ze zagen, op Tiroler huisjes leken, met gordijntjes voor de ramen.' Het kindertransport uit Vught, waarmee 1269 kinderen via Westerbork

op 8 juni 1943 naar Sobibor vertrokken, vormt een tragisch dieptepunt in de geschiedenis van de holocaust in Nederland. Dat de belangstelling voor dit kindertransport niet tanende is, blijkt ondermeer uit het grote aantal aanwezigen bij de herdenking die ieder jaar door Nationaal Monument Kamp Vught georganiseerd wordt. Nu zijn er nog mensen die een persoonlijk verhaal over dit transport kunnen vertellen en die nauw of zijdelings betrokken geweest zijn bij dit drama.

Om de herinnering aan dit transport ook in de toekomst de aandacht te geven die zij verdient, zoekt de Stichting Sobibor personen die hun verhaal willen vertellen. De Stichting Sobibor wil een aantal van deze

verhalen publiceren in haar serie 'Getuigenissen'. In deze serie werd al twee keer aandacht besteed aan kinderen uit dit transport.

Wilt u uw verhaal met ons delen, neemt u dan contact op met de Stichting Sobibor, William Boothlaan 44, 1185 NR Amstelveen, tel. 06-16 110 965 of u stuurt een e-mail naar info@stichtingsobibor.nl.

1835 + 1

Sinds 2001 is in het Zeeuwse Ouwerkerk het Watersnoodmuseum gevestigd. Het museum vond onderdak in een van de vier caissons waarmee in 1953 de Oosterscheldedijk werd gedicht. Daarin was in de rampzalige stormnacht van 1 februari 1953 een gat geslagen. Het museum werd opgericht ter herinnering aan en herdenking van de Watersnoodramp. Het speelde een belangrijke rol bij de nationale herdenking van deze ramp in 2003, een jaar waarin liefst 50.000 mensen een bezoek aan het museum brachten. Maar ook de

Het Watersnoodmuseum is gevestigd in één van de vier caissons in Ouwerkerk
(foto SCEZ)

actualiteit zal er in de komende jaren steeds meer een plek krijgen. 'Water geeft en water neemt; daar zal dus eeuwig strijd mee worden gevoerd', aldus het Watersnoodmuseum. Het museum zal de komende jaren uitbreiden van één naar alle vier in Ouwerkerk aanwezige caissons. Het tweede caisson zal in de nieuwe museuminrichting bestaan uit twee delen: het multimediaal monument '1835 + 1', ontwikkeld door documentairemaker Koert Davidse en multimediamaker Roel Wouters, en een tentoonstelling waarin de emoties van binnen- en buitenlandse slachtoffers van het water centraal staan: citaten, sprekende foto's, objecten met een indringend verhaal erachter.

De Watersnoodramp had in 1953 directe en dikwijls ingrijpende gevolgen voor de ongeveer 600.000 inwoners van de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. In totaal verloren 1835 mensen het leven.

Eigenlijk 1836, want naar later bleek werd in de stormnacht een kind

geboren dat nimmer officieel werd geregistreerd. Zoals musea het belangrijk vinden de verhalen achter de objecten te verzamelen, vindt het Watersnoodmuseum het evenzeer heel belangrijk de verhalen achter de slachtoffers bijeen te brengen. Daarom past het multimediaal monument '1835 + 1' van Davidse en Wouters zo goed in het nieuwe museum. Op de website www.deramp.nl vindt de bezoeker 1835 lijnen; elke lijn is een plaats voor een persoonlijke herinnering aan een van de slachtoffers van de ramp. Bezoekers worden uitgenodigd om een herinnering achter te laten zodat deze kan worden bewaard voor latere generaties. Ook zal het museum komende jaren middels een onderwijsproject kinderen uitnodigen om in de eigen omgeving onderzoek te doen naar de achtergrondinformatie over de slachtoffers. Zal het mogelijk zijn om elke lijn te vullen met een herinnering?

Leo Adriaanse,
Museumconsulent, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland

HOLLAND GALLERY MUSEUM GIFTS

GROOTHANDEL VOOR UW MUSEUMWINKEL PRODUCTEN

Sinds 1990 ervaring in ontwerp en productie van uw eigen museale winkel artikelen!

Hugo de Vriespark 4
6741 CM Lunteren
Postbus 103
6740 AC Lunteren
T 0318 487971
F 0318 487998
info@museumgifts.nl
www.museumgifts.nl

Graag bespreken wij in uw museumwinkel alle mogelijkheden voor exclusieve eigen producten.

Wij verzorgen passe-partouts voor etsen, prenten en ansichtkaarten en verpakken in folie winkelklaar.

MUSEALE GESCHENKEN OP NIVEAU!

BEKERS • BOEKENLEGGERS • BOUWPLATEN • CD-ANSICHTKAARTEN • FRIES KERFSNEE AARDEWERK • GEËMAILLEERDE TEGELS
GLAZEN • KAARSEN • LINIALEN • MAGNETEN • NOTITIEBOEKJES • ONDERZETTERS EN PLACEMATS • PUZZELKAARTEN
PAPERWEIGHTS • PARAPLU'S MET DECOR OP BINNENDOEK • SCREENSAVERS • SLEUTELHANGERS • STOKSTOELTJES
TEGELS HANDBESCHILDERD • TULP DECOR PORSELEIN • VINGERHOEDEN • EN OP VERZOEK DOEN WIJ NOG VEEL MEER!

Tien jaar Vrienden van Archeon

Bindend element tussen vrijwilliger en Archeon

De Vereniging Vrienden van Archeon (VVvA) bestaat in 2006 precies tien jaar. De vereniging vond zijn bestaansgrond destijds in het dreigende faillissement van dit archeologische themapark in Alphen aan den Rijn, en alle perikelen daaromheen. Zo'n 80 vrienden van het eerste uur stichtten de VVvA die destijds pleitte voor behoud van dit unieke park met zijn drie tijden, te weten de prehistorie, de Romeinse tijd en de Middeleeuwen.

In die eerste tijd bracht het faillissement van Archeon de VVvA-leden bij elkaar. Er ontstond al direct een nieuwsbrief om landelijke, provinciale en plaatselijke politici te overtuigen van het belang van Archeon als educatieve plaats van de vaderlandse geschiedenis. De verschijning van de diverse afleveringen inspireerde de regionale media tot verhalen over het bestaansrecht. Onmiddellijk na het uitspreken van het faillissement kocht het bestuur van de VVvA van de curator twee grote ossen voor een schappelijk prijsje per kg geslacht gewicht. Een inderhaast opgezette actie 'Ossen Parents Plan' bracht het benodigde geld bijeen om de ossen te laten overwinteren bij een veehouder in Drenthe. Het jaar daarop konden de ossen en hun eigendomsbewijzen worden overgedragen aan de nieuwe eigenaren van het archeologische themapark.

Met name in die eerste fase heeft de VVvA politiek en burger duidelijk gemaakt dat Archeon meer is dan een verlies- en winstrekening, namelijk een eigentijds concept om de geïnteresseerde bezoeker een blik in zijn verleden te geven.

Bloeiend themapark

Intussen is Archeon uitgegroeid tot een bloeiend themapark dat jaarlijks vele tienduizenden bezoekers trekt. De vereniging heeft ongeveer 900 leden. Nog altijd houdt de vereniging zich op in het maatschappelijke middenveld tussen het commerciële bedrijf Archeon en politiek/samenleving. Zo krijgen politici en media nog altijd de inmiddels in fullcolour uitgevoerde nieuwsbrief. En in verband met het tienjarig bestaan werft de VVvA bij de eigen leden, ondernemers, fondsen en overheden financiële middelen voor de bouw van een Romeinse muur in het themapark. Deze muur is een getrouwe reconstructie van de zuidwesthoek van het castellum dat werd ontdekt in het centrum van Alphen aan den Rijn.

Met vrijwilligers

De VVvA heeft een harde kern van vrijwilligers. Onder leiding van een beroepskracht van Archeon werkt inmiddels een aantal van die vaste vrijwilligers aan de bouw

van de Romeinse muur. Dit houten bouwwerk met zijn vier hoge torens vordert van week tot week. Aan dit grote project nemen vooral vrijwilligers deel die zich aange trokken voelen tot het leven in de Romeinse tijd en bovendien graag met hun handen werken. Het zijn ook diezelfde mensen die enige tijd geleden de door de VVvA aan Archeon geschonken replica van een Romeinse hijskraan hebben gebouwd.

En terwijl het groepje vrijwilligers onverdroten voortbouwt aan de Romeinse muur, is op zondag een andere groep vrijwilligers actief in het klooster van het middeleeuwse stadje Gravendam. Zij vormen de groep minderbroeders, die onder de naam Pax et Bonum op gezette tijden Gregoriaanse en andere middeleeuwse gezangen ten gehore brengt. Veelal is er bij de bezoekers een blik van herkenning als deze stevige mannenstemmen van wal steken. En de echte liefhebbers kopen graag de cd die deze minderbroeders hebben opgenomen.

Vrijwilligers onderhouden zowel in de winter als tijdens

Tiny Brouwers,
Voorzitter van de
Vereniging Vrienden
van Archeon,
Alphen aan den Rijn

foto: Hans Splinter

het openingsseizoen tuinen in de drie tijden van het park. Ze zaaien, planten, wieden, maar verzamelen zoveel kennis van 'hun' tuin, dat ze tegelijk dienen als vraagbaak voor het geïnteresseerde publiek.

Vaste regels

De ongeveer 200 VvA-vrijwilligers zijn op vele manieren actief binnen Archeon. Om hun activiteiten te stroomlijnen worden de dagelijkse contacten over het vrijwilligerswerk tussen de VvA en de directie van Archeon onderhouden door de Commissie Vrijwilligers van de VvA. Dat gebeurt aan de hand van een vrijwilligersreglement, ook afgedrukt op de VvA-website (www.vrienden-archeon.nl). Dat reglement is noodzakelijk om het vrijwilligerswerk tussen hobby en commercie goed en transparant te regelen. Zo is het bijvoorbeeld niet de bedoeling dat vrijwilligers worden ingezet in de horeca van Archeon. En de commissie is ook waakzaam dat vrijwilligers niet in hun eentje de bezoekers informeren in een van de drie tijden. Informatieverstrekking doen zij immers in principe samen met een zogeheten Archo-tolk, een betaalde kracht, die daarvoor de eerst verantwoordelijke is. En de Commissie Vrijwilligers regelt ook dat vrijwilligers door trainingen, cursussen en het bestuderen van readers met informatie over de prehistorie, de Romeinse tijd en Middeleeuwen de nodige kennis vergaren om die goed aan de bezoekers te kunnen overdragen.

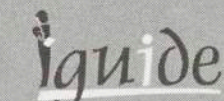
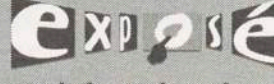

Wederzijdse afhankelijkheid

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn en het Verwey-Jonker Instituut hebben in 2004 in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een onderzoek uitgevoerd naar de samenwerking tussen vrijwilligers en beroepskrachten. Daaraan is ook meegewerkt door de directie van Archeon en de VvA. Uit het onderzoek bleek dat Archeon een van de weinige commerciële bedrijven is in Nederland, die een vriendenvereniging om zich heen heeft. Alle vrijwilligers van Archeon delen hun liefde voor geschiedenis. Onder de vrijwilligers zijn gepensioneerden en mensen die vervroegd het arbeidsproces hebben verlaten, maar ook mannen en vrouwen die nog actief zijn in het beroepsleven. De onderzoekers stelden vast dat het vrijwilligerswerk in Archeon gepaard gaat met een grote inhoudelijke belangstelling voor een bepaalde tijd. Het themapark biedt de mogelijkheid om deze belangstelling om te zetten in concrete ervaringen. Je leeft namelijk vervolgens in zo'n tijd.

Zo laat vrijwilliger Nanco (in het dagelijks leven archivaris in een ziekenhuis) bij de boerderij van de eerste boeren in Nederland (prehistorie) zien hoe hij een scherpe splinter van een vuursteenknol af tikt.

De directie betreft de vrijwilligers bij het reilen en zeilen van Archeon. Ze zijn verzekerd gedurende de tijd dat ze in Archeon actief zijn, ze krijgen een (overigens zeer bescheiden) onkostenvergoeding en ze hebben een vrijwilligersspasje waarmee ze Archeon op andere tijden dan hun uitgekozen werktijden, kunnen bezoeken. Tevens worden vrijwilligers steevast uitgenodigd voor barbecues, feesten en de nieuwjaarsborrel. Kortom: ook de directie van Archeon doet veel aan klantenbinding onder zijn vrijwilligers.

Er zijn natuurlijk veel situaties waarbij vrijwilligerswerk en hobby zeer dicht bij elkaar liggen. Denk maar aan een muziek- en toneelvereniging. Het uitzonderlijke bij Archeon is dat het vrijwillige werknemerschap is ontwikkeld binnen de kaders van een commercieel bedrijf. Dat geeft een wederzijdse afhankelijkheid tussen vrijwilligerswerk, hobby en commercie. Archeon zou zeker minder aantrekkelijk zijn zonder zijn vrijwilligers en het werk dat zij verzetten. Maar de vrijwilligers hebben ook Archeon hard nodig, omdat zij daar op unieke wijze hun hobby kunnen uitoefenen.

Uw Verhaal Leeft! Wij ontsluiten digitaal het verhaal dat opgeborgen zit in uw tentoonstelling, monument, stads- of landschaproute	Multimediasgids en cityguide voor Mobile 5 en PDA devices. ■ Automatisch verhaalverloop met GPS, RFID en RTLS technologie; ■ Real-time synchroon geluid met touchscreens of projectie; ■ Trajecten voor gidsen, groepsbezoeken en onderwijs
Realisatie van multimedia en HD producties. Scenario voor non linear storytelling. Evocatieve interactieve verhalen op PDA	Web-based authoring en multimedia content management van de Narrator. Bezoekersbeheer
THE 81GTH DAY INTERACTIVE MEDIA DESIGN THE 81GTH DAY BVBA +32 (0)5 951 12 18 www.D8D.com TOUCHPORT@D8D.COM WWW.TOUCHPORT.BE	

Hoe motiveer je vrijwilligers?

Om een deskundig en motiverend vrijwilligersbeleid te voeren, is het allereerst belangrijk dat je weet wat die vrijwilligers moeten doen en wat hun relatie is of zal zijn met je doelpubliek. Dit moet kaderen in de algemene visie die je hebt voor je organisatie. Je moet dus een **vrijwilligers- beleid uitwerken** voor je organisatie.

- Maak een evaluatie van je huidige vrijwilligersbeleid: welke soorten vrijwilligers heb je nu, wat zijn de behoeften van je organisatie, waar zijn er kansen om te groeien, wat ontbreekt er...?
- Peil de **verwachtingen**, voorkeuren en vaardigheden van je **vrijwilligers**. Mensen verschillen in wat ze zoeken in het vrijwilligerswerk. Sommigen zoeken bijvoorbeeld zelfbevestiging, anderen zoeken dan weer een uitdaging. Ook het type en de graad van motivatie verschilt vaak van vrijwilliger tot vrijwilliger. Sommigen willen enkel praktische zaken uitvoeren en zijn daar perfect gelukkig mee, anderen willen graag een grote betrokkenheid met de organisatie en willen dus ook graag betrokken worden bij het beleid.
- Denk na over wat je als organisatie te bieden hebt aan de vrijwilligers: wat krijgen zij in ruil

voor hun vrijwilligerswerk? Vroeger was het aanzien dat de vrijwilliger kreeg door zich te kunnen profileren met de organisatie, voldoende. Nu willen vrijwilligers toch vooral effecten op korte termijn: ze willen erbij horen, hun vrije tijd nuttig besteden, een bijdrage leveren aan een doel, aanzien verwerven, hun individuele kwaliteiten of kennis kunnen tonen, bijleren, verantwoordelijkheid krijgen, waardering krijgen...

Andere punten voor het in stand houden van vrijwilligerswerk, zijn goede werkomstandigheden, een goed draaiende administratie, zekerheid, een joviale en gezellige organisatiecultuur....

- Geef vrijwilligers ook de nodige begeleiding. Het democratische leiderstype zal makkelijker vrijwilligers behouden dan het autoritaire type. Belangrijk is dat je verschillende soorten mensen ook op een andere manier aanpakt en dat je nagaat welke taak en verantwoordelijkheid bij welke vrijwilliger zou passen. Zorg voor een **taakomschrijving**. Denk ook aan jaarlijkse persoonlijke feedbackgesprekken om de taakinhoud, taakvervulling, werkomstandigheden, samenwerking en ontwikkelingsmogelijkheden te bespreken. Geef waardering en erkenning. Ga problemen niet uit de weg, maar leg de zaken voor aan de vrijwilliger en geef hem

kans om uitleg te geven en oplossingen voor te stellen. Oordeel niet te vlug en probeer motieven te achterhalen.

Daphné Maes,

Consulent Heemkunde Vlaanderen vzw

Tip:

- In Nederland organiseert Civiq, een organisatie voor vrijwilligerswerk en vrijwilligersmanagement, een cursus 'Borging van vrijwilligersbeleid, het stapsgewijs vastleggen van regelingen voor vrijwilligers'. De cursusmap kunt u gratis downloaden via de site van de organisatie: www.civiq.nl.
- Ook in het LCM-scholingsaanbod is een studiedag Vrijwilligersmanagement opgenomen.
- De Federatie van Vriendenverenigingen van Musea in Nederland heeft publicaties uitgebracht waarin onder andere voorbeelden van vrijwilligersovereenkomsten staan. Ze zijn beschikbaar voor leden van de Federatie; zie www.federatievriendenmusea.nl.
- In Vlaanderen kunt u terecht op www.vrijwilligerswerk.be. Daar vindt u naast de contactgegevens van de provinciale steunpunten voor vrijwilligerswerk ook nuttige tips, achtergrondinformatie, vormingsactiviteiten en te downloaden publicaties zoals Vrijwilligers prikkelen is een kunst en Met vrijwilligers sporen is een kunst.

- Stoffering van wanden en plafonds, voor kussens, gordijnen, verduistering, spandoeken en ga zo maar door. In legio kwaliteiten. In alle kleuren van het spectrum, op alle locaties in binnen- en buitenland. Voor feesten en evenementen, tentoonstellingen en beurzen.
- Banieren onder andere van Drop-/Signpaper inclusief bedrukking
- Alle gewenste atelierwerkzaamheden
- Textielgroothandel
- Het brandwerend impregneren van textiel
- Full colour groot formaat bedrukking tot 5 meter breedte, naadloos

**experts •
met optimale
mogelijkheden
en maximale
ervaring •**

TETOS BV

Tentoonstellingsstofferingen
Sterrebaan 4, 3542 DK Utrecht
Tel. 030-2414122, Fax 030-2411724
E-mail info@tetos.nl
Website www.tetos.nl

De maatschappij in de musea

Culturele diversiteit naar een breder plan

Rebecca Schoeters,
Museumconsulent
Vlaams-Brabant

De aandacht voor culturele diversiteit in een museum kan (en moet?) verder gaan dan de traditionele taken van verzamelen, beheren, restaureren en exposeren van materiële cultuur. Tijdens de expertmeeting over social inclusion op 14 april 2005 in Zcala, gaf David Fleming, directeur National Museums Liverpool, de missiebepaling van deze musea mee: 'mensen helpen hun plaats in de wereld te bepalen, hun identiteit te leren kennen en hun zelfbeeld en gevoel van eigenwaarde te verbeteren'.¹

Hoewel niet altijd zo duidelijk omschreven in hun missie, proberen vele musea in Nederland en Vlaanderen aandacht te hebben voor de samenleving rondom hen.

Opvallend is wel dat bij bijvoorbeeld social inclusion of culturele diversiteit het publieksmatige aspect overheerst: vaak ziet een museum een uitwerking of vertaling van zijn multiculturele of maatschappelijke rol op het vlak van publiekswerking. Via publieksactiviteiten onderneemt men pogingen om minder kansrijke groepen in het museum te krijgen, om minderheden en/of multiculturele groepen bij het museum te betrekken.

Uit onderstaande bijdragen blijkt echter dat oog hebben voor de maatschappelijke rol van het museum ook anders ingevuld kan worden. Zoals David Fleming aangeeft, is het museum een plaats waar men leert, zijn zelfbeeld

ontplooit, zijn positie in de wereld (her)definieert. Maar dit geldt niet alleen voor de toevallige of trouwe museumbezoeker, is niet beperkt tot het publiek; dit principe is evenzeer van toepassing voor (interim-)medewerkers van een museum. Voorbeelden als het Museum voor Natuurwetenschappen, de Museumboerderij of zelfs het Wielermuseum, tonen aan hoe ook musea een rol kunnen spelen in de reïntegratie of resocialisatie van mensen die zich in de marge van de samenleving bevinden. Op tijdelijke of permanente basis deel uitmaken van een stimulerende culturele werkomgeving als een museum, kan voor enkelen de deur naar de maatschappij terug op een kier zetten of verder openen en zo een belangrijke rugsteun betekenen in hun groeiproces naar emancipatie, zelfstandigheid en (her)integratie.

¹ Het verslag van deze expertmeeting is te downloaden van www.cultuurnetwerk.org

Museumboerderij plaatst mensen terug in de maatschappij

In Zeeland werkt de Stichting Arduin momenteel aan een Museumboerderij die zal worden beheerd door mensen met een verstandelijke beperking. Emancipatie en zelfstandigheid van mensen met een zo'n beperking staan bij Arduin hoog in het vaandel. Dit betekent dat cliënten wonen op een plek die ze zelf kiezen, met mensen die ze zelf kiezen. De meesten hebben een baan of een andere manier van dagbesteding. De 1000 medewerkers van Arduin geven ondersteuning aan ruim 600 cliënten. Aan de Arduinse School worden meer dan vijftig verschillende cursussen gegeven. Veel cliënten moeten leren op te komen

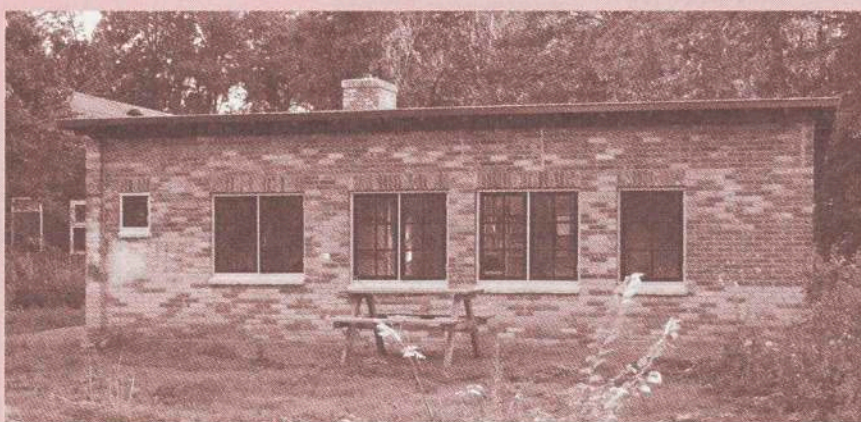
voor zichzelf, keuzen te maken en verantwoordelijk te zijn, maar ook educatie, leren leren is een belangrijk speerpunt. Arduin heeft in de afgelopen jaren meer dan dertig bedrijven opgericht. Zo wordt onder meer in Middelburg een theater/grand café/congrescentrum geëxploiteerd door cliënten van Arduin, evenals een restaurant, in Vlissingen een houtatelier voor cadeauartikelen en een manege en in Goes een kaarsenmakerij/zeepziederij. Er is een eigen theatergroep en een regionaal orkest van Arduin. Het lijkt bijna vanzelfsprekend dat aan dit arsenaal aan bedrijven ook een museum, als nieuw kleinschalig dagbestedingsproject, zal worden toegevoegd. In 2005 gaf Arduin opdracht voor de restauratie van een noodboerderij in Veere en momenteel vindt, in samenwerking met de Boerderijstichting Zeeland, de inrichting plaats. Noodboerderijen schoten op het naoorlogse Walcheren als paddenstoelen uit de grond. Dit Zeeuwse schiereiland werd hard getroffen in de Tweede Wereldoorlog. Om de Duitsers te verjagen bombardeerden de geal-

lieerden de dijken in 1944. Walcheren stond vervolgens enkele jaren onder water. Alles raakte verzilt en veel gebouwen waren vernield. Veel boerderijen waren totaal onbewoonbaar of zelfs helemaal weggevaagd. Voor de meest schrijnende gevallen werden noodboerderijen gebouwd. De vrij kleine gebouwen bestonden uit een combinatie van een woning en enkele stallen. Tegenwoordig zijn er nog maar zo'n 25 van overgebleven, welke gebouwtjes meestal dienst doen als garage, opslag, zomerhuisje of kippen- hok. In het Museum Noodboerderij 'Veerse Gat' zullen vier cliënten van Arduin het publiek rondleiden, koffie en thee verzorgen en zorg dragen voor het interieur (de collectie) en het buitenterrein. Zij krijgen daarvoor een opleiding via de Arduinse school. De opvatting daarbij is: 'gewoon wat kan, speciaal wat moet'.

Leo Adriaanse, Museumconsulent
Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland

Museum Noodboerderij
'Veerse Gat' opent in
mei 2007

foto: Arduin

Opstap naar werk via de musea

Via het Lokaal Werkgelegenheidsbureau (LWB-Stad Gent), organiseert de Stad Gent een specifiek aanbod voor werkzoekenden die het moeilijk hebben om weer aansluiting te vinden op de arbeidsmarkt. Laaggeschoolde, langdurig werkzoekenden krijgen de kans om met een WEP+ statuut (een arbeidscontract van 1 jaar met een combinatie van werk en opleiding, dit binnen het kader van een werkervaringsproject) aan de slag te gaan in een van de musea in Gent. Er is technische begeleiding en coaching voorzien op de werkvloer.

Negen jaar geleden deed het LWB-Stad Gent het aanbod aan de museumverantwoordelijken om met een ploeg langdurig werkzoekenden werken uit te voeren in de musea en de monumenten van de stad Gent. Ondanks vele vooroordelen kon het project toch starten; dit dankzij de inzet en het enthousiasme van de

deelnemers, de technisch instructeur en arbeidsbegeleider. Intussen is de werkervaringsploeg 'musea- en monumentenzorg' een vaste waarde geworden. De vooroordelen zijn al lang verleden tijd, maar coaching van de deelnemers en dagelijks overleg blijven wel onontbeerlijke sleutels voor een goede samenwerking. En die goede samenwerking is er. De stapel nieuwe opdrachten is er getuige van.

Concreet

Afhankelijk van de vraag werken onze mensen alleen of in samenwerking met het technisch personeel van het museum. In elk museum zijn er tal van arbeidsintensieve klussen die uitgevoerd moeten worden. Het merendeel zijn taken die anders niet of minder grondig zouden gedaan worden. Iedereen heeft er dus baat bij. Een tentoonstellingsruimte moet geschilderd worden, materiaal moet van het ene depot naar het andere gevoerd wor-

den, de ramen van de bureaus hebben dringend een nieuwe verflaag nodig; de tijd van de Gentse Feesten breekt aan en er moeten tafels en stoelen verplaatst worden. De lijst is lang; dit zijn slechts enkele voorbeelden van de klussen die de WEP+ werknemers van het LWB de laatste maanden uitgevoerd hebben.

Met dit project zorgen we voor een extra ondersteuning van de musea terwijl langdurig werkzoekenden de kans krijgen om in een culturele omgeving positieve werkervaring op te doen. Na dat jaar is er verdere begeleiding voorzien om een duurzame job te verwerven. Metingen zes maanden na het werkervaringsjaar tonen aan dat gemiddeld 50 % van de WEP+ werknemers in die tijdsspanne doorstroomt naar een job, de anderen hebben alvast hun leven weer meer in handen genomen en hebben hun kansen vergroot om later alsnog een geschikte job te vinden.

Chris De Wolf,
Technisch instructeur
Lokaal Werkgelegenheidsbureau
(LWB-Stad Gent)

Zijn komst is een zegen voor ons museum.

Tweevoudig wereldkampioen Freddy Maertens actief in het Wielermuseum Roeselare

Op vrijdagavond 27 maart 1998 opende het Wielermuseum officieel zijn deuren met bescheiden ambities: ernaar streven de wielergeschiedenis te reconstrueren en regelmatig een tijdelijke expositie organiseren. Het museum slaagde in haar opzet en bouwde rustig op, maar maakte plots een enorme sprong voorwaarts. In 2002 is het aantal bezoekers verdubbeld in vergelijking met 2001. Van 7.500 naar 15.000. Tweevoudig wereldkampioen Freddy Maertens is intussen enkele maanden actief in het Wielermuseum. Sindsdien blijft het museum groeien met als resultaat de erkenning door de Vlaamse overheid vanaf 1 januari 2007. Is de 'oude spurtbom' – aldus cartoonist Marec – hiervoor de verklaring? Freddy Maertens is een van de grootste wielrenners uit de geschie-

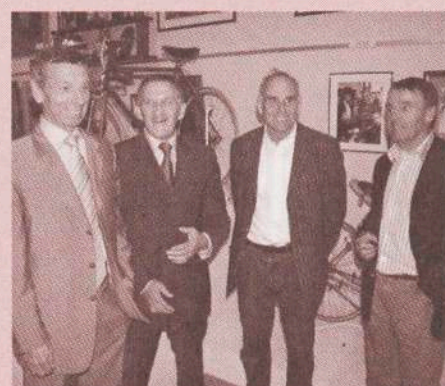
denis van de Belgische wielersport. Hij fietste een onwaarschijnlijk aantal palmares bijeen. Twee wereldtitels en een Belgische driekleur, drie keer de groene trui in de Tour, eindwinnaar van de Vuelta, negen klassieke overwinningen, dertien eindzeges in rittenkoers, 102 ritoverwinningen in rondes... 'Als ik niet in de koers reed, dan reed ik wel over de tong,' zo zei de tweevoudige wereldkampioen ooit. Freddy Maertens was een renner van hoogtepunten, maar helaas – en mede door pech, valpartijen en financiële besommeringen – ook van dieptepunten.

Sedert 1 augustus 2001 is Freddy Maertens verbonden aan het Wielermuseum en sindsdien kent het museum een ongekennde groei aan bezoekers. Sedert de verdubbeling van het aantal bezoekers in 2002 heeft het museum de groei trouwens tot op vandaag weten vast te houden.

Freddy Maertens is een volksfiguur die de harten van vele wielersliefhebbers en bezoekers nog altijd beroert. Hij heeft zich dan ook zijn

taak als onthaalmedewerker zodanig eigen gemaakt, dat hij nu een van de belangrijke pijlers van het museum is geworden. Hij oefent een aantrekkingskracht uit op de mensen, waardoor het museumpubliek verruimd en vergroot wordt. Hij is zowat letterlijk en figuurlijk een kijkstuk geworden, het aanspreekpunt voor zowat de hele dagblad-, radio- en tv-pers. Tegelijk zijn zijn vakkennis en zijn ideeën en relaties een belangrijke troef voor de verdere uitbouw van het museum. Zijn status van wereldkampioen opent voor het Wielermuseum vele deuren. Hoe kan het anders dat hij komt aandraven met bijvoorbeeld de tijdritfiets van zevenvoudig Tour-winnaar Lance Armstrong en de landentruï van Kazachstan? Zijn komst is een zegen voor ons museum. 'Het omgekeerde geldt ook!', aldus Freddy Maertens. 'Ik amuseer me rot met deze fantastische job in het Wielermuseum. Ik word er omringd door prima collega's. Meer moet dat echt niet zijn.'

Patriek Geldhof, Conservator

In het museum leert men... werken.

Je museum openstellen voor een student of leerling die stage loopt; velen doen het al of overwegen het te doen. Als die leerling geen modelleerling blijkt te zijn, maar bijvoorbeeld leerproblemen of een achter-stand heeft, uit een kans-arm milieu komt of schoolmoe is, wordt het een minder evidente stap om te nemen.

Niet voor het Museum voor Natuurwetenschappen te Brussel, waar Gilbert Claes, hoofd van de technische dienst en zijn ploeg al voor het derde seizoen klaarstaan om zo'n groepje jongeren (15 tot 18 jaar) een kans te geven. Het contact met een coördinator van het project van het departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap kwam er heel toevallig, maar het enthousiasme voor dit specifieke programma van deeltijds leren en werken was meteen groot bij de staf van het museum. In de praktijk komt het erop neer dat de jongeren twee dagen per week naar school gaan en drie dagen werkervaring opdoen in een beroepsomgeving. Hierdoor krijgen ze toch nog enige bagage mee om zich later aan te kunnen bieden op de arbeidsmarkt. Het educatieve project gebeurt onder de vlag van het Don Bosco Onderwijscentrum dat het traject van elke jongere volgt en zo nodig bijstuurt.

In dit geval worden telkens een handvol leerlingen (vorig jaar waren het er negen) de technieken aangeleerd die het instituut en het museum in huis hebben. Werken in een museum of instelling zoals het Museum voor Natuurwetenschappen, biedt immers heel wat relevante leermogelijkheden: zo gaan jongeren aan de slag in de keuken, bij de klusjesploeg, het tuinonderhoud, het magazijn, de schrijnwerkerij of de museumshop. Er ging zelfs al eens een leerling aan de slag als zaalwachster. Om hen een echt arbeidsgevoel bij te brengen wordt een reële werksituatie nabootst, waarbij de normale ver-

plichtingen gelden. Voor de leerlingen blijkt de omgeving vaak stimulerend te werken, de diversiteit op de werkvloer prikkelt en boeit hen: de ene keer komen ze in contact met het lab, de andere keer met de tentoonstellingszalen.

Participeren in zo'n project is een verrijkende ervaring voor beide partijen, hoewel niet altijd evident: het zijn immers geen modelleerlingen en vaak missen ze sociale omkadering of motivering. Het vergt een juiste instelling, motivatie en zin voor aanpassing, zowel van de leerlingen als van de staf.

Het personeel van het instituut reageert positief: enerzijds zijn ze natuurlijk blij met het extra paar handen, het brengt wat afwisseling in de routine en het is leuk om de eigen jarenlange ervaring en kennis door te geven. De leerlingen worden aandachtspunten meegegeven. De cursussen worden hierbij ook zoveel mogelijk in praktijk omgezet, wat voor de medewerkers soms ook leerrijk kan zijn. Anderzijds betekent het ook wel een extra inspanning: het zijn per slot van rekening jongeren met weinig tot geen ervaring. Niet zelden zijn ze schoolmoe, hebben ze familiale problemen of zijn ze door een recente immigratie nog niet echt geïntegreerd of ingeburgerd. Je moet rekening houden met de nodige gevoeligheden, maar binnen de technische ploeg van het museum zitten rijpe, ervaren mensen die deze inspanning willen leveren.

Uit ervaring weet Gilbert Claes intussen dat de beste resultaten bereikt worden wanneer je de groepjes klein houdt en de leerlingen verdeelt over verschillende werkposten. Dit bevordert de integratie in de groep omdat de jongere zich automatisch meer open zal opstellen. Het vraagt tijd en energie, zo stelt Gilbert, en het is telkens afwachten of de jongere zich zal engageren. Maar wanneer het klikt, de leerling zijn draai vindt en iets bijleert, zijn/haar kansen op de arbeidsmarkt hierdoor weet te verhogen, geeft dit een grote voldoening. Het slaagpercentage ligt ook

vrij hoog: van de leerlingen die het traject volledig doorlopen komt toch zo'n 60% goed terecht.

Dit motiveert Gilbert om met zijn ploeg het project enthousiast te blijven ondersteunen en de deuren van het museum opnieuw open te stellen voor deze jongeren. Voor hem, zo wil hij nog meegeven, is het ook een evidentie dat een openbare instelling als het Museum voor Natuurwetenschappen hierin zijn verantwoordelijkheid opneemt en – indien mogelijk – een voorbeeldfunctie vervult.

Rebecca Schoeters, op basis van een interview met Gilbert Claes, Hoofd technische dienst, Museum voor Natuurwetenschappen

Kijk Mohammed, ik heb mijn mama en papa meegebracht!

Goedemorgen Mohammed, jij werkt bij het Museum voor Natuurwetenschappen als parkeerwachter. Je speelt een dubbele rol: enerzijds die van politieagent en anderzijds die van gastheer voor de museumbezoekers. Is het niet moeilijk om deze twee heel verschillende rollen te combineren?

'Neen, helemaal niet. Het maakt deel uit van mijn natuur, ik ben eerder spraakzaam tegen de mensen. De mensen zeggen vaak dat ik de eerste en de laatste persoon ben die ze zien wanneer ze het museum komen bezoeken. Ik help hen natuurlijk een parkeerplaatsje vinden op de parking, maar wijs hen evengoed de weg naar de metro of het station. Het is waar dat ik de eerste persoon ben om de bezoekers te onthalen en dat is toch vrij belangrijk.'

Denk je eraan om over te stappen naar een particuliere bewakingsfirma of verkies je om deel uit te maken van het personeel van het Museum voor Natuurwetenschappen en waarom?

'In feite heb ik een bewakingsopleiding gevolgd in het kader van de Wet-Tobback en behaalde ik dat diploma met grote onderscheiding. Het is zo dat ik met dit diploma ook zou kunnen gaan werken voor een particuliere firma zoals Securitas. Ik zou wellicht beter betaald worden, maar ik mag hier zeker niet klagen. Ik verkies om hier te werken om persoonlijke redenen, ik wil laten zien dat een Belg van Marokkaanse oorsprong voor een federale instelling werkt. Dat opent vele mensen de ogen en leert de jongeren om te integreren. Dat is heel belangrijk.'

Ambtenaren van allochtone origine zijn helaas eerder zeldzaam. Ben jij de enige in het museum?

'Neen, er werken meerdere allochtonen in het museum. Voor mij is het een eer om hier te werken en een

mooi bewijs dat het museum open staat voor de wereld. Mensen van alle nationaliteiten en alle huidskleuren komen hier om het museum te bezoeken. Er zijn ook vele anderen uit Azië of Afrika, die komen om stage te lopen of hun doctoraat te beëindigen. Zo komt het dat ik aardig wat mensen ontmoet afkomstig uit de vier windstreken en die, vertrouw me, erg sympathiek zijn. Weet je, voor mij is het alsof je bij het binnengaan van het museum een kerk betreedt, of een synagoge of een moskee. Het is een plaats van cultuur, van stille overpeinzing en van kennis. Over het algemeen merk je bij de bezoekers deze geest van respect.'

Elke dag zie jij hier een heleboel mensen voorbijkomen die het museum komen bezoeken. Kan je de gemiddelde bezoeker omschrijven?

'Het merendeel van de mensen die het museum komen bezoeken, is erg geïnteresseerd of goed geïnformeerd door de media of door de publiciteit die we maken. Tegelijkertijd komen ze kijken naar een van de juwelen van het Belgisch patrimonium: de iguanodons van Bernissart. We maken ook deel uit van de schoolprogramma's. En wat ik zo knap vind, zijn die kinderen die met schoolreis gekomen zijn en het volgend weekend terugkomen met hun familie. Dan komen ze me opzoeken: 'Mohammed, kijk, ik heb mijn papa en mama meegebracht...' Dat vind ik fantastisch.'

Ken jij andere wetenschappelijke instellingen, welke en hoe? Voel je dat je deel uitmaakt van de grote familie van het 'Federaal Wetenschapsbeleid' en is dit belangrijk voor jou?

'Ja, ik ken er enkele, maar jammer genoeg heb ik ze nog niet kunnen bezoeken. Ik zou er nog willen aan toevoegen dat het Federaal Wetenschapsbeleid meer middelen zou moeten ontvangen om nog meer dingen te kunnen bestuderen. De wetenschappelijke ontdekking is

fundamenteel voor de mensheid. Ja, ik voel echt dat ik deel uitmaak van de familie van het Federaal Wetenschapsbeleid, zelfs met mijn bescheiden functie.'

Mohammed, heel erg bedankt!

Artikel overgenomen uit Leonardo, een initiatief van het Federaal Wetenschapsbeleid, en vertaald door Rebecca Schoeters

Mondriaan Stichting

Stimuleringsprijs Culturele Diversiteit

De Mondriaan Stichting beoogt met de Stimuleringsprijs Culturele Diversiteit, een bedrag van 500.000,-, de aandacht te stimuleren voor kunstzinnige uitingen van andere culturen binnen de wereld van de musea voor moderne kunst. De Mondriaan Stichting wil met deze financiële injectie de ontwikkeling van publieksaanbod op dit gebied aanmoedigen.

Elly Pouwels,
Consulent
Conservering,
Brabantse Museum-
stichting.

De ingediende projecten werden beoordeeld op de manier waarop het museum het project laat samenhangen met zijn collectie, zijn beleid en maatschappelijke positie. Samenwerking met cultureel diverse organisaties in de eigen omgeving en in andere culturen was een belangrijk criterium in de afweging van de voorstellen. Het Stedelijk Van Abbemuseum in Eindhoven won de prijs. De uitvoering van zijn projectvoorstel zal zeker met argusogen gevolgd worden.

De meningen in museumland waren verdeeld over het feit dat inzendingen per museum gevraagd werden, over de grootte van het bedrag en over de actualiteit van het onderwerp. Desondanks stroomden de aanmeldingen van

de musea voor moderne kunst binnen en werd er een mooie shortlist van voorstellen gemaakt.

Museumpeil vroeg zich af wat de musea die de prijs niet wonnen, gingen doen: zouden ze toch kans zien om hun project gefinancierd te krijgen en uit te voeren? Vier van deze veelbelovende meerjarenplannen plus natuurlijk de inzending van de winnaar, 'Be(com)ing Dutch' van het Stedelijk Van Abbemuseum, worden in kaderteksten toegelicht. Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam, Centraal Museum Utrecht, Museum Het Domein in Sittard en Museum de Paviljoens in Almere zullen hun plannen in aangepaste vorm toch realiseren: het onderwerp is in elk geval actueel genoeg gebleken voor andere sponsors.

Made in Mirrors

Jezelf begrijpen door de ogen van anderen en er je eigen onvervreemdebare zienswijze uit destilleren, dat is het privilege van alle individuen en culturen van de eenentwintigste eeuw.

Made in Mirrors is een voorstel voor een intercultureel spieglexperiment, een uitwisselingsmodel waarmee het perspectief geopend wordt op een innovatieve invulling van museaal beleid en het nemen van interculturele verantwoordelijkheid. Met *Made in Mirrors* wil Museum Het Domein in Sittard zich manifesteren als een culturele 'interface'. Het is de bedoeling dat er samenwerkingsverbanden gestart worden met buitenlandse culturele instellingen waarmee Het Domein zich qua sociaal-geografische positionering en qua artistieke oriëntatie verwant voelt. Door middel van presentaties, onderzoek en het openstellen van gastateliers over en weer, moet de interactie tussen bijvoorbeeld Nederlandse en buiten-

landse kunstenaars, curators, stedenbouwkundigen en schrijvers vorm krijgen.

Het plan *Made in Mirrors* is geboren uit een bepaalde *sense of urgency*, het gevoel dat dit het moment is om werk te maken van projecten die culturele diversiteit redden door er in te investeren. Voor de uitvoering zoekt *Made in Mirrors* plaatsen in de wereld die te spiegelen zijn met de situatie in Sittard. Zo liggen er al concrete plannen voor samenwerking met Vitamin Creative Space in Guangzhou (China) en het Museum voor Moderne Kunst in Recife (Brazilië). Het is de bedoeling dat de samenwerkingsverbanden langdurig blijven bestaan en zich vermengen.

Made in Mirrors wil op lokaal en regionaal niveau een zo groot mogelijke maatschappelijke achterban mobiliseren. Er zal dan ook actief worden samengewerkt met (onderwijs)instellingen, bedrijven en allochtonen met dezelfde culturele

achtergrond als de overzeese projectpartners. Multinational DSM heeft al toegezegd een serieuze samenwerking te willen aangaan in het kader van de eerste termijn van *Made in Mirrors*: Het Domein versus Vitamin Creative Space.

Op dit moment zijn Het Domein en diverse partners bezig om verdere financiële middelen te werven om *Made in Mirrors* minimaal drie jaar lang te kunnen uitvoeren. Een aantal sponsors heeft zijn medewerking al toegezegd en in november 2006 zal in Guangzhou een workshop plaatsvinden die de officiële start van *Made in Mirrors* zal markeren.

Maaïke Frencken,
Communicatie- en projectmedewerker Museum
Het Domein Sittard www.hetdomein.nl

Museum De Paviljoens en projectplan 'De Nederlandse Identiteit?'

In het projectplan *De Nederlandse Identiteit?* wil Museum De Paviljoens in Almere gedurende drie jaar onderzoek doen naar de Nederlandse hedendaagse kunstgeschiedenis in relatie tot sociale ontwikkelingen. Ondanks het feit dat het museum de Stimuleringsprijs Culturele Diversiteit niet heeft gewonnen, zal het museum intensief sponsoren en fondsen benaderen om de geplande tentoonstellingen, educatieve programma's en projecten in de wijken onder de projectnaam 'De Nederlandse Identiteit?' toch mogelijk te maken.

Met het project *De Nederlandse Identiteit?* wil Museum De Paviljoens de Nederlandse hedendaagse kunstgeschiedenis van de afgelopen veertig jaar vanuit een nieuw perspectief laten zien. Naast de invloeden van steden als New York, Londen, Parijs en Keulen brengt Museum De Paviljoens ook de invloeden van steden als Istanbul, Yogyakarta, Kaapstad, Oranjestad en Paramaribo op de culturele geschiedenis van Nederland in kaart. Onder het motto Culturele Diversiteit: It's an ongoing process! gaat Museum De Paviljoens vanuit een interdisciplinaire invalshoek samenwerkingsverbanden aan met universiteiten, musea en culturele instellingen.

Culturele diversiteit is voor Museum De Paviljoens een vanzelfsprekend onderdeel van het tentoonstellings- en collectiebeleid, van allerlei kunstenaarsprojecten in de wijken van de stad en van educatieve activiteiten.

De publicatie *De Nederlandse Identiteit?*, die in 2009 moet verschijnen, vloeit voort uit de reeks tentoonstellingen en onderzoeken in de periode 2007-2009. De publicatie is bedoeld als een nieuw handboek

voor de hedendaagse Nederlandse kunstgeschiedenis en wil recht doen aan de dynamische ontwikkeling van kunst en cultuur van de Nederlandse samenleving in de afgelopen 40 jaar.

Macha Roesink,
Directeur De Paviljoens

Dit artikel werd geschreven voordat de voorgestelde verandering vanuit gemeente Almere bekend werd.

Educatief programma tijdens de solotentoonstelling Job Koelewijn

copyright: Museum De Paviljoens

Het Edward Said Programma in het Centraal Museum

Onze cultuur, zo betoogt Edward Said in zijn boek *Orientalism* (1979), is doordrongen van door het 'Westen' zelf gecreëerde tegenstellingen tussen 'onze' cultuur en de 'andere'. Said stelt hierin dat 'de Oost' geen daadwerkelijke regio is geweest, maar een geheel van voorstellingen van de oosterse culturen die door Europese ontdekkingsreizigers en kolonisten gepresenteerd werd aan de thuisblijvers. Op die manier bevorderden Europeanen de superioriteit van het eigen zelfbeeld door de Oriënt als 'de anderen' af te schilderen.

De doorwerking van Said's ideeën is sinds 1979 merkbaar in menige presentatie van hedendaagse kunst, zoals de tentoonstelling *Magiciens de la Terre* (1979, Centre Pompidou). Het Edward Said programma in het Centraal Museum te Utrecht is bedoeld als een hommage aan het boek *Orientalism*, en als startpunt

voor een nieuwe discussie over de huidige Nederlandse multiculturele samenleving.

Het Centraal Museum zal in de periode 2006-2009 drie tentoonstellingen realiseren, gebaseerd op drie pijlers in Said's studie:

- In 'We've been here before' staat de Europese bestudering van Oosterse culturen vanaf de 19de eeuw centraal. We tonen enerzijds de beeldende kunst die de Nederlandse koloniale uit hun verre oorden naar Nederland haalden. Anderzijds wordt de invloed van de Nederlandse aanwezigheid op de beeldende kunst in overzeese gebieden getoond.
- 'On the road' stelt de invloed van 'het oriëntaalse' in de tweede helft van de 20ste eeuw centraal zoals de belangstelling voor de 'hippie trail' van Tanger naar Tibet.
- In 'All together now' worden hedendaagse kunstenaars uit de hele wereld uitgenodigd om een bijdrage te leveren. Het gaat om

kunstenaars die in hun werk 'het zien' van andere culturen als voorwaarde voor kennis centraal stellen.

Het Edward Said programma omvat daarnaast ook een actief onderdeel met verhalen, debatten, stand-upcomedy, film en muziek. Voor dit programma wordt een actieve samenwerking gezocht met bestaande culturele instellingen en maatschappelijke organisaties in Utrecht en omgeving. Met dit activiteitenprogramma wordt de thematiek van de tentoonstelling verder uitgediept.

Met het Edward Said programma streeft het Centraal Museum in de eerste plaats naar verdieping van het denken over verschillende culturen. De beeldende kunst en de samenwerking met literatuur, film en wetenschap zijn daarbij uitgangspunt.

Catrien Schreuder,
Publiciteitsmedewerker Centraal Museum
Utrecht

Divers Rotterdam

Van alle steden in Nederland lijkt Rotterdam het meest cultureel divers te zijn. Het aandeel verschillende nationaliteiten is van oudsher groot en het aantal allochtone bewoners is gedurende de laatste decennia exponentieel gegroeid. Bovendien is Rotterdam in sociaal-cultureel opzicht een bijzonder geval, met een voor Nederlandse begrippen erg laag gemiddeld inkomen en opleidingsniveau. Dit zijn alle omstandigheden die voor de participatie aan culturele activiteiten, geschoeid op traditioneel westerse leest, niet zeer bevorderlijk zijn.

Museum Boijmans Van Beuningen is een westers kunstmuseum, ingebed in een stedelijke agglomeratie die sneller is veranderd dan haar culturele sector. Binnen de stad is de ontwikkeling van de culturele participatie in kwantitatief opzicht niet gelijk opgegaan met de demografische structuurwijzigingen. In elk geval is binnen de beeldende kunstsector de deelname van nieuwe

bevolkingsgroepen geen afspiegeling van de samenleving. Met uitzondering van groepen uit het onderwijs, maken weinig allochtone, laag opgeleide en slecht verdienende groepen gebruik van de mogelijkheden die het museum biedt. Met verschillende maatregelen probeert Boijmans hier iets aan te doen. Zo worden met gratis toegang op woensdagen nieuwe doelgroepen met minder financiële middelen de mogelijkheid van een bezoek aan het museum geboden. Door het installeren van een zogenaamde stadsredactie wordt meer aandacht dan voorheen voor de Rotterdamse kunstscene gegenereerd. Voor de culturele diversiteitsvraag van de Mondriaan Stichting werden deze initiatieven aangevuld en versterkt met het voorstel gedurende twee jaar vier artistieke residenties in het museum te installeren.

Normaal gesproken worden artistieke residenties niet door echte kunstmusea, maar eerder door kleinere, meer artistiek center achtige initiatieven aangeboden. Om verschillende

redenen acht Boijmans het echter van groot belang dat het juist als generalistisch museum ook kunstenaars uit diverse culturen voor een intensief verblijf binnen de muren van de eigen instelling en binnen de grenzen van de stad, moet kunnen aantrekken. Op de eerste plaats om daarmee telkens een kritische instantie op een analytische manier van binnenuit naar de instelling te laten kijken, op de tweede plaats om het eigen tentoonstellings- en collectieprogramma en de educatieve strategieën vanuit de praktijk van de kunst zelf te revitaliseren en op de derde plaats om contacten met 'opwaartse' groepen uit het nieuwe Rotterdam tot stand te brengen. Bij Boijmans zijn we ervan overtuigd dat we vanuit de creatieve praktijk met gebruikmaking van cultureel diverse kennis een nieuwe en cultureel diverse vitaliteit voor de specifiek Rotterdamse situatie kunnen stimuleren.

Rein Wolfs, Hoofd presentaties Museum Boijmans Van Beuningen

Be(com)ing Dutch in het tijdperk van globalisering

Het winnen van de Stimuleringsprijs voor Culturele Diversiteit houdt grote veranderingen in voor het Van Abbemuseum. We staan aan het begin van een opwindende periode van twee jaren waarin we gaan proberen de mogelijkheden van wat een museum kan zijn, te verrijken en gaan kijken naar de manier waarop het een nieuw perspectief kan bieden aan visuele kunst. In plaats van Culturele Diversiteit te zien als een probleem dat opgelost moet worden, willen we het zien als een levensfase die ons de kans biedt op positieve groei.

In september zijn we begonnen met *Academie. Leren van het Museum*. We bekijken het museum zelf, hoe het werkt, hoe het wordt gerund en waar de collectie voor staat. Academie is het begin van een onderzoek dat zich richt op de potentiële kracht van het museum om dingen anders te denken en om zijn relatie met een divers publiek breder te

trekken. Het museum en zijn relatie met de mensen in de directe omgeving is waar het begint. *Be(com)ing Dutch* kijkt naar Eindhoven als een nieuwe manier om het multiculturele aan de hand van de dagelijkse plaatselijke realiteit in een Nederlandse stad te begrijpen.

In januari 2007 begint de tweede fase van het project met *The Gathering* (De Vergadering), een drie-daagse bijeenkomst waarbij we kunstenaars en andere experts uitnodigen om het gevestigde begrip 'Nederlands zijn' opnieuw te bekijken. We vragen hen openlijk na te denken over manieren om via kunst een visie op identiteit in het Nederland van vandaag te geven.

In intensieve samenwerking met onze partners Interart, in Arnhem, en Bak, in Utrecht, ontwikkelen we een serie projecten in 2007, die bijdragen aan de voortgang van het debat en de output van *Be(com)ing Dutch*.

Het museum zal intern zijn eigen opnieuw bekijken met een serie

Plug-in-tentoonstellingen met speciale gasten die de collectie becommentariëren en met *Living Archive* (Levend Archief) dat een focus legt op het museum als katalysator voor sociale verandering, vooral in de tijd van Jean Leering. De derde fase van het project, *De Eindhovense Caucus* (Bijeenkomst), zal plaatsvinden in november 2007. Dit zal een drieweekse periode van intensieve discussies zijn met productie van kunstwerken voor het museum en open ruimtes in de stad. De laatste fase van het project, in mei 2008, omvat een grote tentoonstelling in alle museumruimtes, waarin de resultaten van 18 maanden kunstproductie en -discussie gepresenteerd worden. Er worden hierin nieuwe relaties aangegaan met bezoekers, en de vraag naar een toekomstige enkelvoudige maar alomvattende Nederlandse identiteit wordt hier ingekaderd.

In het beste geval zal *Be(com)ing Dutch* het museum, zijn missie en zijn publiek grondig veranderd hebben.

Annie Fletcher

Gast-conservator van het Van Abbemuseum
voor *Be(com)ing Dutch in the Age of
Globalisation*

Museum Magazijn

Uw partner voor de museumwinkel

Assortiments- en inrichtingsadvies

Custommade producten in kleine aantallen

Museale producten uit binnen- en buitenland, zoals : Replica glas, tinnen replica's, historisch speelgoed en koelkastmagneten met afbeeldingen van kunst

Zie ook onze site op internet:

www.museumbv.nl

E-mail info@museumbv.nl

Of bezoek ons kantoor/showroom:

Hendrik Jacobszstraat 14

1075 PD Amsterdam (nabij Vondelpark)

tel. 020 4711 723 fax 020 4713 455

Sociale inclusie en de Belgische Musea

Vlaamse winnaars van de MuseumPrijs

Het kunst- en erfgoedtijdschrift Openbaar Kunstbezit Vlaanderen vzw (OKV) droomde reeds lang van een museumprijs. Het past perfect in de missie: bijdragen tot een kwalitatieve ontsluiting van musea, openbare collecties en erfgoed, omdat omgaan met kunst en erfgoed zin geeft aan de samenleving en tot maatschappelijke ontwikkeling en gemeenschapsvorming leidt.

Peter Wouters,
directeur Openbaar
Kunstbezit in
Vlaanderen vzw

Dit jaar was het zover en reikte OKV voor het eerst de MuseumPrijs uit. De criteria voor de prijs handelden niet zozeer over het beste of mooiste museum, maar wel over toegankelijkheid en de wil om nieuwe publiekssegmenten te bereiken.

Alleen musea die minimaal twee dagen per week voor het publiek toegankelijk zijn, komen in aanmerking. Een prijs die het heeft over publiekswerking mag zo'n bescheiden eis wel stellen.

Een nominatiejury en een eindjury van de MuseumPrijs legden de publiekswerking van de musea in de weegschaal. Er werd vooral gezocht naar innovatieve, sociaal-artistieke projecten, initiatieven die kwetsbare groepen aan het museumgebeuren laten deelnemen en programma's die kinderen en jongeren enthousiast maken voor kunstbeleving.

Waarom publiekswerking?

De resultaten van een enquête uit 1998 door de Koning Boudewijnstichting, gepubliceerd in 'Deelname aan het culturele leven: een verwaarloosd recht en een primordiaal instrument in de strijd tegen armoede', tonen aan dat kansarmen meer problemen hebben met hun culturele uitsluiting dan met hun penibele financiële situatie. Verder blijkt dat wanneer musea op een doordachte manier elementen voor bijzondere doelgroepen in hun vaste opstelling integreren, dat vaak alle bezoekers ten goede komt.

Kinderen en jongeren die musea bezoeken, doen ervaringen op die bijblijven en soms richtinggevend zijn voor hun verdere (artistieke) leven. Theatermaker Jan Lauwers zag als vijfjarige jongen de prauw van de Lenogola in het Museum voor Midden-Afrika: 'Ik weet zeker dat deze boot me heeft doen inzien wat kunst werkelijk is: een zorgvuldige balans tussen vorm en inhoud.' Marcia De Wachter, directeur van de Nationale Bank, en actrice Hilde Van Mieghem, herkenden als tieners zichzelf in Breugels *Dulle Griet* in het Museum Mayer van den Bergh en wilden even strijdlustig door het leven gaan. Fotograaf Michiel Hendryckx over *De ijsbeer* van François Pompon in het Openluchtmuseum Middelheim:

'Ik heb veel te danken aan die ijsbeer. Ik ben als het ware op de rug van die mollige knuffel de wereld van de kunst binnengewaggeld.'

Een initiatief als de MuseumPrijs steunt vooral op een goede inbedding. Wie criteria als 'toegankelijkheid' in de mond neemt, kan zich maar beter omringen met organisaties wier missie juist daar ronddraait. Voor de editie 2006 ging OKV in zee met de Vlaamse Museumvereniging, de Brusselse Museumraad, Musées et Société en Wallonie en L'Association Francophone des Musées de Belgique. Zij ondersteunden het project via hun eigen communicatiekanalen. Wat de toegankelijkheid betrof, haalden de initiatiefnemers hun mosterd bij de organisaties Kunst en Democratie, Culture et Démocratie, Toegankelijk Vlaanderen vzw en haar Franstalige evenknie.

Tussen het Franstalige en het Vlaamse landsgedeelte doken er toch enkele verschillen op. Zo werken veel Franstalige musea mee met Article 27. Dit is een initiatief dat een brug wenst te slaan tussen sociale en culturele organisaties. De Vlaamse musea daarentegen spitzen zich meer toe op specifieke doelgroepen. De financiële drempel lijkt voor hen iets minder belangrijk, wat ook verklaard wordt door het verschil in welvaart tussen Vlaanderen en Wallonië.

OPENBAAR KUNSTBEZIT IN VLAANDEREN
LINKLATERS DE BANDT PRESENTEREN

Aan twee van de prijswinnaars, het Musum Dr. Guislain en het Museum voor Natuurwetenschappen, werd tijdens een kort interview gevraagd hoe zij precies omgaan met hun maatschappelijke rol.

Museum Dr. Guislain

Interview met Patrick Allegaert,
verantwoordelijke communicatie

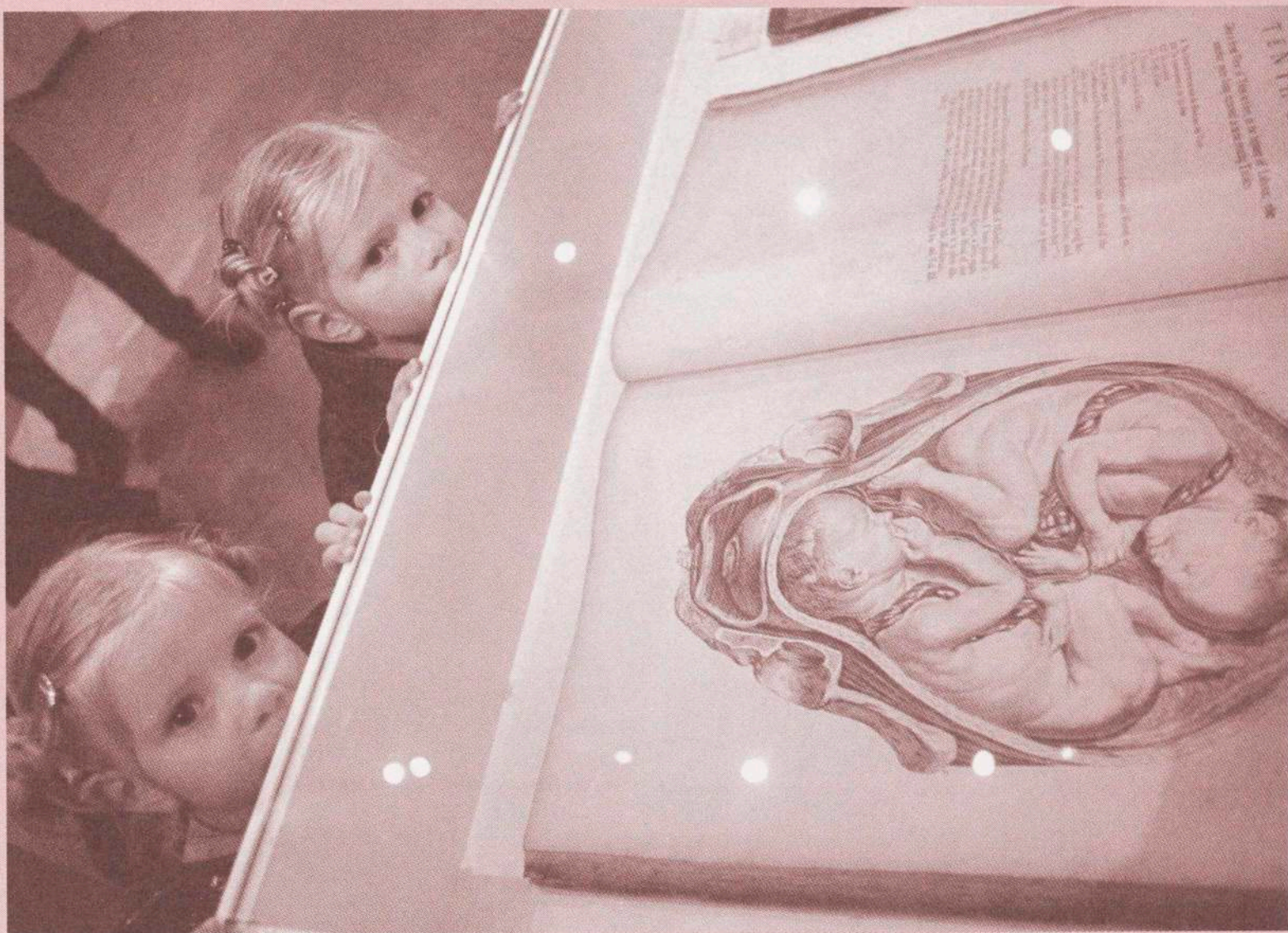
Hoe ziet het museum Dr. Guislain zijn maatschappelijke rol?

'De sociale rol van het museum is als kernopdracht ingeschreven in onze missie. We werken rond de discussie normaal/abnormaal en hoe de samenleving hiermee omgaat. Het is immers eigen aan een samenleving, om sommige mensen uit te sluiten en daar op een versterkte manier mee om te gaan. Wij documenteren hoe dit in het verleden is geweest en nu is. Trouwens, iedereen kent wel iemand met een depressie, een alcoholprobleem of een andere ziekte en bij iedereen kan er ooit een moment komen dat men (even) niet meer meekan. We willen ertoe bijdragen dat er gemakkelijker over gepraat kan worden. We nemen de bezoeker au sérieux en daarom vermijden we bewust het sensationele. De bezoeker moet zich verwant voelen, een zekere empathie kunnen opbrengen. Zodoende kan er als het ware een continuüm ontstaan tussen het "normale" en het "abnormale".

Een evenwicht dus tussen een afstandelijke manier van aanbrengen en taboedoorbrekende (zelf-) confrontatie? De locatie van het museum in het hospice Dr. Guislain is op zich al een 'statement'.

'Inderdaad. Neem bijvoorbeeld de ploeg van medewerkers van het museum, die samengesteld is uit mensen met een verschillende voor geschiedenis. Deze diverse samenstelling is een bewuste keuze. We beschouwen dat als een belangrijke waarde binnen onze werking. We wensen te doorbreken dat de mens louter wordt herleid tot zijn voorgeschiedenis.

Dit is natuurlijk een leerproces. Aanvankelijk is er de collectie, de eigen geschiedenis van deze instelling. Dit biedt vaste grond onder de voeten. Museale taken als collectiebeheer en registratie hebben we trachten goed uit te bouwen. Zonder de gestage uitbouw en verbetering van de vaste presentatie uit het oog te verliezen, hebben we vervolgens een eigen parcours met tijdelijke tentoonstellingen

bewandeld. Hierdoor kunnen we allerlei thema's binnen de maatschappelijk-culturele actualiteit aan bod laten komen. Dit is inhoudelijk en methodisch belangrijk geweest binnen het parcours dat we tot nog toe hebben afgelegd. Zaten we aanvankelijk vooral in het spoor van de geschiedenis van de geneeskunde en psychiatrie, dan kreeg het verhaal van de mens die in de psychiatrie leeft, meer en meer de aandacht, met name hoe hij dat zelf in beeldend werk of in tekst uitdrukt. Een mix dus van de geleerde theorieën en door specialisten ontwikkelde praktijk enerzijds en anderzijds de ervaringen van de patiënt die er midden in zit.

Hoe wordt dit extern uitgedragen?

'We kiezen voor zo breed mogelijke strategieën wat tot een verbreding van het publiek heeft geleid. Twee decennia geleden kregen we vooral een vrij gespecialiseerd publiek over de vloer: mensen uit de medische, verplegende en sociale sector. Thans spreken we een jong publiek aan en worden we zelfs als "hip" gezien. Mensen komen zowel met een "medische" als met een esthetische interesse. De tentoonstellingen van de laatste tien jaren waren op dit vlak belangrijk, bijvoorbeeld onze recentste expositie rond het thema "pijn". We

streven een mix na tussen kunst en wetenschap, oude en hedendaagse kunst en art brut en outsiderkunst. Het publiek blijkt deze link tussen de oude kunst, actualiteit en wetenschappelijke ontwikkelingen duidelijk te appreciëren.

We willen ook bewust een lokale speler zijn, zowel met de Gentse universiteit als met de 19de-eeuwse Bloemekeswijk waarin deze grote psychiatrische vestiging is ingebed. In dit laatste geval kunnen we rekenen op de begeleiding door het buurtwerk. Daarnaast werken we internationaal. We konden enkele internationale collecties verwerven en we organiseren internationale symposia, bijvoorbeeld over de outsiderkunst.'

Is multicultureel voor het museum een uitdaging?

'Outsiderkunst draagt dit als het ware van nature in zich. Daarnaast is er de realiteit in een stad als Gent, waar diverse culturen aanwezig zijn: hoe gaan zij bijvoorbeeld om met geestelijke gezondheid en psychiatrische problemen? In de toekomst willen we daarop ingaan. We zijn meer vertrouwd met de westerse psychiatrie, haar jargon en manier om met die dingen om te gaan. Maar daarnaast bestaan er ook andere manieren die cultureel en religieus zijn ingegeven

en die eveneens functioneren. Dit willen we zeker meer thematiseren in het museum.

Vooraf via buurtwerk trachten we deze doelgroepen te bereiken; we beschouwen het als noodzakelijk binnen onze publieksbenadering. Daarnaast werken we via verschillende media, zoals een kinderkrant, middels atelierwerking en het ABC-project (Art Basic for Children) met lagere scholen uit de buurt. Toegegeven, op

dit vlak is het voor ons nog een zoektocht.

Wat zou u andere musea als gouden raad willen meegeven?

'Tracht bij uw eerste opdracht te blijven, blijf uzelf trouw. Behoud steeds een open relatie met het publiek, met de eigen inhoud en met wat er maatschappelijk aan de orde is. Ontwikkel van daaruit uw parcours. Kopiëren van oplossingen van elders

is altijd gevaarlijk. Publiek en media hebben dat snel door. De originele tocht die je onderneemt, dat eigen zoeken, daar blijven publiek en media nieuwsgierig naar.'

Leon Smets,

Consulent Culturele Biografie Vlaanderen vzw.

Museum voor Natuurwetenschappen

Interview met Wim De Vos,
Verantwoordelijke communicatie

Waarom hechten jullie belang aan culturele diversiteit binnen de museumwerking?

'Eigenlijk is aandacht voor culturele diversiteit hier in het Museum voor Natuurwetenschappen, al sinds jaren een vanzelfsprekendheid. Met name onze voormalige directeur Daniel Cahen heeft een stimulerende rol gehad, door jarenlang hetzij bij de ene groep medewerkers inzet en enthousiasme hiervoor te steunen, hetzij bij een andere groep medewerkers de aandacht te vestigen op het belang en de noodzaak van een cultureel diverse museumwerking. De huidige directie zet deze lijn gelukkig voort, waardoor we als museummedewerkers de kans hebben initiatieven voor een heel divers publiek te ontwikkelen.'

Hoe pakken jullie het aan om als museum multicultureel divers te werken?

'Culturele diversiteit is binnen het museum geen aparte tak of taak, we proberen met dit onderdeel te integreren in onze gehele werking. Hierbij

is het soms wel – daar moeten we eerlijk in zijn – een mengeling van toeval en weloverwogen plan. Weloverwogen is bijvoorbeeld ons streven om het museumbezoek zo laagdrempelig mogelijk te maken. Hierin kadert ondermeer het gratis openstellen van het museum – ook de tijdelijke tentoonstellingen – op de eerste woensdagnamiddag van de maand. We merken dat veel allochtonen, ook allochtone tienermeisjes en tienerjongens en families uit de buurt, hier dankbaar gebruik van maken. Een ander voorbeeld is het project waarbij we samenwerken met de Vlaamse Gemeenschapscommissie om leerlingtoelagen te voorzien waardoor ook minder gegoeden het museum kunnen bezoeken.

Een regelmatig babbeltje met families van kinderen die rond het museum komen spelen en de mond-tot-mond-reclame van bijvoorbeeld medewerkers van allochtone afkomst, zijn eerder toevallige factoren. Alhoewel, in het geval van Mohammed kunnen we misschien wel spreken van een duidelijk plan van aanpak (zie *Kijk Mohammed...*).

Eigenlijk vloeit de multiculturele ontsluiting grotendeels voort uit onze algemene aanpak.

Waaruit bestaat die aanpak dan?

Laat ik meteen duidelijk stellen dat onze corebusiness scholen en gezinnen met kinderen blijven, maar dit verhindert ons niet om toch een breder publiek en andere doelgroepen te bereiken. Als museum dat geënt is op wetenschappelijk onderzoek van hoog niveau, is het niet evident de resultaten en collectie te ontsluiten. Maar het

zou al te gemakkelijk zijn om ons hierachter te verschuilen en – zoals enkele decennia geleden wel nog het geval was – tentoonstellingen en activiteiten te ontwikkelen die enkel voor een select groepje academici en geïnteresseerden begrijpelijk en aantrekkelijk zijn. We hebben als federale instelling de plicht de belastingsbetaler te informeren over het onderzoek dat we verrichten en doen dit het liefst op een toegankelijke en publieksvriendelijke manier. We proberen in onze permanente expo, tijdelijke tentoonstellingen, workshops en andere activiteiten eenzelfde sfeer aan te houden, namelijk nauw aanleunen bij het wetenschappelijk onderzoek en tegelijk toch iets creëren dat iedereen kan aanspreken. Hiervoor maken we gebruik van modules die diverse groepen kunnen aanspreken en zorgen we ervoor dat verschillende benaderingen mogelijk zijn. Dit vraagt weloverwogen keuzes op brede basis en vooral een rotsvast geloof in je eigen product.

Is het dan altijd mogelijk een totaalproduct af te leveren waarin elk zijn gading vindt?

Natuurlijk ontwikkelen we ook specifieke activiteiten waarvan we op voorhand weten – of hopen – dat we een specifieke doelgroep zullen bereiken, maar de ervaring leert dat je bereik vaak verder gaat. Zo ontwikkelden we een atelier "Natuurlijke cosmetica" waarin we leerlingen leren hoe je een parfum kunt maken op basis van natuurproducten. Met deze workshop wilden we in de eerste plaats leerlingen uit technische of beroepsrichtingen bereiken, maar het bijkomende effect was dat we hiermee veel

allochtone meisjes bereiken en dus tegelijk multicultureel bezig zijn.

Een ander voorbeeld over hoe je "meerdere vliegen in één klap slaat": klassen zijn – zoals gezegd – één van onze belangrijkste doelgroepen. Het is een publiek dat elk jaar vernieuwt, dat je elke dag en elk jaar moet verdienen.

We steken in het museum veel energie in deze doelgroep. Zo zetten we ondermeer didactische dossiers op onze website, zodat leerkrachten hun bezoek in de klas degelijk en gemakkelijk kunnen voorbereiden en nadien verwerken. Inmiddels blijkt dat deze extra documentatie op onze website ook fel gesmaakt wordt door anderen. We bereiken en informeren hiermee een bredere laag dan voorzien. We pikken in op de signalen die we opvangen en zetten steeds meer informatie op onze website en bieden het publiek zo een ruime blik achter onze schermen. Het helpt natuurlijk als je onder de museummedewerkers en wetenschappelijke staf een breed draagvlak hebt en op hun steun kunt rekenen om je boodschap ook op die manier voor een breed en (cultureel) divers publiek toegankelijk te maken.

Het klinkt allemaal zo gemakkelijk, is het echt zo eenvoudig als het lijkt?

'Het is natuurlijk een on going proces. We leren met vallen en opstaan. De ene medewerker staat er meer voor open dan de andere, het ene project slaat meer aan dan het andere. Maar – ik val wellicht in herhaling – het helpt als je gelooft in je eigen product en als je het gezamenlijke streven hebt "de mensen" te informeren.

Wetenschap is bij uitstek universeel en multicultureel. Let wel, er zijn altijd mogelijke gevoeligheden waarmee je rekening moet houden. In ons geval moeten we in het bijzonder oog hebben voor het gegeven dat de evolutieleer – het fundament van ons onderzoek en het museum – niet aanvaard wordt door de islam en ook niet door een groeiende groep van sommige christenen. Het museum is heel rechtlijnig en duidelijk over zijn standpunt: wetenschap en geloof worden strikt gescheiden gehouden binnen het museum, zowel naar medewerkers als naar bezoekers toe. Dit betekent niet dat geloofskwesties genegeerd of ontkend worden, het houdt in dat een vermenging tussen beide aspecten wordt vermeden. Het is een uitdaging, soms een evenwichtsoefening, maar het museum merkt dat haar kordaatheid en openheid hierin een duidelijk, eerlijk en werkbaar uitgangspunt is voor alle betrokkenen.'

Rebecca Schoeters,
Museumconsulent provincie Vlaams-Brabant

KWADRANT INTERIEURBOUW

Kwadrant ontwerpt en produceert interieurs voor de zakelijke markt: sportcentra, hotels, musea, winkels en kantoren worden met grote zorg ingericht

Op onze website leest u alles over onze stijl, creativiteit en deskundigheid

Noordelijke nuchterheid met zuidelijke allure

voor detail oog

050 3684480 WWW.KWADRANT.COM

INFO@KWADRANT.COM

Nederlands IJzermuseum

Een nieuw museum op een oud industrieterrein

Het ontstaan en de ontwikkeling van de gietijzerindustrie is van grote invloed geweest op de Oude IJsselstreek in Gelderland. Bepaalde kernen hebben er hun groei aan te danken, met name Ulft. Voor de hele streek waren de ijzergieterijen als werkverschaffer van groot belang. De producten vonden hun weg tot ver over de landsgrenzen.

Peter van Toor
Voorzitter
Nederlands
IJzermuseum i.o. en
Voorzitter Oudheid-
kundige
Vereniging
Gendringen

Perioden van bloei en moeilijke jaren wisselden elkaar af. Van de tien gieterijen die ooit in het gebied van de Oude IJssel (inclusief het aangrenzende Duitse Isselgebied) actief waren, zijn er anno 2006 nog vier in werking. Hiervan is er slechts een van de 'eerste generatie', dus nog als hoogoven begonnen. Dit is de gieterij in het Duitse Isselburg, de 'Isselburger Hütte', die ondanks grote problemen het hoofd boven water heeft weten te houden.

De overige drie, gieterij Doesburg, Vulcanus Doetinchem en de Lovink in Terborg, zijn van de tweede generatie. Zij werkten vanaf het begin met alleen een koepeloven en smolten dus aangevoerd ruwijzer. Samen zorgen deze fabrieken nu voor ruim 800 arbeidsplaatsen.

De ijzergieterijen in de Oude IJsselstreek vormden de kraamkamer van een groot aantal metaalfabrieken. Enkele hebben een grote vlucht genomen. Zo gezien is de 'metaaldichtheid' van de regio aanzienlijk. De variëteit in bedrijven die gebruik konden maken van de in de streek aanwezige technologische kennis, is groot, van staalconstructie tot fijnmechanisch precisiewerk, van machinebouw voor de voedselindustrie tot productie van stofblikken en de oppervlaktebewerking van metalen.

IJzermuseum in Ulft

Het is voor de hand liggend dat in deze regio in de voorbije jaren initiatieven zijn ontstaan om deze voor de

streek zo kenmerkende en belangrijke industriegeschiedenis vast te leggen en aan het publiek te presenteren. Begin tachtiger jaren van de vorige eeuw draaide de Keppelsche IJzergieterij enkele jaren als werkend museum. Ondanks voldoende publiek en afnemers liep deze onderneming door een gebrekkige financiering jammer genoeg uit op een faillissement.

Eind tachtiger jaren ontstonden weer initiatieven in de regio om een museum gewijd aan deze bedrijfstak op te richten. Gestimuleerd door een spectaculaire vondst van eeuwenoude mallen (coquilles) van kanonskogels en 'bommen' op de plaats waar tot 1810 de Rekhemse IJzergieterij was gevestigd, trachtte de oudheidkundige vereniging Gander in de onmiddellijke nabijheid van die plek een ijzermuseum op te richten. Vanwege de locatie in het buitengebied wilde de gemeente Doetinchem hieraan geen medewerking verlenen. Het initiatief werd hierop verplaatst naar Doetinchem, nu met Doetinchemse en Gaanderense inbreng, maar ook daar kwam het niet tot ontwikkeling.

In dezelfde periode waren ook in Ulft ideeën ontstaan een ijzermuseum op te richten. Hier waren vooral de afbraak van de monumentale directeursvilla op het DRU-terrein en dreigende sloop van een aantal oude fabrieksgebouwen van DRU, industrieel erfgoed van rond 1900, de aanleiding voor de Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen om actie te ondernemen. Men beseftte dat zorg geboden was om een belangrijke industriegeschiedenis niet verloren te laten gaan.

Toen 1996 werd uitgeroepen tot Jaar van het Industrieel Erfgoed, zond Teleac een serie uit over dit onderwerp; aflevering 6 was gewijd aan 'IJzergieterijen'. Een belangrijk deel van deze uitzending handelde over de Oude IJsselstreek als 'bakermat van de Nederlandse gietijzerindustrie'. Een tentoonstelling die door de Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen in een van de DRU-gebouwen was ingericht, trok in het weekend na die uitzending meer dan tweeduizend belangstellenden; bij de Lovink in Terborg, waar in datzelfde weekend mensen de werkende fabriek konden bezoeken, kwamen er ruim 4000. De publieke interesse voor dit onderwerp was daarmee een bewezen feit.

Nieuw initiatief

Het jaar daarop kwamen beide initiatieven, het Gaanderens/Doetinchemse en het Ulfts/Gendringse, samen tot

Logo van het
Nederlands
IJzermuseum

één initiatief. Mede gestimuleerd door regionale ondernemingen, werd eind 1998 een stichting opgericht met als doel een Nederlands IJzermuseum op te richten. (In feite twee stichtingen: een collectie- en een exploitatie-stichting.) Beoogde locatie: gebouwen, inmiddels met de nominatie rijksmonument, op het DRU-complex in Ulft.

De doelstelling van het museum is ruim genomen: een beeld geven van en belangstelling wekken voor het sociaal-economische belang van ijzer (en staal) in Nederland, de productie en producten, in verleden en heden, met bijzondere aandacht voor de rol van de regio Oude IJssel.

Uitgangspunten daarbij zijn: een 'werkend' museum met educatie als belangrijke pijler en een grensoverschrijdende opzet. De educatie zal in samenwerking met de Anton Tijdschool, de bedrijfstaksschool voor de metaalnijverheid in de regio, worden ontwikkeld. Naast het museum komen een openbaar documentatiecentrum en een bedrijveninformatiecentrum, die de functie van het museum zullen ondersteunen.

De 'Gelderse Adviescommissie voor de Musea' was positief over de plannen. Al eerder had het museumconsulentschap in Gelderland in de publicatie *Musea in Gelderland, profiel en perspectief* erop gewezen dat in de provincie plaats zou moeten zijn voor een museum dat aandacht besteedt aan deze voor Gelderland en voor het land bijzondere regionale industriegeschiedenis.

Inmiddels zijn de plannen uitgewerkt en is er, regionaal en landelijk, een breed draagvlak voor het museum ontstaan, zowel vanuit de 'consument' als vanuit de 'producent'. De collectievorming verloopt voorspoedig en blijkt in een behoefte te voorzien. Dát er een ijzermuseum komt, is inmiddels wel zeker. De vraag is evenwel wanneer en in welke grootte.

De bedrijfsactiviteiten op het voormalige DRU-terrein zijn, in verschillende segmenten, verplaatst. Voor het gehele fabrieksterrein in Ulft, 13 ha groot, is een groot-schalig herbestemmingsproject opgezet met behoud van industrieel erfgoed. Hutten-Noord, nu omgedoopt tot 'Het Gietelinc' en bestaande uit een zevental gebouwen(clusters), heeft de status van Rijksmonument verworven. Dat is een zeer positieve en voor Nederland uitzonderlijke ontwikkeling. Maar herbestemming van industrieel erfgoed, zeker in deze grootte, is een zeer

complexe opgave. In dit geval zijn gemeente, provincie en rijk erbij betrokken, naast partners uit de particuliere sector, waaronder BOEI (de Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed). In de monumentale fabrieksgebouwen zijn meerdere functies ontwikkeld en gepland: zowel wonen en sociaal-culturele functies, zoals een cultureel centrum, de bibliotheek en het IJzermuseum, als kleinschalige bedrijfsactiviteiten, horeca en dergelijke.

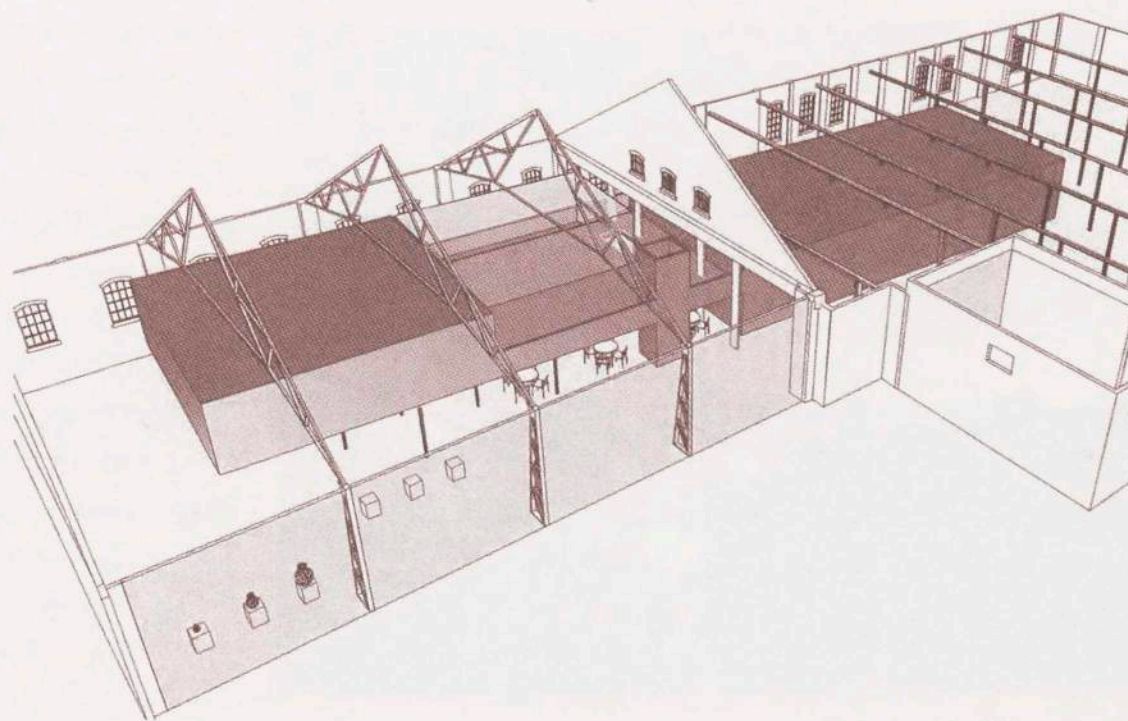
De plannen zijn zo goed als rond. Maar voor de restauratiemiddelen vrijkomen is nog een hele procedure te gaan, nog afgezien van de tijd die nodig is voor de restauraties zelf.

Ondertussen gaan de voorbereidingen voor het museum gestaag door. Een bijzonder stimulerende en voor de vestiging van het IJzermuseum hoopgevende omstandigheid is dat er sinds 1996 in het zogenaamde Portiersgebouw al wel een interessante en uitgebreide expositie over de regionale ijzerindustrie is te bezoeken. De tentoonstelling die de Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen in dat jaar opzette, wordt jaarlijks uitgebreid en trekt ruime belangstelling. Het mag als opstap voor het Nederlands IJzermuseum worden beschouwd. Als plaats van vestiging van het definitieve museum zijn de voormalige Afbramerij en de oude Giethal op het fabriekscomplex aangewezen.

Voor meer informatie over het Nederlands IJzermuseum, zie www.nederlandsijzermuseum.nl

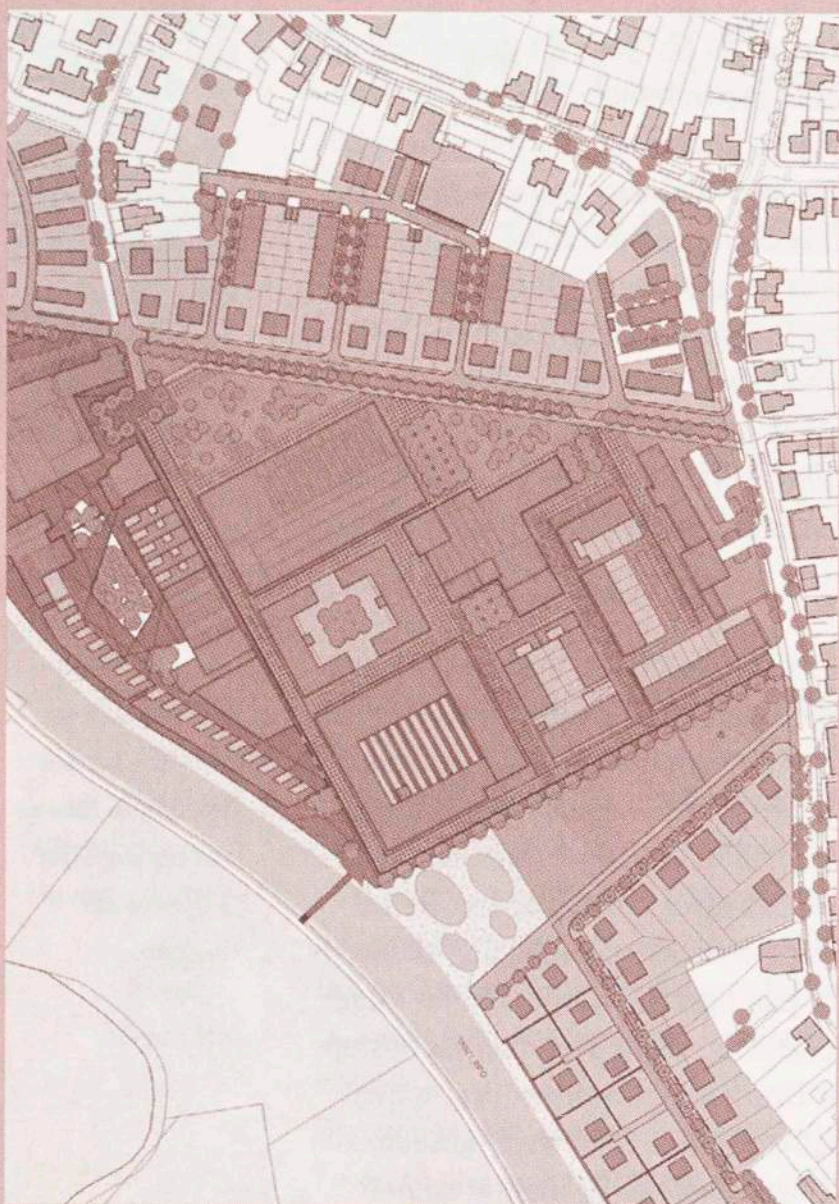

'De IJzergieter' het prachtige bronzen beeld dat de arbeiders aan de fabriek schonken ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van DRU in 1954 en dat een plaats zal krijgen bij het museum.

Tekening voor de herbestemming van het gedeelte waar het museum zal komen

Voormalig DRU-fabriekscomplex Ulf: restauratie, renovatie, nieuwbouw

De zeven groepen gebouwen op het 13 ha grote terrein van het voormalige DRU-fabriekscomplex, die op de Rijkslijst voor Monumenten zijn geplaatst, krijgen diverse herbestemmingen. In het hoofdgebouw, het zogenaamde portiersgebouw, komt een Cultuurcluster. Het gebouw, genoemd naar de portiersloge, is een conglomeraat van een achttal gebouwen die dateren uit de periode 1880 tot 1920 en samen een vloeroppervlak hebben van zo'n 6000 m². In het Cultuurcluster is ruimte voor het cultureel centrum, de bibliotheek, de raadszaal, een expositieruimte, onderwijsfaciliteiten, een poppodium, de Oudheidkundige Vereniging en horeca. Verderop, in twee ruime fabriekshallen, komt het Nederlands IJzermuseum. De lokale

omroep opteert voor intrek in een van de kleinere gebouwen. In andere oude hallen komen woningen en appartementen, in zowel de sociale als de vrije sector, en mogelijkheden tot kleinschalige ondernemingen. Een van de oude hallen wordt 'afgepeld' en onder de open stalen constructie komt parkeerruimte. De nieuwere hallen worden afgebroken en maken plaats voor, evenals in de open ruimte langs de Oude IJssel, veelvormige nieuwbouw. Maar er blijft behoorlijk veel ruimte en groen gehandhaafd. Onder de nieuwe naam Het Gietel-inck wordt het een plek voor cultuur, recreatie, allerhande activiteiten en zo'n 260 wooneenheden.

Peter van Toor,
Voorzitter Nederlands IJzermuseum i.o. en
Voorzitter Oudheidkundige Vereniging
Gendringen

Bovengrondse toekomst voor een ondergronds verleden

Zeventien jaar na de sluiting van de kolenmijn in Beringen ligt de site er wat desolaat bij. Het is nog even wachten op een degelijk scenario voor herbestemming van een van de grootste en best bewaarde industriële sites van ons land, maar er is hoop. Na een reeks mislukte pogingen om de mijn te herbestemmen, komt er nu blijkbaar schot in de zaak.

Met de installatie van de 'Cel Mijnerfgoed' op de mijnsite in Beringen zette de provincie Limburg alvast een belangrijke stap in de ontwikke-

ling van een nieuw museaal project, als onderdeel van een groter herbestemmingsproject voor deze site. Een bovengrondse toekomst voor een ondergronds verleden?

De mijnsite van Beringen is groot, enorm groot, en er is een massa werk te verrichten, zowel om het terrein en de gebouwen op te ruimen en toegankelijk te maken voor het publiek, als voor bijkomende restauratiewerken.

Voor de grotere werken wordt de reguliere sector ingeschakeld. Daarnaast blijven er evenwel nog veel taken over waarvoor deze bedrijven meestal bedanken, vooral omdat ze te arbeidsintensief en tijdrovend zijn. Vandaar dat de provincie Limburg via de Cel Mijnerfgoed op de mijnsite een project sociale economie heeft gestart.

Het project richt zich in de eerste plaats op allochtone jongeren uit Beringen. Hun vaders en grootvaders zijn enkele decennia geleden naar België gekomen om in de mijn te werken. Nu de mijn gesloten is, heerst er in de omgeving nog steeds veel werkloosheid. Dankzij dit pro-

ject willen we de allochtone jongeren eerst een opleidings- en werkervaringstraject aanbieden, dat mogelijk leidt naar een duurzame job op de mijnsite. In deze eerste fase bestaat het werk uit het opruimen van grof vuil, het herstellen van kleine beschadigingen en het algemeen opknappen van de kamers en zalen die de toeristen op hun route aandoen. Snelheid en werkvolume zijn in eerste instantie ondergeschikt.

Uitgangspunt is het creëren van een samenwerkingsverband tussen de verschillende partners om zo het draagvlak voor de ontwikkeling van de mijnsite te vergroten. Een nieuwe projectontwikkeling in een niet voor de hand liggende sector als cultuur, betekent ook een nieuwe uitdaging. De relatie van jonge allochtonen met de mijnsite in Beringen en het mijnverleden van onze provincie, kan op die manier ook positief worden opgewaardeerd.

Jos Biesmans,
Zakelijk diensthoofd Cel Mijnerfgoed, Beringen

Nieuws uit Nederland

Rapportage in opdracht van het Ministerie van OCW over maatregelen om diversiteit bij culturele instellingen te stimuleren

In opdracht van het Ministerie van OCW voerde Bureau ART een onderzoek uit naar de wijze waarop culturele instellingen in de periode 2001–2004 zijn omgegaan met de zogeheten '2%-maatregel van staatssecretaris Van der Ploeg', een maatregel om diversiteit bij culturele instellingen te stimuleren. Het onderzoek richtte zich zowel op kunst- als op erfgoedinstellingen (zoals musea) en instellingen op het terrein van letteren en media. Naast een terugblik op de periode 2001–2004 werd ook gekeken naar de ervaringen met de 2%-maatregel, die aanbevelingen kunnen inhouden voor toekomstig beleid gericht op culturele diversiteit.

Belangrijkste conclusies

Veel instellingen die gebruik maakten van de 2%-maatregel, beargumenteerden niet of nauwelijks dat de doelgroepen in het doelgroepenbeleid inderdaad *nieuwe* doelgroepen waren. Soms voerden zij activiteiten op als 'doelgroepenbeleid' die juist gericht waren op hun bestaande publieksgroepen. Bovendien gaven zij hooguit een zeer globale verantwoording over de besteding van de middelen en het effect van de inspanningen. Een en ander was mede het gevolg van de complexiteit van de maatregel. Het begrip 'doelgroepen' werd in de praktijk door de culturele instellingen zeer breed geïnterpreteerd. De beste manier om jongeren (met name ook jongeren met een allochtone achtergrond) te werven, is, zo geven de instellingen aan, via educatie, omdat het begrip 'jongeren' – zeker in de grotere steden en in de Randstad – automatisch inhoudt dat deze groep multicultureel is samengesteld. De term 'allochtonen' als mogelijke doelgroep wordt als achterhaald beschouwd. Geslaagde praktijkvoorbeelden om nieuwe publieksgroepen te bereiken, zouden beter moeten worden gecommuniceerd. Bovendien wordt opgemerkt dat eventuele maatregelen ter stimulering van doelgroepenbeleid, eerder zouden moeten aangrijpen in de bedrijfsvoering van de instellingen en meer structureel van aard moeten zijn.

Zie voor het volledige rapport: www.bureau-art.nl.

Klik naar het verleden

Onlangs verscheen *Klik naar het verleden*. Het boek handelt over de toegankelijkheid van museumcollecties, archeologische vondsten, monumenten en archieven. Deze is in de afgelopen jaren enorm vergroot door de ontsluiting van historisch waardevolle documenten en afbeeldingen van museale objecten op het internet. Voor iedereen die over een internetaansluiting beschikt, is het mogelijk geworden om 24 uur per dag informatie over het culturele erfgoed te bekijken. Gaandeweg het digitaliseringsproces werd in de erfgoedsector de vraag steeds dringender voor wie dit alles nu precies bedoeld is: wie zijn de liefhebbers van digitaal erfgoed? Hoe en waarvoor precies gebruiken zij het internet? Hoe kan het digitale erfgoedaanbod in hun ogen nog worden verbeterd?

Die vragen staan centraal in deze studie. Binnen het digitaal-erfgoedpubliek worden vijf typen gebruikers onderscheiden: de zogenoemde allrounders, kunstminnaars, verenigingsleden, verzamelaars en snuffelaars. In focusgroepen is onderzocht welke doelen deze gebruikersgroepen voor ogen hebben en welke zoekstrategieën zij hantieren. Bezoekers van digitaal erfgoed blijken mensen die ook fysieke bezoeken aan erfgoedinstellingen brengen.

De voordelen van het gebruik van internet zijn het gemak waarmee vanuit huis informatie gezocht kan worden en het kunnen voorbereiden van een fysiek bezoek. Verder biedt het internet een manier om zich snel te oriënteren: bij welke instellingen bevindt zich de informatie die ik nodig heb? Gebruikers hebben echter wel enige twijfels bij de betrouwbaarheid en diepgang van digitaal aangeboden informatie. Ook het gebrek aan overzicht over het totale aanbod wordt soms als problematisch ervaren.

ISBN: 9037702791. 108 pagina's, prijs 11,90.

Wilt u meer weten, raadpleeg onze website:

www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702791.shtml.

Museumkijkspel Spelenderwijs het museum ontdekken.

Het museumkijkspel is een educatief spel voor kinderen vanaf 8 jaar, ieder spel wordt per museum ontworpen en heeft goede sponsormogelijkheden. Het spel wordt o.a. toegepast bij het Kaasmuseum in Alkmaar en Museum Egmond in Egmond aan Zee. Info: Eftees Displays Tel: 0725063754

Nieuws uit Vlaanderen

Museumwinkels:

Museum of winkel?

Wat is de rol van museumwinkels in Vlaanderen en Brussel? Wat verwachten musea zelf van een winkel? Inkomsten genereren of het publiek informeren? Welke doelstellingen men ook ambieert, de vraag doet zich in ieder geval stellen, hoe men in de praktijk het beste aan de slag gaat. De publicatie baseert zich op onderzoek, praktijkvoorbeelden en het betoog van experts om een antwoord te vinden op bovenstaande vragen.

Culturele Biografie Vlaanderen vzw

ISBN 90-77464-05-0

2006, 80p.

Prijs: 10 euro

Meer informatie: www.culturelebiografie.be/publicaties

Auteurs: Jan Dursin (Ronin, Museum Marketing), Jan Vermassen (Reproductiefonds), Hildegard Van Genechten (Culturele Biografie Vlaanderen vzw), Walter

Ryquart (Museum Brugge), Veronique Vandekerchove (Stedelijke Museum Leuven), Dirk Noordman (Erasmusuniversiteit Rotterdam), Anne Houk de Jong (Legermuseum Delft)

Erfgoed en onderwijs: in dialoog!

Een studiedag voor leerkrachten en cultuurgangmakers, en (publieks)medewerkers in erfgoedinstellingen en -organisaties. In opdracht van Canon Cultuurcel, de afdeling Erfgoed (Agentschap Kunsten en Erfgoed binnen Cultuur, Jeugd, Sport en Media) en het VIOE (Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed) voert men aan de Universiteit Antwerpen een onderzoek uit naar de plaats van het erfgoed en erfgoededucatie in het onderwijs en in de erfgoedsector in Vlaanderen. Tijdens de studiedag worden de resultaten van dit onderzoek bekendgemaakt en besproken. De studiedag vindt plaats op 7 februari 2007 in Brussel. Alle praktische informatie vindt u via www.culturelebiografie.be.

Museumconsulenten in Vlaanderen

OOST-VLAANDEREN

Anneke Lippens

T (+32) 09 267 72 52

E anneke.lippens@oost-vlaanderen.be

Mieke Van Doorselaer

T (+32) 09 267 72 85

E mieke.van.doorselaer@oost-vlaanderen.be

Provincie Oost-Vlaanderen, 9de directie - musea

WEST-VLAANDEREN

Reinoud Van Acker

T (+32) 050 40 35 70

E reinoud.van_acker@west-vlaanderen.be

Dienst Cultuur, Provinciehuis Boeverbos

ANTWERPEN

Inge Geysen

T (+32) 03 240 64 29

E inge.geysen@admin.provant.be

Dienst Algemeen Cultuurbeleid

LIMBURG

Anne Milkers

T (+32) 011 23 75 80

E amilkers@limburg.be

Anna Geukens

T (+32) 011 23 75 21

E ageukens@limburg.be

Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE)

VLAAMS-BRABANT

Rebecca Schoeters

T (+32) 016 26 76 19

E rebecca.schoeters@vl-brabant.be

Dienst Cultuur

VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

Peggy Voesterzoons

T (+32) 02 208 02 94

E peggy.voesterzoons@vgc.be

Erfgoedcel Brussel, Directie Cultuur

CULTURELE BIOGRAFIE VLAANDEREN VZW.

Leon Smets, consultant behoud en beheer

T (+32) 03 224 15 47

E leon.smets@culturelebiografie.be

Steven Leman, consultant ICT

T (+32) 03 224 15 44

E steven.leman@culturelebiografie.be

Hildegard Van Genechten, consultant publiekswerking

T (+32) 03 224 15 48

E hildegard.vangenechten@culturelebiografie.be

Tine Verhaert, consultant musea

T (+32) 03 224 15 54

E tine.verhaert@culturelebiografie.be

Museumconsulenten in Nederland

Bureau Landelijk Contact van Museumconsulenten
Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch
T (+31) 073 615 62 73
F (+31) 073 615 62 63
E lcm@erfgoedbrabant.nl

GRONINGEN Roeli Broekhuis
Museumhuis Groningen
T (+31) 050 313 00 52
E r.broekhuis@museumhuisgroningen.nl

FRIESLAND Mirjam Pragt
Museumfederatie Fryslân
T (+31) 058 213 91 85
E mpragt@museumfederatiefryslan.nl

DRENTHE Pim Witteveen
Drents Plateau
T (+31) 0592 30 59 34
E p.witteveen@drentsplateau.nl

OVERIJSEL Girbe Buist
Stichting Kunst & Cultuur Overijssel
T (+31) 038 422 50 30
E kco@kco.nl

GELDERLAND Jacobus Trijsburg
Stichting Gelders Erfgoed
T (+31) 0575 51 18 26
E j.trijsburg@gelderserfgoed.nl

UTRECHT Stichting Erfgoedhuis Utrecht
T (+31) 030 234 38 80
E erfgoedhuis@erfgoed-utrecht.nl

NOORD-HOLLAND Birgitta Fijen
Stichting Museaal & Historisch
Perspectief Noord-Holland
T (+31) 023 553 14 98
E fijen@mhp-nh.nl

ZUID-HOLLAND Judith Tegelaers
Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland
T (+31) 015 215 43 50
E tegelaers@erfgoedhuis-zh.nl

ZEELAND Leo Andriaanse
Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland
T (+31) 0118 67 08 70
E lcm.adriaanse@scez.nl

NOORD-BRABANT Jules Verschuuren
Brabantse Museumstichting
T (+31) 073 615 62 62
E info@erfgoedbrabant.nl

LIMBURG Agnes Vugts
Centrum voor Amateurkunst Limburg
T (+31) 0475 39 92 74
E avugts@hklimburg.nl

"Onze collectieregistratie is goed op orde dankzij Adlib Museum. Daardoor kunnen de andere afdelingen in ons museum de informatie in Adlib ook gebruiken. Presentatie en educatie, conservering en restauratie hebben allemaal toegang tot dezelfde gegevens. Wel zo efficiënt".

adlib

Adlib Information Systems
Postbus 1436, 3600 BK Maarssen
Tel: +31(0)30 2411885
E-mail: sales@adlibsoft.com
Internet: www.adlibsoft.com

Adlib software is al decennia toonaangevend in informatie-, collectie-, kennismanagement en archiefbeheer. Adlib applicaties staan bekend om hun gebruiksgemak, overzichtelijkheid en flexibiliteit. Bel of e-mail voor meer informatie of voor een geheel vrijblijvende demonstratie.

Software voor musea, bibliotheken en archieven.